

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ČINNOST KLUBU ČESKÝCH TURISTŮ V SUŠICI V LETECH 1890-1914

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Rauchová, Ph.D.

Autor práce: Lucie Nová

Studijní obor: Historie – Anglický jazyk a literatura

Ročník: 3

2016

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedenými v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 28. července 2016

.....

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí práce PhDr. Jitce Rauchové, Ph.D. za její odborné rady, podnětné nápady a především ochotu konzultovat i nejmenší detaily. Můj dík patří také PhDr. Janu Lhotákovi, Ph.D. a Bc. Adamu Hanusovi za pomoc při shánění materiálů pro tuto práci.

Anotace

Předkládaná práce se zabývá činností Klubu českých turistů v Sušici mezi lety 1890 až 1914. Za použití literatury shrnuje problematiku vzniku turistického spolku včetně legislativních, kulturněhistorických a socioekonomických předpokladů. Z pramenného výzkumu vychází tři jádra práce. Prvním je socioprofesní analýza členské základny a různých trendů týkajících se délky členství. Dalšími jsou dva nejvýznamnější počiny spolku; stavba rozhledny na Svatoboru a vydání tištěného *Průvodce po Šumavě*, přičemž se práce zajímá jak o technické okolnosti těchto projektů, tak o jejich ohlas a vliv na veřejnost. Poslední doplňující část zasazuje tyto dva velké počiny do kontextu drobnější činnosti spolku a stručně srovnává aktivitu sušického odboru Klubu českých turistů s ostatními odbory.

Annotation

This thesis deals with the activities of the Klub českých turistů (Club of Czech Tourist) between the years 1890 and 1914. Using literature it recapitulates the problem of establishing the tourist association including legislative, culturally-historical and socio-economical prerequisites. Following three main cores of the work are based on the primary sources research. The first is the socio-professional analysis of the member base. The others are two most prominent projects of the club; building of the view tower on the hill Svatobor and publishing of written tour guide *Průvodce po Šumavě*. At the same time the thesis concerns technical conditions of these projects as well as response to them and their impact on public. The last completing part puts these two big projects into context of other less prominent activities of the club and briefly compares quantity of work of Sušice's section of Klub českých turistů to other sections.

Obsah

Obsah	6
Úvod.....	8
1. Počátky turistiky	13
1.1 Význam slova turistika.....	13
1.2 Podmínky	14
2. Klub českých turistů	22
2.1 Počátky.....	22
2.2. Turisté a jejich časopis	26
3. Počátky Klubu českých turistů v Sušici a členská základna.....	29
3.1. Nacionální konotace Šumavy.....	29
3.2. Vznik odboru v Sušici.....	31
3.3. Členové	33
4. Rozhledna na Svatoboru	41
4. 1. První snahy.....	41
4. 2. Dárci.....	45
4. 3. Průběh stavby	47
4. 4. Slavnost otevření rozhledny a útulny	50
4. 5. Útulna.....	51
4. 6. Osudy rozhledny v následujících letech a kritika chyb při stavbě	52
5. Průvodce	58
5. 1. Historie tištěných průvodců	58
5. 2. Sušický <i>Průvodce</i>	60
5. 3. Trasy.....	63
5. 4. Způsob vedení tras a jejich změny	64
5. 5. Tisk a ohlas publikace	67
6. Rozsah další činnosti	71
6. 1. Komunikace s ústředím i návštěvníky	72
6. 2. Spolupráce s ostatními spolky.....	74
6. 3. Stavební úpravy.....	76
6. 4. Vlaky	77
6. 5. Plakáty, letáky, fotografie	78
6. 6. Studentské noclehárny	80

6. 7. Porovnání s ostatními odbory.....	81
Závěr	83
Seznam pramenů a literatury	86
Seznam zkratk	91
Seznam příloh	92
Přílohy.....	93

Úvod

Tato práce se zabývá působením odboru Klubu českých turistů v Sušici zejména od jeho vzniku v roce 1890 do roku 1914. V zájmu ucelenosti tématu může místy zasahovat i do dvacátých a počátku třicátých let dvacátého století. Toto téma jsem si vybrala, neboť úzce souvisí s historií regionu, ze kterého pocházím. Na tématu mě zaujalo pevné propojení s dnešní realitou Sušice; přibližně sto let staré počiny Klubu českých turistů (dále též KČT) podstatně formují tvář a význam Sušicka dodnes. *Brána Šumavy* by se bez přispění turistického spolku jen stěží mohla stát tím, čím je dnes: nejvýznamnějším turistickým centrem Šumavy

Historie spolků, včetně jednotlivých místních odborů KČT, zažívá v posledních letech velký rozmach, navíc může být toto téma atraktivní i pro neodbornou veřejnost. Zvláště na Sušicku je historie KČT skutečně živá, já sama hojně využívám značené turistické trasy. Zajímalo mě tedy, jak Klub českých turistů přispěl k utváření funkce a obrazu Sušice jako turistického centra či základny pro výlety na Šumavu.

Než se pustím do samotného zkoumání turistického spolku, je nutné za pomoci dobových i současných výkladových slovníků sémantickým rozbořem vůbec stanovit samotný význam slova *turistika* a zhodnotit, zda se pod tímto označením na sklonku devatenáctého století rozumělo totéž, co dnes. Dále je potřeba zjistit, jaké sociální změny nastaly v druhé polovině devatenáctého století a jak se podepsaly na rodícím se turismu ať v rovině materiální, nebo v rovině proměn myšlení a vnímání účelu turistiky. Je nezbytné též nastínit, kdy vznikaly první podobně zaměřené spolky, české i německé, a jaké to byly. Po zodpovězení těchto otázek zjišťuji, kdy a za jakým účelem vznikl Klub českých turistů, kdo stál u jeho zrodu a jaké byly nejvýznačnější počiny spolku během prvních let jeho působení.

Následující okruh otázek se týká již sušického odboru. Co město Sušice – *bašta češství* – a Šumava obecně – *hráz proti němectví* – znamenaly na přelomu devatenáctého a dvacátého století i v dílech starších autorů, jako byl například Bohuslav Balbín či František Palacký? Proč bylo pro národní ideologii tak důležité, že nový odbor KČT vznikl právě zde a za jakých okolností vůbec vznikl? Abych rozklíčovala otázku vzniku místního odboru, musela jsem se potýkat s velkým množstvím zdrojů; pozdější články a publikace totiž vůbec neodpovídají bezprostředním zdrojům, jako jsou zprávy v místním tisku. Jádrem této části je otázka, kdo tvořil členskou základnu spolku. Za pomoci statistických metod a vytváření přehledných tabulek zkoumám socioprofesní

skladbu členstva a fluktuace a ověřuji předpoklad, že ve spolku, a především v jeho čelných pozicích, působili majetnější lidé s vyšším vzděláním, kteří se často angažovali i v jiných společenských a kulturních činnostech, přičemž též pozoruji trendy v délce jejich působení ve spolku. Kvůli neúplnosti pramenů bohužel není možné provést tuto analýzu pro celé sledované období; detailní pozorování končí rokem 1907 a pro další léta už je spíše jen orientační.

Druhý velký okruh bádání se týká stavby rozhledny na Svatoboru. S kým sušičtí turisté spolupracovali a jak společně odůvodnili stavbu veřejnosti, zastupitelstvu města i ústředí klubu? Jakým způsobem sháněli dostatečnou morální i finanční podporu a jaká skupina lidí vyslyšela jejich výzvy? Základní informace o tomto podniku jsou na Sušicku obecně známé, mým úkolem je rozvinout je, uvést různé omyly na pravou míru a upozornit na méně známé, ne-li dokonce zamlčované stránky věci, jako byla celá řada pochybení při stavbě, která způsobila předčasné chátrání věže. Také zkoumám, jak rozhlednu přijala veřejnost.

V posledním ze tří větších souborů otázek se zabývám druhým největším počinem KČT v Sušici za sledované období - *Průvodcem* z roku 1902. Nejprve zjišťuji, co předcházelo vydání sušického průvodce; kdy vznikaly první světové tištěné průvodce, jaké dřívější průvodce či jejich alternativy se zabývaly Šumavou i jaké rady turistům poskytovali sami Sušičtí dříve, než vydali *Průvodce*. Dále mě zajímá, jaká skupina lidí dílo sepsala, kdo další se na knize podílel a na jaká místa, z jakého důvodu a jakým způsobem publikace turisty zaváděla. Zde beru v úvahu především přírodní a komunikační podmínky regionu. Jedním z úkolů je na základě porovnání tras průvodce s dnešními trasami KČT také nastínit v jakých místech a proč se trasy změnily.

Na závěr se tážu, jaké další činnosti měl spolek na starost, jak na ně reagovala sušická veřejnost či jestli o nich vůbec věděla. Také mě zajímá, jak si Sušice v rovině odvedené práce a ohlasu vedla v porovnání s ostatními odbory.

Těmto skupinám otázek odpovídají jednotlivé kapitoly. První dvě se zabývají především počátky turistiky a Klubu českých turistů, třetí založením sušického odboru a jeho členskou základnou. Následující dvě kapitoly, podrobně řeší nejvýraznějšími projevy činnosti odboru; rozhlednu a *Průvodce*. Poslední kapitola se zabývá drobnější činností a pověstí odboru.

Výše uvedená témata kromě běžné obrazové přílohy doplňuji rozsáhlými statistickými tabulkami (v případě rozboru členské základny) a mapami (kapitola o *Průvodci*). Napříč jednotlivými tématy se také pokouším postihnout, jak byla činnost

spolku přijímána veřejností, do jaké míry se Sušičtí se snahami spolku ztotožňovali či jestli je i sami finančně podporovali.

Co se týče dosavadního bádání, téma počátků turistiky v Čechách se během posledních let stalo poměrně frekventovaným, avšak samotný Klub českých turistů zatím příliš podrobně popsán není. Poměrně probádané je nezanedbatelné množství jednotlivých lokálních odborů KČT, toto téma je také vděčným námětem pro kvalifikační práce,¹ klub obecně však žádnou současnou shrnující monografii nemá.

Pro prvních pět desetiletí existence Klubu českých turistů představuje zřejmě fakticky nejobsažnější zdroj informací publikace *Padesát let Klubu československých turistů*.² Jedná se o knihu „*Vydanou Klubem českých turistů na paměť padesátého výročí jeho práce*“ v roce 1938. Publikace je uspořádaná Eduardem Bryndou, Jaroslavem Dostálem, Bohumilem Paterem, Jaroslavem Šejvlm a Josefem Šubrem. Svou formou je spíše sborníkem, jednotlivé příspěvky pochází většinou od členů klubu, často jsou zohledněny vzpomínky pamětníků. Jedná se o poměrně nezávislé statě, což způsobuje, že některé informace jsou několikrát opakovány, na druhou stranu více textů k jednomu tématu poskytuje komplexní pohled. Mezi přispěvatele patří např. E. Brynda, J. Šejvl, J. Stocký, I. Boháček, J. Drahovský nebo K. Nigrín. Výrazným plusem knihy je menší časový odstup a výpovědi přímých účastníků a poměrně detailní přehled všech výraznějších činů jednotlivých odborů KČT. Na knize se však místy znatelně podepsala doba jejího vydání, některé úseky jsou značně tendenční, jiné pravděpodobně přeceňují militantní funkci Klubu českých turistů.

Širší obraz české turistiky podávají dvě knihy Jana Štemberka a kolektivu *Kapitoly z dějin cestovního ruchu*³ a *Fenomén cestovního ruchu. Možnosti a limity cestovního ruchu v meziválečném Československu*.⁴ Jak napovídá název druhé knihy, týkají se tyto práce z větší části už pokročilejšího stádia české turistiky a jen okrajově se vrací do doby, která je předmětem zájmu této práce.

¹ Šárka Sochorová, *Spolkový život v Telči 1918 – 1938*, České Budějovice 2012, (= kvalifikační práce). V následujících pracích o Klubu českých turistů je historické hledisko pouze dílčí: Jiří Kliment, *Historie KČT (KČST) v českých zemích od roku 1888 do roku 1949*, České Budějovice 2004, (= kvalifikační práce); Ivana Fialová, *Role a fungování Klubu českých turistů v cestovním ruchu*, Hradec Králové 2015, (= kvalifikační práce); Monika Štumpfová, *Role a fungování Klubu českých turistů v cestovním ruchu, kraj Vysočina*, Hradec Králové 2015, (= kvalifikační práce).

² Milena Lenderová – Tomáš Jiránek – Marie Macková, *Z dějin české každodennosti*, Praha 2009.

³ Jan Štemberk a kol., *Kapitoly z dějin cestovního ruchu*, Pelhřimov 2012.

⁴ Týž, *Fenomén cestovního ruchu: možnosti a limity cestovního ruchu v meziválečném Československu*, Pelhřimov 2009.

K porozumění problematice vzniku a počátků turistiky a Klubu českých turistů mohou dobře posloužit i širě zaměřené publikace. Poměrně rozsáhlý obraz společnosti devatenáctého století podává publikace Mileny Lenderové *Z dějin české každodennosti*. Tato kniha nejenže naznačuje vztah lidí k fenoménu cestování a volného času, zmiňuje také počátky spolkového života včetně legislativních změn, které zakládání spolků ve větší míře umožnily. Část publikace se dotýká narůstajícího odvětví cestování – cestování pro zábavu i rekreaci – a podpory a propagace toho to typu cestování jako byly například turistické průvodce. Publikace ve stručnosti zmiňuje i Klub českých turistů.

Velmi přínosnou se ukázala na první pohled odlišně zaměřená práce Eduarda Maura *Paměť hor*; tato práce přináší cenné poznatky o historii chápání hor a postupných proměnách v přístupu k nim, a tudíž i k cestám a později turistickým výpravám na dříve opomíjená místa. Detailně také rozebírá nacionální konotace jednotlivých hor a pohoří, čímž nabízí vysvětlení, proč mohl být nový odbor KČT v Sušici na hraně české a německé jazykové oblasti pro Čechy tak důležitý.

Otázce nacionální problematiky na Šumavě se ještě zevrubněji věnuje kniha amerického autora Pietera Judsona *Guardians of the Nations*,⁵ která se podrobně zabývá jazykovou hranicí a konflikty okolo ní. Judson v této knize vidí turistiku jako nástroj národní identifikace a upevňování vědomí příslušnosti k určité straně.

Samozřejmě existuje množství prací, které se primárně zabývají odlišnými tématy, avšak obsahují úseky, jež mohou této práci poskytnout velmi užitečné informace zvláště o společnosti a společenském životě doby vzniku KČT, mezi takovéto knihy patří například *Češi v Habsburské říši a v Evropě 1815 - 1914* Jiřího Kořalky⁶ nebo *Česká společnost 1848 – 1918* Otto Urbana.⁷

Za podpory Plzeňského kraje vznikla v roce 2011 publikace Hany Voděrové, Lud'ka Krčmáře a Davida Růžičky *Historie turistiky v Plzeňském kraji*. Jedná se o atraktivní popularizační práci, která však kvůli stručnosti textu a absenci poznámkového aparátu jako materiál pro tuto práci příliš posloužit nemůže. Kniha je doplněna velkým množstvím dobových i současných fotografií, převážně formou krátkých ilustrovaných medailonků představuje historické budovy a památná místa Plzeňského kraje.

⁵ Pieter M. Judson, *Guardians of the Nation: Activists on the Language Frontiers of Imperial Austria*. Cambridge, Mass 2006.

⁶ Jiří Kořalka, *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815-1914: Sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*, Praha 1996.

⁷ Otto Urban, *Česká společnost 1848-1918*, Praha 1982.

Na hraně primárních a sekundárních zdrojů se pohybují statě popisující určitý fenomén sušické turistiky publikované ve dvacátých až čtyřicátých letech. Zvláště přínosné jsou texty Antonína Friedla a Jaroslava Grunda.⁸ Podobně hraniční je i publikace *Turistický katechismus* známého turisty Jaroslava Gutha-Jarkovského.⁹

Primární zdroje pro tuto práci pocházejí především ze tří ucelenějších oblastí. Nejobsažnější je fond Klubu československých turistů v Státním okresním archivu Klatovy,¹⁰ dalším bohatým zdrojem pramenů je Muzeum Sušice, pod kterým zde rozumím též sušická periodika, množství informací poskytuje také Časopis turistů.

V práci hojně využívám prameny institucionální povahy, jako jsou soupisy členů, účetní knihy nebo zápisy a zprávy z nejrůznějších schůzí a jednání. Nezanedbatelný podíl informací vychází také z četné korespondence, ať už s ústředím Klubu českých turistů, nebo s místními členy i vzdálenějšími spolupracovníky. Z dopisů¹¹ vychází především poslední kapitola o další činnosti spolku a jeho kontaktech s ostatními odbory KČT či dalšími sušickými spolky a část kapitoly o rozhledně, kde se pokouším alespoň v hrubých rysech vypátrat příčiny předčasného chátrání stavby. Pro ilustraci se snažím maximálně využít i alternativní zdroje jako jsou například texty Karla Klostermanna,¹² současné mapy KČT¹³ nebo statistiky teplot na Šumavě.¹⁴

⁸ Např.: Antonín Friedl, *Bývalá první rozhledna na Svatoboru. Její vznik, stavba, sláva a pád*, in: Spořitelna města Sušice, 55. účetní zpráva za rok 1940, Sušice 1941, s. 64-79; Joža Pospíchal, *Turista, který se zasloužil...*, in: Spořitelna města Sušice, 55. účetní zpráva za rok 1940, Sušice 1941, s. 79-82; Jaroslav Grund, *Nová rozhledna a chata na Svatoboru*, in: Spořitelna města Sušice, 49. účetní zpráva za rok 1934, Sušice 1935, s. 39-41; Jaroslav Grund, *Turistika*, in: Sborník Sušicka, Vlastivědné dílo, Sušice 1938 s. 48-57.

⁹ Jiří Guth-Jarkovský, *Turistika. Turistický katechismus*, Praha 2003.

¹⁰ Státní okresní archiv (dále jen SOkA) Klatovy, Fond Klub československých turistů Sušice (neuspoř.), (dále jen KČST Sušice).

¹¹ Při citacích dopisů jsou v poznámkovém aparátu velká písmena a slovní tvary uváděné podle pramene, kvůli tomu některé z citací dopisů porušují pravidla pravopisu názvů a neuvádějí správně oficiální názvy spolků.

¹² Karel Klostermann, *Na cestě k domovu = Auf dem Weg nach Hause = En route pour la maison*, Plzeň 2003.

¹³ Šumava – Železnorudsko, turistická mapa 1:50 000 [kartografický dokument], Praha 2009, (= edice Klubu českých turistů; 64); Šumava - Povydrí a národní park Bavorský les = Nationalpark Bayerischer Wald, turistická mapa 1:50 000 [kartografický dokument], Praha 2013, (= edice Klubu českých turistů; 65); Pootaví: Sušicko, Horažďovicko a Strakonicko, turistická mapa 1:50 000 [kartografický dokument], Praha 2011, (=edice Klubu českých turistů; 68).

¹⁴ *Churánov*, [online zdroj], dostupné na http://www.in-pocasi.cz/archiv/stanice.php?stanice=churanov&historie_bar_mesic=8&historie_bar_rok=1999&typ=teplota [2. 5. 2016].

1. Počátky turistiky

1.1 Význam slova turistika

Začněme se samotným slovem turistika a jeho vývojem. Zdá se, že význam slova, nebo alespoň jeho české verze, se v době počátků české organizované turistiky na konci 19. století téměř nelišil od dnešního. Riegrův slovník turistu či *touristu* ani turistiku ještě nezaznamenává.¹⁵ Podle Ottova slovníku naučného by označení *tourist* mělo pocházet z angličtiny a znamenat „*one who makes a tour or ramble*.“ Slovník definuje v roce 1906 turistiku jako „*cestování za účelem zábavy, která spočívá najmě v rozkoši z pobytu v přírodě vůbec a pak ve vyhledávání méně známých a krajinářsky vynikajících končin, také pak za účelem osvěžení tělesného i duševního*“, přičemž jako základ a prvopočátek turistiky rozumí chůzi pěšky, avšak uznává už i jiné druhy turistiky a prostředky k jejímu vykonávání. V první řadě vyzdvihuje význam železnice, hovoří však také o využití lodí, a dokonce o nově nastupující automobilové turistice. Připomíná i nové odnože turistiky využívající bicyklu a lyží.¹⁶ Masarykův slovník naučný z roku 1933 upřednostňuje názor, že slovo pochází z francouzštiny a jeho obsah popisuje odlišnými slovy, která však vyznívají velmi podobně. Turistika je pro tvůrce tohoto slovníku „*cestování pro fyzické i duševní osvěžení v přírodě, zábavu a v neposlední řadě seznání přírodních krás a historických památek*.“ Masarykův slovník dále porovnává turistiku s cestovatelstvím: „*Liší se od cestovatelství, které má za účel výzkum neznámých nebo málo známých krajů, tím, že je omezeno na kratší dobu a bližší kraje... Zpravidla se turistikou myslí cestování pěšky (s částečným použitím dopravních prostředků k přepravě do východiště)*...“¹⁷

Oba slovníky se shodují na tom, že turistika může být i významným hospodářským faktorem, zvláště v krajích s neúrodnou půdou nebo nerozvinutým průmyslem. Od takovéto definice se neodchyluje ani encyklopedie Akademie věd z doby „minulého režimu“, konkrétně z roku 1987. Ta považuje turistiku za „*komplex činností spojených s aktivním pohybem a pobytem v přírodě. Obsahem turistiky je kromě pohybové složky i kulturně poznávací činnost*...“¹⁸ Ani poměrně nová *Encyklopedie Diderot* z roku 1999 se od původní definice výrazně neodchyluje. Podle ní je turistika „*souhrn činností využívajících aktivní pohyb a pobyt v přírodě*

¹⁵ Slovník naučný IX, Praha 1872.

¹⁶ *Heslo Turistika*, Ottův slovník naučný XXV, Praha 1906, s. 931 – 933.

¹⁷ *Heslo Turistika*, Masarykův slovník naučný VII, Praha 1933, s. 412 – 413.

¹⁸ *Heslo Turistika*, Malá československá encyklopedie, Praha, 1987, s. 330.

k poznávání společenských a přírodních poměrů zvolené oblasti i k rozvíjení kondice a posílení psychického zdraví.“¹⁹ Jak je vidět, význam slova turistika ani jeho obsahová náplň se přes mnohé modernizace a využívání nových technologií od 19. století příliš nezměnily.

Čeští turisté nejednou uvažovali o českém ekvivalentu slova. V Časopise turistů²⁰ se nejčastěji objevovaly alternativy *chod*, *šlapák*, občas i *poutník* nebo *vandrák*. Ani tyto nejpoužívanější varianty však nebyly dostatečně výstižné, zněly nehezky, uměle až vulgárně. Zatímco se stále debatovalo o českém označení, *tourist* už se samovolně vžil v částečně počestlém tvaru *turista*.²¹

1.2 Podmínky

Turistika jako cestování ve volném čase pro potěšení a za zábavou byla po staletí pro drtivou většinu lidí nepřístupná. V průběhu novověku prošla evropská společnost mnohými změnami, které ve výsledku vedly k explozi turismu v druhé polovině 19. století. Jak vyplývá ze samé logiky věci, zásadní pro rozvoj turistiky byl volný čas, z hlediska dějin poměrně nová záležitost, kterou si dříve mohly dovolit pouze nejvyšší vrstvy společnosti a i ty obvykle ve značně omezené míře. „Běžný člověk“ objevoval volný čas a jeho možnosti jen velmi pomalu - v současnosti panuje shoda, že koncept volného času začal být pro širokou veřejnost relevantní v průběhu, či ke konci „dlouhého devatenáctého století.“²²

Volný čas však zdaleka nebyl jediným předpokladem vzniku turistiky. Bylo také nutné, aby došlo ke změně myšlení. Člověk si musel najít důvody, proč vůbec dobrovolně opouštět bezpečně známý domov a jeho bezprostřední okolí. Už Kosmas podotýkal, že české země jsou „*kraj, kolem dokola obklíčený horami, jež se podivuhodným způsobem táhnou po obvodu celé země, že se na pohled zdá, jako by jedno souvislé pohoří celou tu zemi obklopovalo.*“²³ A z hor, neznámého a nebezpečného prostoru, šel strach.²⁴ K tomuto tématu se vyjádřil též člen KČT Jiří

¹⁹ *Heslo Turistika*, Encyklopedie Diderot VIII, Praha 1999, s. 159.

²⁰ Časopis turistů 1, 1889 – 26, 1914.

²¹ J. Guth-Jarkovský, *Turistika*, s. 15, 16.

²² Milena Lenderová – Marie Macková – Zdeněk Bezený – Tomáš Jiránek, *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století. II. díl: Život všední i sváteční*, Pardubice 2005, s. 87 – 88.

²³ Karel Hrdina (ed.), *Kosmova kronika česká*, Praha 1949, s. 16.

²⁴ Eduard Maur, *Paměť hor*, Praha 2006, s. 11 – 12, 14.

Guth-Jarkovský.²⁵ Guth byl též přesvědčen o lhostejnosti dřívějších lidí k přírodě a dokonce o jejich odporu k horám. Poukazoval na to, že žádný ze středověkých nebo novověkých cestovatelů se ve svých často velmi podrobných zápiscích z cest nevěnoval popisu přírody či krajiny.²⁶ Někteří autoři dokonce mluvili o horách jako o nehostinných, a tudíž nehezkých.²⁷ Při poměrně značné hornatosti českých zemí musel člověk nejprve překonat instinktivní odpor k vyvýšeným místům, než mohl začít volně cestovat. S tímto problémem se částečně vyrovnala už druhá vlna kolonizace v 16.- 18. století, která vyhnala nové osady do vyšších nadmořských výšek.²⁸ I renesanční umění dokumentuje jakousi změnu myšlení, na obrazech se poprvé vyskytuje krajina jako hlavní námět a ne pouze nezbytné, ale nedůležité prostředí pro figurální motiv.²⁹ Také literatura postupně začala rozpracovávat přírodní náměty³⁰. Pozitivní vztah k horám se dále utvářel v baroku, to si představovalo vrcholky hor jako místa přibližující člověka k Bohu a z mnohých také udělalo významná poutní místa, avšak teprve romantismus plně docenil krásu hor.³¹

Dalším faktorem byl rozvoj vědy a techniky. Narůstal počet vědců, zajímajících se o přírodní bohatství země. Badatelé se vydávali dále a dále do neznámých oblastí a vraceli se s množstvím popisů krás a zajímavostí v nížinách a městských oblastech neznámých.³² Není nepravděpodobné, že jejich práce mohla navnadit městského člověka a vnuknout mu myšlenku podívat se do oněch popisovaných oblastí. Sami badatelé mohli být zároveň i turisty; Oswald Heer, vědec zajímající se o přírodní podmínky Alp, si údajně cenil nabytých dojmů více než získaných výsledků bádání a přinesených vzorků.³³ Postupující industrializace a urbanizace zároveň člověka odcizovala volné krajině a šed' měst neposkytovala esteticky založenému jedinci dostatek podnětů. Rychle se zahušťující železniční síť pomohla vytvořit příhodné podmínky pro cestování, poprvé v historii umožnila i běžnému člověku vydat se poměrně daleko od domova a zase se vrátit v rekordním čase a zároveň za dostupnou

²⁵ Jiří Guth-Jarkovský (1861-1943), v publikacích KČT často uváděn pouze jako Jiří Guth, učitel na střední škole, mezi lety 1897 – 1926 redaktor Časopisu turistů, 1915 – 1926 předsedou KČT, zakládající člen olympijského výboru. *Síň slávy české turistiky - Jiří Guth-Jarkovský* [online zdroj], dostupné na <http://www.kct.cz/cms/sin-slavy-ceske-turistiky-jiri-guth-jarkovsky>, [8. 3. 2016]

²⁶ J. Guth-Jarkovský, *Turistika*, s. 77 – 79.

²⁷ J. Guth-Jarkovský zde odkazuje na rukopis jakéhosi J. G. Kaiszlera z let 1725 -31. J. Guth-Jarkovský, *Turistika*, s. 79.

²⁸ E. Maur, *Paměť hor*, s. 11 – 12, 14.

²⁹ J. Guth-Jarkovský, *Turistika*, s. 77.

³⁰ Tamtéž, s. 78 – 90.

³¹ Tamtéž; E. Maur, *Paměť hor*, s. 11 – 12, 14.

³² E. Maur, *Paměť hor*, s. 15.

³³ J. Guth-Jarkovský, *Turistika*, s. 20 – 21, 73.

cenu.³⁴ Obdobně jako železnice, i když spíše v menší míře, mohly turistice poskytnout nové možnosti i parníky či automobily. Nezanedbatelné je i rozšíření oblíbenosti jízdy na bicyklu nebo lyžích.³⁵

Nové poznatky v oboru lékařství zaznamenaly neblahý vliv znečištěného městského vzduchu na člověka a lékaři často doporučovali alespoň občasné opuštění měst a rekreaci na čerstvém vzduchu na venkově. Eduard Maur a Hana Librová se rovněž domnívají, že cestování, zvláště pak na vrcholky hor, mohlo být podpořeno i rozšiřujícím se kulturním zájmem, zde konkrétně o kulturu Dálného východu, pevně spjatou právě s vrcholky hor.³⁶

Česká organizovaná turistika se začala rozvíjet oproti Evropě poměrně pozdě. Jiří Guth-Jarkovský přisuzoval sklony pro turistiku národům, které měly ze své domoviny široký rozhled, nejlépe přes moře. Mezi ně řadil starověké Féniciány i tehdejší Angličany. Češi byli ve své domovině obklopeni hradbou pohoří, a proto je cestování dlouho nelákalo. Také ustavičné války, které na delší dobu utichly právě v 19. století, podle Gutha turistice nepřály,³⁷ neboť *inter arma silent musae*, včetně múzy turistické. Další z aktivních členů Klubu českých turistů třicátých let Ing. Jaroslav Šejvl se domníval, že jakési zpoždění rozvoje české turistiky bylo zapříčiněno absencí cestovatelské tradice, jakou měla řada jiných evropských národů či států. Na první místo mezi evropskými cestovateli stavěl Šejvl taktéž světoběžné Angličany, jejich turistika podle něj mohla stavět na tradici mořeplavectví, Francouzi rozvíjeli tradici četných cest svých vojáků zvláště z doby napoleonských válek, a národ nám blízký a zároveň silně konkurující – Němci – byli hnáni romantismem, stejně tak Italové. Romantici „*vášnivě cestují do odlehlých a pustých končin, chtějí dosáhnout dosud nepoznaných míst, dobýt horské vrcholy..., vyhledávají pro své putování dramatické podmínky a divoké scenérie... Šerosvitné scenérie lesa, věkovité skály, omšelé balvany, jeskyně, neprostopupné tajemné houštiny, pralesní porosty, to vše lahodilo romantickému smyslu pro tajemno a touze po hluboké samotě.*“³⁸ I rané počátky individuální české turistiky bývají ojediněle též přičítány romantismu a nejznámější český romantik Karel Hynek Mácha představován jako „*vzor pěšího turisty.*“³⁹ Další, kdo bývá označován za

³⁴ Mojmír Král a kol., *Československá turistika*, Praha – Brno 1988, s. 9.

³⁵ *Heslo Turistika*, Ottův slovník.

³⁶ E. Maur, *Paměť hor*, s. 14.

³⁷ J. Guth-Jarkovský, *Turistika*, s. 10.

³⁸ Hana Librová, *Láska ke krajině*, Brno 1988, s. 67, 71, 74.

³⁹ *Mácha, vzor pěšího turisty*, Národní práce, 30. 4 1944; Zdeněk Tlamich, *Karel Hynek Mácha jako turista*, Časopis turistů 28, 1917, s. 378.

průkopníka, je Zikmund Winter, který se stálou skupinkou přátel pořádal pravidelné vycházky.⁴⁰ Eduard Maur však zachází mnohem dál, i on vidí Máchu jako příklad romantického cestovatele a raného českého turisty, rozhodně ne však prvního. Už Bohuslav Balbín podstupoval náročné túry na mnohé horské velikány, například na Čerchov u Domažlic, který se měl stát jedním ze styčných bodů české turistiky samého konce devatenáctého a počátku dvacátého století. Balbín tak činil bez zjevné nutnosti, tedy pro vlastní potěšení, estetický zážitek a snad i hrdost na svůj výkon.⁴¹ Podle definic již zmíněného Ottova, Masarykova a dalších slovníků nebyl tedy pouhým cestovatelem, ale skutečným turistou a snad je možné tvrdit, že i sportovcem.

Česká organizovaná turistika, stejně jako další pohybově zaměřené aktivity, měla být zpočátku prvkem formujícím národní uvědomění. V prvních letech bylo pro turisty důležité navštěvovat místa spjatá s dějinami českého národa, která vyzdvihovala slavnou českou minulost, nebo naopak připomínala historická traumata, včetně míst mytických. Návštěva těchto lokalit mohla sloužit jako potvrzení historické existence Čechů a utvrzovala cestovatele ve víře v český národ. Místa zajímavá svými přírodními krásami, symbolicky však pro národní uvědomění nevýznamná, byla v počátcích české turistiky přehlížena.⁴² Dalšími turistickými cíli se stala místa v hraničních oblastech, zvláště lákavé pak byly hory, jejichž dobytí mohlo evokovat pocit rozšíření českojazyčného prostoru a to nejen o horu samotnou, ale i o širší území z této hory viditelné a daným horským velikánem strážené.⁴³ Další funkcí, podobně jako u turnerských spolků, mělo být pěstování odolnosti, tělesné zdatnosti a tudíž bojeschopnosti.⁴⁴ Turistika pomáhala v poznávání krajiny, zlepšovala orientaci v ní, či učila účastníky dokonalejšímu čtení map⁴⁵ – dalším schopnostem, jež by ve válce mohly být velmi užitečné. Tato funkce byla postupně vytěšňována spíše kulturním a estetickým prvkem, v knize *50 let KČST*⁴⁶ z roku 1938 je však patrné, že v předvečer druhé světové války se myšlenka turistiky jako bojové průpravy silně vracela.

Podle amerického odborníka na česko-německé vztahy Pietera Judsona neměla česká turistika, či její protivník turistika německá, jen utvrzovat turisty v jejich

⁴⁰ J. Guth-Jarkovský, *Turistika*, s. 16; Zikmund Winter, *Paměti ze života dvou přátel*, Zvon 9, 1909, s. 134.

⁴¹ E. Maur, *Paměť hor*, s. 12.

⁴² Jaroslav Šejvl, *Turistika včera a dnes*, in: *Padesát let Klubu*, s. 10 - 13, zde s. 10.

⁴³ Karel Nigrín, *Turistika a naše národní věc*, in: *Padesát let Klubu*, s. 24 - 25, zde s. 24.

⁴⁴ František Machník, *Turistika a brannost*, in: *Padesát let Klubu*, s. 22 - 23, zde s. 22.

⁴⁵ Zdeněk Kropáček, *Vlastní Turistika*, in: *Padesát let Klubu*, s. 64 - 65, zde s. 64.

⁴⁶ *Padesát let Klubu československých turistů*, Praha 1938. Zvláště patrný je návrat k ideji turistiky jako branné průpravy v kapitolách *Turistika a Naše národní věc* a *Turistka a brannost*.

národním citění a podporovat příslušnou jazykovou oblast. Turistika mohla také pomoci nevyhraněným lidem s definitivním rozhodnutím, ke kterému národu vlastně patří: „...*object of nationalist rhetoric was that undecided Czech or German speaker who simply did not yet realize that he or she was in fact a member of the Czech or German nation. As with their [nationalist] other strategies, tourism was a form of personal consumption invoked by nationalist to help instill a sense of national identity and national commitment in potential members of the nation.*“⁴⁷

Po většinu doby působení Klubu českých turistů byla nezanedbatelná také estetická, ba dokonce umělecká stránka turistiky. „*Turistika však tiež aktívne prispieva ku kultúrnemu tvoreniu. Pozrime sa len na svojráznu architektúru turistických chát, na rozvoj turistickej literatúry a umenia turistickej fotografie.*“⁴⁸ Zvláště významné bylo propojení konceptů turistiky a umění v německém jazykovém okruhu, což lze usuzovat už jen z existence běžně užívaných slov a sousloví *Reisekunst*, *Wanderkunst* či *Kunst zu wandern*.⁴⁹ Spojení s kulturou a uměním je tím pevnější, že se turisté často angažují v ochraně a záchraně památek.⁵⁰

Rozvoj turistiky především v rámci vlastního území spatřuje Šejvl velmi prozaicky také v tom, že si tehdy mnoho lidí nemohlo dovolit cestovat dál než do svého bezprostředního okolí. Guth v tomto ohledu spíše idealisticky, tvrdí, že i Čechy mají přece co nabídnout, zároveň však trefně poznamenává, že vlastní zem je člověku pochopitelnější: „*Nemusíme cestovat za hranice, i v naší vlasti je tolik, tolik nového, neznámého dosud světa, nám přístupnějšího, poněvadž proň nechybí nám osvojování, které pro cizinu se nám nedostává.*“⁵¹

V Evropě první turistické kluby vznikaly už na konci padesátých a v šedesátých letech devatenáctého století.⁵² Prvními byly v roce 1857 britský *Alpine Club London*, německo-rakouský *Deutscher and Österreicher Alpverein* v roce 1862, v roce 1863

⁴⁷ P. Judson, *Guardians of the Nations*, s. 145. „...předmětem rétoriky nacionalistů byli nerozhodnutí mluvčí českého nebo německého jazyka, kteří jednoduše ještě nezjistili, jestli jsou ve skutečnosti příslušníky českého nebo německého národa. Spolu s dalšími strategiemi, byla turistika druhem osobní spotřeby podporované nacionalisty k tomu, aby v potenciálních příslušnících národa pomohla ustálit smysl pro národnostní identitu a příslušnost.“

⁴⁸ Karel Nigrín, *Turistika a kultura*, in: Padesát let Klubu, s. 26 - 27, zde s. 26.

⁴⁹ J. Guth-Jarkovský, *Turistika*, s. 19.

⁵⁰ Michal Pflagl, *Hradní zříceniny v péči Klubu českých turistů. (Poznámky k stavebním a zabezpečovacím pracím před rokem 1945)*, Zříceniny historických staveb a jejich památková ochrana, Příloha časopisu Zprávy památkové péče, Praha 1998.

⁵¹ J. Guth-Jarkovský, *Turistika*, s. 13.

⁵² M. Lenderová, *Z dějin*, s. 351.

následoval švýcarský Schweizer Alpen Club a rychle přibývaly další.⁵³ Například počet německých turistických klubů, sdružených v zastřešující jednotě *Verband deutscher Touristenvereine* se už krátce po roce 1900 vyšplhal až na 50 spolků s přibližně 100 000 členy.⁵⁴

Vzniku většího množství spolků v českých zemích připravila cestu série zákonů z padesátých a šedesátých let 19. století. Zákonem číslo 253 ř. z. z 26. listopadu 1852 byla upravena kontrola spolkové agendy, kterou nově převzalo přímo od panovníka ministerstvo vnitra.⁵⁵ Tehdy mohl působit takový spolek, který pro svou existenci získal výslovné povolení. Vznik spolků značně zjednodušil především zákon o právu shromažďovacím, konkrétně zákon č. 134/1867 ř. z. z 15. listopadu 1867. Po této úpravě mohly spolky vznikat, pokud nebyly ve stanovené lhůtě zakázány.⁵⁶ Ministerstvo vnitra přeneslo dohled na jednotlivá místodržitelství, ta pak na okresní hejtmanství.⁵⁷ „*Tam byli zakladatelé spolku povinni předložit stanovy, jež vytyčovaly cíle spolku a cesty, kterými jich má být dosaženo, právě tak, jako oznámit osoby odpovědné za činnost spolku nejen vůči veřejnosti, ale především vůči státní moci.*“⁵⁸ Spolky existovaly již před vydáním těchto zákonů, ale jejich zřizování bylo zdlouhavé a působnost omezená, většina fungujících spolků působila v Praze nebo v několika málo dalších větších městech. Od šedesátých let nastal masový nárůst počtu spolků, které začaly vznikat nejen v regionálních centrech, ale i v nejmenších městech a dokonce na vesnicích. Postupně se mohly tyto spolky sdružovat do větších celků jako okresní spolky nebo zemské jednoty. Až ke konci století se ve větší míře objevily spolky se skutečně celozemskou působností; spolek zpravidla sídlil v hlavním městě, ale vytvářel další pobočky a rozšiřoval tak svou působnost po celé zemi.⁵⁹

Tehdejší dělení spolků do zákonných kategorií není dnes příliš vypovídající, do definice spolku, oproti dnešnímu chápání spíše jen jako kulturního činitele, spadalo tehdy daleko více uskupení. Zpočátku se mezi spolky počítala i taková, jejichž primárním zájmem byl zisk, například akciové společnosti a hospodářská družstva, dokonce i peněžní družstva. Není tedy divu, že měly spolky nezanedbatelný podíl na ekonomice. V dělení spolků jich navíc mnoho spadalo do nic neříkající kategorie „jiné“.

⁵³ M. Král, *Československá turistika*, s. 9.

⁵⁴ *Heslo Turistika*, Ottův slovník.

⁵⁵ M. Lenderová, *Z dějin*, s. 317 – 319.

⁵⁶ Otto Urban, *Česká společnost 1848 – 1918*, Praha 1982, s. 222.

⁵⁷ M. Lenderová, *Z dějin*, s. 317 – 319.

⁵⁸ Tamtéž, s. 319.

⁵⁹ M. Lenderová, *Dějiny každodennosti*, s. 12 – 13.

Jen letmo připomeňme nejrozšířenější typy spolků; charitativní spolky, podpůrné a profesní spolky – obecně spolky svépomocné, které mohly pro své členy fungovat i jako jistý druh zdravotního pojištění či starobního důchodu.⁶⁰ Dále existovalo množství spolků pamětních, jako spolky vojenských vysloužilců, a samozřejmě okruh, který dnes chápeme jako nejtypičtější – rozmanité spolky působící ve sféře kultury, vzdělání či sportu.⁶¹

Klub českých turistů zdaleka nebyl prvním turistickým spolkem na našem území, dokonce ani prvním českým. Na konci sedmdesátých a v osmdesátých letech vznikla řada na sobě nezávislých německých spolků:⁶² první *Turistický spolek pro České Švýcarsko* zahájil činnost roku 1878,⁶³ ještě téhož roku přibyl českolipský *Severočeský výletní klub*,⁶⁴ na počátku osmdesátých let následovaly například *Moravsko-slezský sudetský turistický spolek*,⁶⁵ *Turistický svaz severozápadních Čech* nebo *Turistický spolek Ústí nad Labem* a řada dalších. První český turistický spolek založil roku 1884 ve Frenštátě pod Radhoštěm Edvard Parma - *Pohorskou jednotu Radhošť*, tento spolek se později rozrostl o sedm dalších odborů, i tak však zůstal pouze regionální záležitostí, nejvýznamnějším městem, ve kterém měl svou pobočku, bylo „pouhé“ Brno.⁶⁶ Ve stejné době se objevily první ryze české sportovní kluby jako *Český klub bruslařský a veslařský* (1875) nebo *Česká ústřední jednota velocipedistů* (1883).⁶⁷

V době vzniku Klubu českých turistů už v českých zemích řadu let fungovala nejznámější česká tělovýchovná organizace, která se mnohými svými činnostmi a cíli turistům značně podobala. *Tělocvičná jednota pražská*, známější jako Sokol, založená už na přelomu let 1861 a 1862⁶⁸ Miroslavem Tyršem⁶⁹ a Jindřichem Fügnerem⁷⁰ v

⁶⁰ Konkrétní příklady charitativních a podpůrných spolků podrobněji například v publikaci Václav Ledvinka - Jiří Pešek (edd.), *Od středověkých bratrstev k moderním spolkům*, Praha 2000.

⁶¹ M. Lenderová, *Dějiny každodennosti*, s. 12 – 13.

⁶² M. Král, *Československá turistika*, s. 9-13

⁶³ Gebirgsverein für die Böhmisches Schweiz

⁶⁴ Nord-böhmisches Exkursionsklub

⁶⁵ Mährisch-Schlesische Sudeten-Gebirgs-Verein

⁶⁶ M. Král, *Československá turistika*, s. 9-13.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Václav Červinka, *U kolébky Sokola*, Praha 1920, s. 9 - 26.

⁶⁹ Miroslav Tyrš (17. září 1832 – 8. srpna 1884) vystudoval filosofii a zajímal se o ideu kalokagathie. Stál u založení Sokola, stal se místostarostou a náčelníkem, vedl časopis Sokol. Je autorem českého tělocvičného názvosloví a spisu Základové tělocviku. Roku 1883 dosáhl profesury. *Sokolské osobnosti*, [online zdroj], dostupné na <http://www.sokol.eu/obsah/5406/sokolske-osobnosti>, [20. 2. 2016]; Heslo Miroslav Tyrš, Masarykův slovník naučný. Lidová encyklopedie všeobecných vědomostí VII, Praha 1933, s. 431.

⁷⁰ Jindřich Fügner (10. září 1822 – 1865) podnikatel se zájmem o sport, kulturu a vzdělání, druhý zakladatel Sokola, iniciátor výstavby první sokolovny v Žitné ulici v Praze. *Sokolské osobnosti*, [online zdroj], dostupné na <http://www.sokol.eu/obsah/5406/sokolske-osobnosti>, [20. 2. 2016].

důsledku rozkolu českých a německých cvičících v Praze, si dala za úkol vychovávat v antickém duchu kalokaghatie „*všestrannou osobnost zdatnou tělesně i duševně.*“⁷¹. Němci přibližně ve stejné době, zřejmě v reakci na tuto událost, založili *Prager Deutsche Turnvereien*. Působnost Sokola se brzy rozšířila ze základního fyzického cvičení na účast na širokém spektru kulturních akcí často národního rázu. Sokol působil i jako vzdělávací instituce a pyšnil se pořádáním mnoha přednášek i debat. Záhy začal také pořádat procházky a výlety různého rozsahu. Při pohledu na jednu z mnoha definic úkolu Sokola, tentokrát z pera Jana Pelikána, zjišťujeme, jak velmi si je podobná se zakládajícími myšlenkami Klubu českých turistů. „*Úkolem Sokolstva tedy jest: Vychovat národ k největší možné dokonalosti tělesné i mravní, k pravé volnosti a svobodě a k rozvíti i uplatnění základních vlastností jeho národní povahy.*“⁷² Bez nadsázky lze tedy říci, že Sokol je tím, kdo Klubu českých turistů ukázal a prošlapal cestu.

Procházky a výlety pořádalo množství dalších spolků, i když ne jako hlavní náplň své činnosti, pro tuto práci stojí za zmínku například *Americký klub dam*, který založil v roce 1865 budoucí první předseda KČT Vojta Náprstek.⁷³ Také různé okrašlovací spolky mohou být chápány jako podhoubí pro vznik turistických spolků.⁷⁴

⁷¹ *Česká obec sokolská. Historická období*, [online zdroj], dostupné na <http://www.sokol.eu/obsah/5405/historicka-obdobi>, [20.2. 2016].

⁷² Jan Pelikán, *Sokolská myšlenka*, Praha 1930, s. 7.

⁷³ M. Král, *Československá turistika*, s. 9.

⁷⁴ *Heslo Turistika*, Ottův slovník.

2. Klub českých turistů

2.1 Počátky

Klub českých turistů vznikl v roce 1888. Ustavující valná hromada se konala 11. června, přítomno bylo 48 zakládajících členů.⁷⁵ Sami turisté později mluvili o dvou hlavních příčinách vzniku. Jednou byla snaha obranných pohraničních jednot, zvláště pak Národní jednoty severočeské,⁷⁶ přilákat cestovatele do těchto oblastí a tím hospodářsky i morálně podpořit místní Čechy. Druhý důvod byl prostší, povznést, rozšířit a organizovat turistiku jako takovou.⁷⁷ Předseda Národní jednoty severočeské dr. František Čížek spolu s dr. Bohuslavem Frantou, MUDr. Ivanem Bohdanem a dr. Vilémem Kurzem sepsali první stanovy, které představili právě na ustavující schůzi 11. června.⁷⁸ Na první výborové schůzi 14. června zvolili turisté za svého předsedu Vojtu Náprstka,⁷⁹ „známého českého vlastence a muže zcestovalého.“⁸⁰ Klub znovu vysvětloval svůj účel a záměry v prvním čísle svého časopisu: „*Chceme se cestováním vzdělávati, chceme cestování po Čechách všemi způsoby podporovati, chceme nejen vyhledávati krásné krajiny a pamětihodná místa, nýbrž je přístupnými a k turistickému požitku způsobilými činiti, vynasnažíme se konečně, bychom cestování učinili také co nejpříjemnějším a nejpohodlnějším.*“⁸¹

Náprstek byl však spíše jen blyštivým jménem v čele turistů a svou prací pro ně příliš nevykonal. Zejména kvůli své neustálé zaneprázdněnosti vlastními záležitostmi a zájmy a zřejmě také proto, že v té době mu bylo již přes šedesát let a postupně ztrácel síly;⁸² zemřel šest let po založení KČT. Proto byl Náprstek už po půl roce vystřídaný Jaroslavem Zdeňkem,⁸³ zdaleka nejdůležitějším však byl v prvních letech existence

⁷⁵ Josef Brož, *Klub českých turistů v letech 1888 – 1918*, in: *Padesát let Klubu*, s. 32 – 43, zde s. 32.

⁷⁶ Národní jednota severočeská byla založena 1885 Františkem Čížkem, který se roku 1889 nakrátko stal starostou Sokola. M. Král, *Československá turistika*, s. 13.

⁷⁷ Josef Brož, *Klub českých turistů*, s. 32.

⁷⁸ M. Král, *Československá turistika*, s. 13.

⁷⁹ Vojta Náprstek (17. dubna 1826 – 2. září 1894), syn Antonína Fingerhuta, opět přijal původní českou verzi příjmení, studoval práva ve Vídni, účastnil se českého kulturního života, po roce 1848 pobýval v Americe, kde stál u zrodu prvního českého nakladatelství a časopisu. Po návratu do Čech pokračoval v organizování české kultury a zasazoval se o práva žen, jeho přispěním vznikl Americký klub dam i dívčí škola Minerva. Heslo Vojta Náprstek, Masarykův slovník naučný V, Praha 1931, s. 43; *První starosta a spoluzakladatel Klubu českých turistů Vojta Náprstek* (nekrolog), *Časopis turistů* 6, 1894, č. 9, s. 307-308.

⁸⁰ J. Brož, *Klub českých turistů*, s. 32.

⁸¹ Naše snahy, *Časopis turistů* 1, 1899, č. 1, s. 1-3.

⁸² M. Král, *Československá turistika*, s. 15.

⁸³ Jaroslav Zdeňk (1837 – 1923). *Předsedové ústředního výboru KČST*, in: *Padesát let Klubu*, obrazová příloha.

KČT třetí předseda, architekt Vratislav Pasovský,⁸⁴ který se této funkce ujal roku 1890 v pouhých 36 letech⁸⁵ a setrval v ní až do roku 1914.⁸⁶ Dlouholetý redaktor Časopisu turistů a předseda pražského odboru Jiří Guth-Jarkovský překlenul období první světové války a funkci předsedy zastával až do roku 1925.

Dalšími významnými postavami byli Pavel Růžička, v prvních dvou letech ve funkci jednatele a i později důležitý člen výboru, na postu jednatele jej na mnoho let vystřídal dr. Valenta, dalším znělým jménem je Ferdinand Tallowitz, odborník přes hospodářství a finance, oscilující mezi funkcemi tajemníka a člena výboru. Mezi přední muže české turistiky nepochybně patří též sokol, mladoček a redaktor Časopisu turistů dr. Vilém Kurz.⁸⁷

Klub již od počátků své existence pořádal různé výlety, jako velmi důležitý okamžik dodnes prezentuje zájezd na světovou výstavu do Paříže.⁸⁸ V roce 1891 klub využil jubilejní výstavy v Praze ke své prezentaci a zřídil pavilon s dioramatem bratrů Adolfa a Karla Liebscherových a zrcadlovým bludištěm.⁸⁹ Roku 1890 se poprvé objevuje myšlenka postavit na Petříně rozhlednu a lanovou dráhu. Obojí bylo vybudováno poměrně brzy, lanová dráha zahájila provoz 25. července 1891, rozhledna byla otevřena nedlouho poté - 20. srpna.⁹⁰ Na Petřín byl také přenesen pavilon z jubilejní výstavy a roku 1893 přistavěno zrcadlové bludiště navržené Karlem Štapferem a Ludvíkem Wurzlem. V této době už vycházely průvodce a další turistické publikace, například sbírka *Českým krajem*, které poskytovaly popisy nejvýznamnějších památek oblastí. Ještě roku 1889 vznikly první čtyři odbory – v Berouně, v Rychnově nad Kněžnou, Jilemnici a v Mělníku.⁹¹

Klub od počátku orientoval svou činnost převážně na městskou střední vrstvu, členy byly často lokálně významné osoby, v rámci možností majetkově poměrně dobře

⁸⁴ Vratislav Pasovský (1854 – 1915), pražský architekt, zakladatel a dlouholetý předseda Klubu českých turistů. Projektovatel pro klub řadu rozhledny a dalších staveb. *Síň slávy české turistiky – Vratislav Pasovský*, [online zdroj], dostupné na <http://www.kct.cz/cms/sin-slavy-ceske-turistiky-vratislav-pasovsky> [8. 3. 2016].

⁸⁵ Pokud budeme brát doslovně Stephana Zweiga, který ve svých pamětech vzpomíná na konec 19. století v Rakousku-Uhersku a tvrdí, že člověk starý 35 let byl tehdy pokládán za ještě příliš mladého, než aby si mohl nárokovat respekt osatních či vlivnou funkci. Stephan Zweig, *Svět včerejška*, Praha 1994, celá kapitola Škola v minulém století.

⁸⁶ *Předsedové*, in: Padesát let Klubu, obrazová příloha.

⁸⁷ *Ve výboru Klubu českých turistů v prvním pětiletí zasedali pánové*, Časopis turistů 5, 1893, č. 7, s. 202.

⁸⁸ Můžeme tak usuzovat z toho, že tento zájezd je zmiňován jako „klubotvorný“ na několika místech na sobě pravděpodobně nezávislých.

Leopold Mareš, *Jak jsme začínali před 50 lety*, in: Padesát let Klubu, s. 30 – 31, zde s. 30; *Historie KČT*, [online zdroj], Dostupné na: <http://www.kct.cz/cms/historie-kct>, [15.1.2016].

⁸⁹ L. Mareš, *Jak jsme začínali*, s. 30 – 31.

⁹⁰ J. Brož, *Klub českých turistů*, s. 35.

⁹¹ J. Brož, *Klub českých turistů*, s. 36.

zabezpečené, které si mohly dovolit luxus většího množství volného času. Socioprofesní analýza členů klubu bude níže naznačena na příkladu města Sušice v příslušné kapitole. Je přirozené, že Klub českých turistů, který se považoval za spolek výchovný, se velmi brzy zaměřil na ovlivňování mládeže a to především té, kterou považoval za svou budoucnost. Tedy mládeže pokud možno intelektuální, s vyhlídkami na slušnější společenský statut; na studenty. Ještě během prvního roku existence spolku byly zřízeny první čtyři studentské noclehárny v Trutnově, Jilemnici, na Labské boudě a v Turnově,⁹² které byly významné nejen jako pozitivní nástroj působení na mládež, nýbrž sloužily rozvoji turistiky obecně. KČT si na nich zjevně velmi zakládal, během celého sledovaného období zaujímají v Časopise turistů pravidelné soupisy studentských nocleháren důležité místo, jednotlivé články i výroční zprávy o nich většinou poměrně rozsáhle pojednávají, hodnotí jejich stav či upozorňují na nově vzniklé. Málokdy opomenou zdůraznit obrovský přínos nocleháren pro turistiku, neboť obvykle dotované noclehárny díky velmi nízké či nulové ceně ubytování umožňovaly i méně majetným turistům, zejména tedy studujícím, vydávat se na finančně dostupné vícedenní výlety. Například studentská noclehárna v Domažlicích *U Černého koně* nabízela v roce 1893 teplou večeři, postel a snídani za 25 kr,⁹³ jiné byly zcela bezplatné.

V roce 1890 přibyly odbory v Sušici, Ústí nad Labem a v Příbrami. I v následujících letech se počet členů KČT a odborů poměrně rychle zvyšoval. Roku 1888 začínal KČT s 225 členy v jediném pražském odboru. Už roku 1893 bylo členů 1697 ve 22 odborech, roku 1898 to bylo 3175 členů v 35 odborech, do roku 1903 narostl počet členů na 3707 ve 45 odborech. Kolem roku 1908 došlo k jistému zakolísání, počet členů spadl na 3542 a jen 39 odborů, ovšem už v roce 1913 zaznamenal KČT 5390 členů v podstatně zvýšeném množství odborů a to 55. Nově vzniklé odbory rovněž nemeškaly a ihned se začaly aktivně věnovat podpoře a propagaci turistiky. Během první poloviny devadesátých let zřídily nezanedbatelné množství turistických stezek, vystavěly několik rozhleden a chat, v neposlední řadě se angažovaly v záchraně historických památek.⁹⁴

Roku 1896 byly pozměněny stanovy KČT, byla také sepsána pravidla pro studentské noclehárny.⁹⁵ V tomto roce se prvně výrazněji zviditelnil odbor v Sušici,

⁹² *Noclehárny*, Časopis turistů 1, 1889, č. 8, s. 137.

⁹³ *Studentská noclehárna*, Časopis turistů 5, 1893, č. 7., s. 203.

⁹⁴ Např. odbor Tábor restauroval pozůstatky Kozího hrádku, Domažlice vystavěly dřevěnou rozhlednu na Čerchově,... J. Brož, *Klub českých turistů*, s. 33- 37.

⁹⁵ J. Brož, *Klub českých turistů*, s. 38.

jenž stavěl zděnou výhlední věž na Svatoboru, která byla představena veřejnosti 8. září 1900.⁹⁶ Této rozhledně bude věnována samostatná kapitola. Prvně se s výraznější akcí ozval i sousední odbor klatovský, usilující o rozhlednu na Pancíři, jejíž realizace se nakonec neuskutečnila. Opět na sebe přitáhl pozornost další odbor poměrně blízký Sušici – Domažlice stavěly na Čerchově poblíž rozhledny *chyší Pasovského*.⁹⁷

Během sledovaného období se aktivity klubu výrazně rozšiřovaly co do počtu, tak do druhu jednotlivých činností. Klub pořádal mnoho výletů, ať už krátkých do blízkého okolí svého působiště nebo do pohraničních oblastí Čech, tak i vícedenních zájezdů. První velký výlet na světovou výstavu do Paříže byl již zmíněn, další se konal o Velikonocích 1897 do Dalmácie, Černé Hory, Bosny a Záhřebu. Jednotliví členové navštěvovali i daleko exotičtější destinace, dr. Guth cestoval po Africe, dvakrát byl na cestách i v Americe. Zástupci KČT byli například také na Islandu. Nebyly až tak neobvyklé ani cesty na Saharu nebo do Skandinávie, o těch pak turisté referovali ve svém časopise nebo pořádali přednášky. Cesty po západní a střední Evropě byly prakticky samozřejmostí.⁹⁸ Mezi nejznámější přátele klubu patřili pravidelně přednášející cestovatelé Josef Kořenský⁹⁹ a E. Stanko Vráz, ten ze svých cest průběžně posílal klubu pozdravy a krátké zprávy, které byly zveřejňované v Časopise turistů.¹⁰⁰ Vráz se během svých cest po Americe těšil velké přízni místních obyvatel českého původu a často přednášel i jim.¹⁰¹

Zpočátku odbory odváděly veškeré členské příspěvky ústředí do Prahy a to je přidělovalo zpět, až později šla ústředí jen polovina a druhou polovinu si ponechával odbor.¹⁰² Některé aktivity KČT, zvláště výstavba objektů, byly financovány vydáváním úpisů,¹⁰³ stavby často podporovaly i peníze veřejnosti vybrané ve sbírkách.¹⁰⁴

⁹⁶ *Slavnostní otevření rozhledny a útulny na Svatoboru*, Časopis turistů 12, 1900, č. 10, s. 322-325.

J. Brož, *Klub českých turistů*, s. 39; A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 74.

⁹⁷ J. Brož, *Klub českých turistů*, s. 38.

⁹⁸ Tamtéž, 43.

⁹⁹ *Historie KČT*, [online zdroj], dostupné na <http://www.kct.cz/cms/historie-kct>, [10.3.2016]; *Josef Kořenský*, Časopis turistů 19, 1907, č.7, s. 269-270.

¹⁰⁰ Časopis turistů 2, 1890 – 27, 1915.

¹⁰¹ Posluchač Vrázovy přednášky v Americe „*V. B. Tůma z Nového Yorku*“ si českého cestovatele velmi oblíbil a dokonce o něm do Čech poslal pochvalnou zprávu. *St. Vráz v Americe*, Svatobor 4, 1896, č. 11, nestr.

¹⁰² J. Brož, *Klub českých turistů*, s. 33.

¹⁰³ Například financování útulny na Macoše formou pětiset úpisů po 2 zlatých. Tamtéž, s. 37.

¹⁰⁴ Například sbírka na rozhlednu na Svatoboru. A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 66.

2.2. Turisté a jejich časopis

Zásadním krokem bylo zřízení Časopisu turistů, jehož první číslo vyšlo v lednu 1899.¹⁰⁵ Vydávání časopisu bylo pro mladý klub pravděpodobně poměrně riskantním podnikem, náklady na jeho vydávání se v prvním roce blížily dvaceti procentům příjmů klubu, v druhém roce se výdaje za časopis vyšplhaly dokonce na rovnou čtvrtinu veškerých příjmů, a byla to alespoň zpočátku nenávratná investice, neboť členové klubu po zaplacení členského příspěvku dostávali časopis zdarma. Turisté v čele s prvním redaktorem Vilémem Kurzem však vytrvali a během tří let výdaje spojené s vydáváním časopisu dokázali snížit k přijatelným deseti procentům, což bylo ovšem dáno spíše než hospodárností vydavatelů skutečností, že počet platících členů a tedy příjmů několikanásobně vzrostl,¹⁰⁶ zatímco náklady na jeden kus časopis s rostoucím počtem výtisků pravděpodobně klesaly. Vilém Kurz vedl časopis do konce roku 1894, kdy byl na krátký čas vystřídán méně známým J. L. Hrdinou. Ještě během téhož roku Hrdina postoupil svou funkci redaktora samotnému předsedovi KČT Vratislavu Pasovskému, přičemž však ještě několik měsíců zůstal u tvorby časopisu jako druhý muž a býval uváděn pod jménem redaktora Pasovského jako hlavní spolupracovník. Ani nezmar Vratislav Pasovský nestál v čele časopisu příliš dlouho, nemáme k dispozici žádné prameny odůvodňující jeho odstup, jeví se však jako pravděpodobné, že byl Pasovský vyčerpán povinnostmi souvisejícími s jeho předsednictvím klubu a prací architekta a na další činnost neměl dostatek času. Je však také možné, že ostatní členové se mohli postavit proti kumulaci takto vlivných funkcí. Teprve roku 1897, po několika letech tápání a střídání redaktorů, se pro časopis našel vhodný „otec“. 1. ledna 1897 se v záhlaví časopisu na pozici redaktora objevil dr. Jiří Guth.¹⁰⁷ Roku 1915 převzal po Vratislavu Pasovském další funkci a stal se dokonce předsedou Klubu českých turistů. První muž české turistiky třetího a čtvrtého desetiletí existence spolku zastával obě funkce až do roku 1926.¹⁰⁸

Během pár let se ustálila struktura časopisu; první část se věnovala rozsáhlejším článkům na pokračování. Sem často patřily podrobné reportáže ze zahraničních turistických destinací, ale i praktické populárně naučné seriály, například o nejvhodnější turistické výstroji a stravě nebo o možnostech předvídaní počasí. Následovala

¹⁰⁵ Časopis turistů 1, 1889, č.1.

¹⁰⁶ *Pět let*, Časopis turistů 5, 1893, č. 11, s. 307.

¹⁰⁷ Časopis turistů 1, 1889 – 27, 1915. Zjištěno na základě souhrnného studia Časopisu turistů za sledované období.

¹⁰⁸ *Síň slávy české turistiky - Jiří Guth-Jarkovský*, [online zdroj], dostupné na <http://www.kct.cz/cms/sin-slavy-ceske-turistiky-jiri-guth-jarkovsky>, [21. 2. 2016]; Předsedové, in: Padesát let Klubu.

pravidelná rubrika, která sice v průběhu let měnila název, ale obsah zůstal stejný; krátké průběžné zprávy z činnosti odborů, případně jejich výroční zprávy. Mezi tyto dvě rubriky se někdy vklínily reportáže z významných akcí odboru, pro tuto práci je zajímavý například čtyřdílný referát o výpravě turistů ústředního výboru do Sušice a na Šumavu¹⁰⁹ nebo reportáž o slavnostním otevření rozhledny a útulny na Svatoboru u Sušice.¹¹⁰ Nechyběly oznámení o změnách v organizaci klubu, pozvánky na valné hromady a další zasedání či zprávy z nich. Pravidelně se objevovaly i seznamy nových členů a informace o studentských noclehárnách. Spíše jen výjimečně se v časopise vyskytovaly nekrology, při množství členů a jejich často poměrně vysokém věku je zjevné, že počet takovýchto oznámení zdaleka nemohl odpovídat celkovému počtu zemřelých členů; do časopisu se dostali jen ti důležitější nebo ti, za něž se jejich odbor důrazněji postavil. Později se v periodiku začaly vyskytovat i jakési drobné inzeráty „spřátelených“ rekreačních zařízení nebo nabídky letních bytů. Strukturou časopisu občas bloudily zprávičky a pozdravy cestovatelů jako například pozdrav Stanka Vráze z Japonska.¹¹¹ K časopisu byla také jednou ročně připojovaná rozsáhlá výroční zpráva.

Ne všechny odbory využívaly možnosti své reprezentace v klubovém periodiku stejně. Během sledovaného období do časopisu přispělo nebo bylo alespoň zmíněno v obsahu, i když třeba bez písemného příspěvku, 74 odborů.¹¹² Toto číslo může být poněkud překvapivé, vzhledem k tomu, že z oficiálních statistik víme, že klub měl v roce 1908 39 odborů a i v roce 1913 jen 55 odborů.¹¹³ Takto velký rozdíl mezi zjištěnými údaji může být vysvětlen poměrně jednoduše; menší odbory buď v odlehlejších místech, nebo naopak v sousedství větších prosperujících odborů mohly po několika letech zaniknout kvůli relativní nečinnosti nebo nedostatku členů. Několik odborů, které pravidelně přispívaly, i když třeba jen jedním nebo dvěma články ročně, se po několika letech odmlčelo – mezi takové patřila například Jihlava, Volyně nebo Žamberk. O dalších víme už jen z *Obsahu* i přesný rok, kdy samy vyhlásily své rozpuštění – například odbor v Heřmanově Městci se rozešel roku 1904. Stejněho roku oficiálně zanikl velmi aktivní odbor KČT v Jičíně, ale jen proto, aby se přerodil

¹⁰⁹ *Klubový výlet na Šumavu*, Časopis turistů 5, 1893, č. 9 s. 261-268; *Klubový výlet na Šumavu*, Časopis turistů 5, 1893, č. 10, s. 284-285; *Klubový výlet na Šumavu*, Časopis turistů 5, 1893, č. 11, s. 297-299; *Klubový výlet na Šumavu*, Časopis turistů 5, 1893, č. 12, s. 316-317..

¹¹⁰ *Slavnostní otevření rozhledny a útulny na Svatoboru*, Časopis turistů 12, 1900, č. 10, 321-325.

¹¹¹ Časopis turistů 1, 1889 – 27, 1915.

¹¹² Na základě studia Časopisu turistů 1, 1889 – 26, 1914 a především analýzy Obsahu.

¹¹³ Josef Brož, *Klub českých turistů*, s. 33- 37.

v samostatný *Spolek turistů v Jičíně*.¹¹⁴ Podobně se zachoval už roku 1902 odbor v Brně, který se stal základem *Turistické jednoty v Brně*¹¹⁵ nebo odbor ve Vídni; od roku 1905 pokračoval jako *Jednota českých turistů ve Vídni*.¹¹⁶

¹¹⁴ J. Guth-Jarkovský, *Turistika*, s. 119, 120.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 118, 119.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 121, 122.

3. Počátky Klubu českých turistů v Sušici a členská základna

3.1. Nacionální konotace Šumavy

Rozrůstající se Klub českých turistů lákal stále více a více příznivců. Každý nový odbor i člen jistě přinesl mnoho radosti i pocit dobře vykonané práce, je však možné, že vznik některých odborů, zvláště v místech spjatých s národní tradicí nebo naopak v těch ohrožených německým živlem, mohl být přijat se zvýšeným nadšením a očekáváním. Právě takovým místem mohla být Sušice, *Brána Šumavy*, bašta češství, poslední české město na hraně rozsáhlé německé oblasti. Sama Sušice nebyla rodištěm žádného většího národního mýtu. Šumava, alespoň v širším pojetí, se však stala dějištěm hned několika historických událostí, které se postupně v národní mýty přerodily. Na Šumavě se navíc rodí Vltava, což jen umocňuje symboliku Šumavy jako české kolébky.¹¹⁷

Šumava byla po staletí chápána jako místo střetu a obvykle úspěšného odražení nepřátel, zpravidla Němců. Na obranný potenciál pásu pohoří okolo Čech upozorňoval ne jeden autor. „*Čechy jsou přírodou samy ohraničeny a věncem hor co hradbami přirozenými obtočeny.*“¹¹⁸ Není nijak překvapivé, že toto vyjádření pochází z pera Františka Palackého. To samé podotýkal už Bohuslav Balbín: Dávni obyvatelé Čech „*vy tyto hory doufali a věřili – jak kdesi vykládá Sylvius –, že jejich země je obklopena přirozeným náspem a nedobytnou palisádou,*“¹¹⁹ odvolávající se dokonce na Sylvia Piccolominiho,¹²⁰ přičemž hory směřující k Bavorsku považoval Balbín za nejhůře prostupné.¹²¹ Snad nejheroičtěji líčí české hory Voltaire komentující odchod francouzské armády z Čech roku 1742 slovy „*Čechy jsou obklopeny svéráznými horami, které dovolují přechod jen soutěskami, kde stovka lidí může zadržet celou armádu.*“¹²²

Přísně vzato z pohledu dnešní geografie se dvě nejvýznačnější šumavské obranné bitvy a vítězství, bitva Břetislava I. u Brůdku a husitská bitva u Tachova, na Šumavě vlastně ani neodehrály, nicméně pojetí Šumavy bývalo dříve značně vágní. Pojem Šumava obvykle zahrnoval i dnešní Bavorský les a Český les, samozřejmě

¹¹⁷ Karel Mráz, *Utváření významů Šumavy v české literatuře druhé poloviny 19. století*, in: Václav Maidl, *Znovuobjevená Šumava*, Klatovy 1995, s. 121 – 126, zde s. 123.

¹¹⁸ František Palacký, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě I.*, Praha 1843, s. 3.

¹¹⁹ Zdena Tichá - Helena Businská (edd.), Bohuslav Balbín, *Krásy a bohatství země české*, Praha 1986, s. 50.

¹²⁰ E. Maur, *Paměť hor*, s. 23.

¹²¹ Z. Tichá – H. Businská (edd.), B. Balbín, *Krásy a bohatství*, s. 50.

¹²² Jaques Maurens (ed.), Voltaire, *Historie de la guerre*, Paris 1971, s. 44; česky E. Maur, *Paměť hor*, s. 23.

včetně méně hornatého pásu mezi dnešním Českým lesem a Šumavou; Všerubské vrchoviny či Všerubského mezihoří, které není v běžném povědomí rozlišováno jako samostatné pohoří ani dnes.¹²³

Šumavu si však nárokovali i Němci. Od Sušice výše převládalo německy hovořící obyvatelstvo. Jedna ze symbolických bitev o Šumavu se dlouhá léta točila okolo Králováků, etnika nejistého původu, které sídlilo ve vyšších polohách Šumavy. Eduard Maur se přiklání k názoru, že se jednalo o kolonisty převážně z Bavorska, kteří přišli do zdejších neobydlených prostor pravděpodobně podléhajících přímo králi s druhou vlnou kolonizace v polovině 16. století, odtud také název Králováci. Mnozí čeští spisovatelé měli tendenci připodobňovat je k Chodům a přenášet na ně chodská specifika jako stráž hranic.¹²⁴ Někteří dokonce Králováky s Chody ztotožňovali.¹²⁵ Tito autoři byli samozřejmě přesvědčení, že Králováci jsou českého, případně polského původu, a nejčastěji tvrdili, že přišli v dobách knížete Břetislava. Stejně tak i Němci dokázali nejasností kolem Králováků využít. Svůj nárok na Šumavu chtěli podpořit důkazem, že jim patří *od nepaměti*. Ještě v roce 1908 byl Anton Schott schopný přijít s fantastickou tezí o původu tohoto etnika; měli to být potomci Markomanů – tedy Germánů – zatlačených do této oblasti příchodem Slovanů do Čech.¹²⁶

Stále živá mytická šumavská vítězství nad Němci mohla být v 19. století odrazem moderních česko-německých sporů v habsburské monarchii. Byla glorifikována o to více, o co méně politických úspěchů dobývali Češi nad Němci nyní. Vzpomínky na zašlá vítězství dávaly naděje do budoucna a česká Šumava se stala symbolem boje českého národa za jeho plnohodnotnou existenci.¹²⁷ A dokud nebyl v roce 1893¹²⁸ ustaven odbor KČT v Domažlicích, který měl na břetislavskou a husitskou šumavskou tradici přeci jen větší nárok, byli to právě turisté ze Sušice, ke kterým se vzhlíželo s nadějí, že naváží na tuto tradici a budou bránit Čechy a dobývat zpět území propadlá Němcům. Právě odbor v Sušici „*by v oné exponované krajině na hranici národnostní zajisté velmi blahodárně působiti mohl.*“¹²⁹

¹²³E. Maur, *Paměť hor*, s. 27-37.

¹²⁴ Například plaský cisterciák Mauricius Vogt v díle *Das jetzt lebende Königreich Böhmen* z roku 1712 nebo rakouský jezuita Bernard Erber v roce 1760. E. Maur, *Paměť hor*, s. 199.

¹²⁵ Například Pavel Stránský v 17. století a František Pubička v díle *Chronologische Geschichte Böhmens* z roku 1773. Ti dokonce věřili v „břetislavský“ původ Králováků a jejich privilegií. E. Maur, *Paměť hor*, s. 199.

¹²⁶ Tamtéž, s. 198-204.

¹²⁷ Tamtéž, s. 42-43.

¹²⁸ *Domažlice*, Časopis turistů 5, 1894, č. 4, s. 131-132.

¹²⁹ *V Sušici*, Časopis turistů 2, 1890, č. 3, s. 44.

3.2. Vznik odboru v Sušici

Sušický odbor Klubu českých turistů se utvářel postupně a v prvních letech poněkud tápal v tom, jakým způsobem bude veden, na jakou činnost se zaměří či jak bude komunikovat s veřejností. Zřejmě i proto jsou informace o jeho vzniku kusé, poněkud neurčité a často si navzájem odporují. Především dokumenty vzniklé činností spolku uvádí něco jiného než později publikované oficiální texty o počátcích klubu. Tento problém se netýká jen založení sušického odboru, zvláště v další kapitole o největším podniku sušických turistů ve sledovaném období – stavbě rozhledny na Svatoboru – se tento rozpor několikrát ukáže. Podle publikace *100 let turistiky v Sušici 1890 - 1990* vznikl sušický odbor KČT jako šestý 27. června 1890,¹³⁰ to se neshoduje s informacemi v sušických periodikách ani v *Časopise turistů*. Je možné, že 27. červen jako datum založení mohlo být později uměle odvozeno ode dne, kdy byly stanovy odeslány na hejtmanství k posouzení, či kdy uplynula zákonná lhůta, kterou mělo hejtmanství na vznesení námitek proti stanovám a programu spolku. Každopádně dokonce už v březnovém čísle oznamoval *Časopis turistů* že „*V Sušici sestupuje se příčiněním pana Mašťovského odbor.*“¹³¹ Ještě nějakou dobu se zřejmě nic nedělo, neboť podobná zpráva se opět objevila o několik měsíců později: „*V Sušici vzrůstá se turistický ruch a jest oprávněná naděje, že v době co nejkratší tu zaražen bude odbor klubu.*“¹³²

Na čem se prameny shodují, je, že iniciátorem vzniku sušické pobočky byl sušický obchodník Vojtěch Mašťovský,¹³³ který byl členem Klubu českých turistů od

¹³⁰ Josef Vaněček, *100 let turistiky v Sušici 1890 -1990*, Strakonice 1989, nestr. Jedná se spíše o brožuru o několika málo stránkách než o publikaci.

¹³¹ *V Sušici*, *Časopis turistů* 2, 1890, č. 3, s. 44.

¹³² *V Sušici*, *Časopis turistů* 2, 1890, č. 6, s. 94.

¹³³ Vojtěch Mašťovský (1851 – 1915). V dětství žil ve vsi Brod a školu navštěvoval dosti sporadicky, dále se vzdělával porůznu, většinou sám. Zřejmě kvůli tomu i ve vyšším věku psal kostrbatým písmem s mnoha hrubkami; to badatelé značně ulehčuje práci, na první pohled lze rozeznat, které dokumenty Mašťovský sepsal. Podle jeho vlastních slov ho otec přivedl k lásce k výletům. Později se s rodiči přestěhoval do Sušice, kde začali působit jako obchodníci. Brzy se začal zapojovat i do kulturního života Sušice, zřídil zřejmě první půjčovnu knih, přistoupil do Pěváckého spolku a Čtenářské besedy přejmenované později na Měšťanskou - jejím předsedou byl v té době proslulý dr. Gabriel. Pro rozrůstající se obchod zakoupil v roce 1887 velký dům zvaný Čápvna (název po dřívější majitelce Čápové). Z tohoto se domu později stalo také útočiště sušických spolků, zvláště Jednoty okrašlovací a klubu českých turistů, ve kterých Mašťovský působil. Po roce 1900 se Mašťovský dostal do městské rady, nějaký čas byl i předsedou Národní jednoty pošumavské a ke konci života byl též ředitelem sušického muzea.

Muzeum Šumavy v Sušici, sign. P 92/4, rukopis, Vojtěch Mašťovský, *Poznámky z dob žití svého*, 1915. Jedná se o pokus Mašťovského pokus sepsat paměti. Bohužel končí už roku 1887; Adam Hanus, *Muzeum v Sušici a veřejnost, 1880-1945*, Praha 2015, (= kvalifikační práce), s. 57; -----Dopis Tichého, jednatele a Vojtěcha Mašťovského, předsedy (za odbor Národní jednoty Pošumavské) Ctěnému výboru ze dne 3. listopadu 1902; Jaroslava Smetanová, *Národní jednota pošumavská v Sušici a její vliv na smíšená území v*

roku 1889.¹³⁴ Aktivně také působil v sušické Jednotě okrašlovací (dále též jako JO), kde podle vlastních slov začal rozvíjet myšlenku aktivního přispění k rozvoji města jako lokálního turistického centra.¹³⁵ Mašřovského nápadu byl nakloněn tehdejší předseda Jednoty okrašlovací dr. Karel Wellner;¹³⁶ i on se rozhodl ke klubu přistoupit a přimět k tomuž i Jednotu okrašlovací. Mašřovský zatím získával další příznivce, až dosáhl zřízení samostatného sušického odboru.¹³⁷ Podle Ottova slovníku naučného byl takovýto zrod turistického spolku, tedy vydělením ze staršího spolku typu Jednoty okrašlovací, běžným jevem. Jednalo se dokonce snad o nejtypičtější způsob vzniku místní pobočky KČT.¹³⁸

Také v sušickém periodiku Posel ze Sušice se už 19. dubna 1890 objevil poměrně rozsáhlý článek pojednávající o vhodnosti zřízení sušické pobočky Klubu českých turistů. Článek nemá uvedeného autora, nicméně je jasné, že ho sepsal, anebo jeho sepsání alespoň inicioval, Vojtěch Mašřovský. V článku vyzdvihoval výhody zřízení turistického spolku ve dvou rovinách. V první rovině upozorňoval na výhodnost členství. Členové by za „roční poplatek, který jest nepatrný“¹³⁹ získali mnohé výhody a finanční úlevy spojené s turistikou. Článek vyzýval Sušické, aby přistupovali k místnímu nebo i k jiným odborům KČT, což je zajímavé zejména proto, že v té době sušický odbor, alespoň podle Vaněčka,¹⁴⁰ ještě neexistoval. Ve druhé rovině ospravedlňoval zavedení spolku i pro ty, kteří by sami o turistiku neměli zájem. Spolek by totiž neměl za úkol pouze bavit své vlastní členy, staral by se o památky a turistické trasy, propagoval region či dohlížel na úroveň ubytovacích zařízení a hostinců. Zkrátka vytvářel podmínky pro příjemnější pobyt cizích cestovatelů, a tudíž přispíval k rozšíření jejich řad. To by mohlo regionu finančně velmi prospět, místní by získali mnoho nových možností výděлку, ať už by se jednalo o hoteliérské služby či o prodej místních

soudním okrese Sušice 1884 -1914, in: Vlastivědný sborník Muzea Šumavy 8, Sušice 2014, s. 332-333, tabulka 4. *Výbor národní jednoty pošumavské v Sušici 1892 -1914*.

¹³⁴ J. Vaněček, *100 let turistiky*, nestr.

¹³⁵ *Odbor „Klubu českých turistů v Sušici“*, Posel ze Sušice 13, 1891, č. 5, nestr.

¹³⁶ Karel Wellner, sušický advokát, aktivně se podílel na sušickém kulturním dění, ve spolku však působil jen dva roky, poté se odstěhoval do Prahy na Zbraslav pravděpodobně kvůli své práci advokáta. SOKA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř), kart. 1, Členské seznamy 1891; *Odbor „Klubu českých turistů v Sušici“*, Posel ze Sušice 13, 1891, č. 5, nestr.; *Na stavbu rozhledny na „Svatoboru“*, Svatobor 2, 1894, č. 32, nestr.

¹³⁷ *Odbor „Klubu českých turistů v Sušici“*, Posel ze Sušice 13, 1891, č. 5, nestr.

¹³⁸ Heslo *turistika*, Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí, díl XXV., Praha 1906, s. 931 – 933.

¹³⁹ *Odbor místní Klubu českých turistů v Sušici*, Posel ze Sušice 12, 1890, č. 11, nestr.

¹⁴⁰ J. Vaněček, *100 let turistiky*, nestr..

výrobků jako suvenýrů.¹⁴¹ Od června se v sušických periodikách objevovaly příspěvky psané jménem turistického klubu. Článek ze 7. června oznamoval zřízení turistické stanice v Kašperských Horách „U Bílé růže.“¹⁴² Další v tomtéž čísle navrhoval trasu čtyřdenního výletu po Sušicku.¹⁴³ To vše tedy před oficiálním datem vzniku pobočky, uvedeným ve zmíněné publikaci. Teprve v červenci se objevily zprávy, ze kterých je jasné, že už spolek opravdu oficiálně existoval; „*sestoupilo se 12 pánů*“ kteří utvoří sušický odbor,¹⁴⁴ ten se měl brzy sejít k volbě výboru¹⁴⁵ a k valné hromadě.¹⁴⁶ V této chvíli byli do klubu přihlášení Karel Uhl, purkmistr, JUDr. K. Wellner, H. Dvořák, c. k. notář, páni Albert, Ferdinand a František Scheinostové, továrníci, E. Anger, c. k. poštovník, F. Firbas, lékárník, F. Lenk, stavitel, V. Seifert¹⁴⁷ a Jednota okrašlovací.¹⁴⁸ Dalšími příchozími byli páter Fr. Skála, katecheta, F. Šrámek, c. k. okr. soudce, K. Vojgt, c. k. okr. lékař a majitel hotelu Koruna, Václ. Tichý, c. k. přednosta stanice a Vojtěch Říha, statkář.¹⁴⁹ Nicméně k žádné zásadní schůzi a ustanovení představitelů během zbytku roku 1890 ještě nedošlo. Koncem roku sepsal Maš'ovský seznam členů, uvedený jakýmsi vzkazem dotyčným pánům, že si dovolil podat ústředí zprávu o sušické pobočce sám, neboť „*nezbývalo času k náležitému ustanovení funkcionářů.*“¹⁵⁰

3.3. Členové

Na konci prvního roku své existence měl sušický odbor celkem 16 členů.¹⁵¹ Ze zakládajících členů většina zůstala turistům věrna po mnoho let, často až do své smrti.¹⁵²

¹⁴¹ *Odbor místní Klubu českých turistů v Sušici*, Posel ze Sušice 12, 1890, č. 11, nestr.

¹⁴² *Z Kašperských Hor*, Posel ze Sušice 12, 1890, č. 16, nestr.

¹⁴³ *Našim turistům*, Posel ze Sušice 12, 1890, č. 16, nestr.

¹⁴⁴ *Touristům*, Svatobor 9, 1890, č. 13, nestr.

¹⁴⁵ *Klub turistů*, Posel ze Sušice 12, 1890, č. 19, nestr.

¹⁴⁶ *Klub turistický*, Svatobor 9, 1890, č. 7, nestr.

¹⁴⁷ V. Seifert se sice do spolku přihlásil mezi prvními, nezaplátil však členský příspěvek. Na základě klíče pro počítání členů stanoveného pro tuto práci (vysvětlen níže) není do výsledného počtu členů za rok 1890 započten. Proto tato práce uvádí pro rok 1890 členů 16, zatímco článek *Odbor „Klubu českých turistů v Sušici“* hlásí počet 17 – tedy včetně neplatícího Seiferta. *Odbor „Klubu českých turistů v Sušici“*, Posel ze Sušice 13, 1891, č. 5, nestr.

¹⁴⁸ *Klub turistický*, Svatobor 9, 1890, č. 7, nestr.

¹⁴⁹ *Klub turistů*, Posel ze Sušice 12, 1890, č. 23, nestr.

¹⁵⁰ SOkA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř.), kart. 1, Členské seznamy, *Velečtěným pánům (5.11. 1890)*.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² Tamtéž, Členské seznamy.

Klub se z počátku administrativou příliš nezabýval, přesto Maš'ovský poměrně pečlivě vedl seznamy členů. K většině uváděl jejich povolání, někdy i místo bydliště, pokud se nacházelo mimo Sušici. Z tohoto soupisu je zjevné, že alespoň ve svých počátcích byl klub spolkem převážně vzdělaných a majetných lidí, kteří se velmi často angažovali i v městské správě nebo zastávali důležité funkce v dalších spolcích, především v Jednotě okrašlovací. Jen v roce 1891 byl Karel Uhl zvolen členem výboru v KČT a zároveň protektorem JO, navíc byl už od roku 1890 purkmistrem, roku 1893 se stal spolu s Dvořákem také přehlízkářem účtů Národní jednoty pošumavské (dále též jako NJP). Edmund Anger byl členem výboru KČT a předsedou v JO, Šrámek členem výboru KČT a místopředsedou JO a Měšťanské besedy, Lenk též zastával funkci ve třech velkých spolcích; byl náhradníkem výboru KČT, revizorem účtů JO a koncem roku i předsedou Řemeslnické besedy. I další z raných členů sušického KČT zastávali funkce v jiných spolcích, například Ferdinand Scheinost byl předsedou Řemeslnické besedy, páter Skála Pěvického spolku.¹⁵³ V roce 1894 bylo nejméně 13 z 25 sušických městských radních (včetně starosty) členy KČT v Sušici, nebo se jimi do několika let stali.¹⁵⁴

Roku 1891 počet členů vystoupil na 19.¹⁵⁵ Navzdory zdání, že počet turistů bude nadále znatelně stoupat, které budí poměrně značné množství členů, kteří přistoupili již během roku 1890, a další mírný přírůstek v druhém roce působení spolku, až do roku 1896 k žádnému rozsáhlejšímu nabírání nových členů nedocházelo. Jejich počet stagnoval, dokonce klesl. V roce 1892 bylo členů 17, v letech 1893 a 1894 pouhých 13, roku 1895 se počet vyšplhal na 16. Teprve rokem 1896 byla stagnace prolomena a počet členů poskočil na 23, následujícího roku se znovu prudce zvedl téměř na dvojnásobek; v roce 1897 bylo členů najednou 42 a o rok později dokonce 57.¹⁵⁶ Roku 1897 se mezi

¹⁵³ Odbor „Klubu českých turistů v Sušici“, Posel ze Sušice 13, 1891, č. 5, nestr.

Spolek okrašlovací, Svatobor 10, 1891, č. 3, nestr.

Kronika města Sušice, s. 138, [online zdroj], dostupné na Šumava Net: <http://www.kronikasusice.sumavanet.eu/> [25. března 2016].

¹⁵⁴ Byli to: Karel Uhl, Gustav, Angelis, Edmund Anger, Václav Fingulín, Raimund Denk, Hynek Dvořák, Vojtěch Maš'ovský, Josef Rosenthaler, Karel Löffelmann, Daniel Fürth, František Firbas, Josef Seidl a Matěj Svatoš.

Protokol, Svatobor 2, 1894, č. 43, nestr; SOKA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř.), kart. 1, Členské seznamy.

¹⁵⁵ SOKA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř.), kart. 1, Členské seznamy.

¹⁵⁶ Počty členů KČT v Sušici uvedené v této práci se mohou mírně lišit od oficiálně uváděných. Časopis turistů totiž nezveřejňovaly počty pro každý rok; oficiální čísla máme zpravidla jen jednou za pět let. Počty uváděné zde byly zjištěny z primárních pramenů manuálním počítáním jmen uvedených v Maš'ovského členských seznamech. (Viz tabulka příloha č. 1.) Toto počítání je však poněkud problematické, neboť seznamy nejsou přepsány na čisto, některá jména jsou přeškrtnutá nebo u nich chybí záznam o zaplacení členského příspěvku. Takováto jména pak nejsou do součtu započítávána.

členy přidaly i další právnické osoby, a to Tělovýchovná jednota Sokol a Obec král. m. Sušice.¹⁵⁷

Počáteční nízké stavy členů mohl zapříčinit fakt, že v Sušici působilo velké množství jiných spolků, jejichž pravidelnou náplní činnosti byly výlety, od drobných volně organizovaných procházek do městských sadů, po rozsáhlejší cesty na Šumavu nebo do větších měst za kulturou. Ani na přednášky neměli turisté monopol, množství jiných spolků pořádalo kulturní a vlastivědná posezení.¹⁵⁸ Turisté se samozřejmě zaměřovali i na další činnosti, například publikovali v sušických periodikách návrhy na výlety se stručným popisem naplánovaných tras,¹⁵⁹ tyto mikroprůvodce však byly určeny především cizím cestovatelům a pro místní neměly valného významu. Dokud tedy odbor v roce 1895 nepodnikl první opravdu viditelný krok a skutečně se nepustil do stavby rozhledny¹⁶⁰ na vrchu Svatobor,¹⁶¹ nemohl běžným obyvatelům nabídnout o moc více než již zavedené spolky. Lze se tedy oprávněně domnívat, že meziroční raketový nárůst členů mezi lety 1896 a 1897 byl výrazně ovlivněn právě stavbou Svatoboru.

Přes drobné zakolísání následujícího roku počet členů rovnoměrně rostl a v roce 1901 dosáhl dočasného vrcholu 72 mužů a jedné ženy, první a za sledované období jediné oficiální členky. Byla to dcera velkého příznivce a iniciátora české turistiky a lyžování hraběte Jana Harracha,¹⁶² Anna Henneberg-Spieglová,¹⁶³ choť Bohumila (či Gottlieba) Henneberg-Spiegela, komořího (šlechtice) v Hrádku. V následujících letech sledovala Sušice podobný trend jako celý Klub českých turistů. Zřejmě kvůli krizi způsobené táhnoucími se neshodami ohledně nových stanov počet členů opět klesl

Dalším problémem je neustálené psaní jmen, není tedy zcela jasné, zda je například Arnošt a Ernest Fürth jediná osoba, nebo dvě rozdílné; například otec a syn, jako v případě Fingulinů, kteří jsou zajímaví také z jazykové stránky. Zatímco mladí Fingulin je uváděn moderním pravopisem jako Václav, starší si v zápisu ponechává variantu Václav.

¹⁵⁷ SOKA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř.), kart. 1, Členské seznamy.

¹⁵⁸ Posel ze Sušice 11, 1890 – 12, 1891; Sušické noviny 1, 1891 – 3, 1893; Svatobor 10, 1890 – 34, 1915.

¹⁵⁹ Např: *Touristům* Posel ze Sušice 12, 1890, č. 16, nestr.; Posel ze Sušice 12, 1890, č. 20, nestr.; Svatobor 9, 1890, č. 6, nestr.

¹⁶⁰ Muzeum Šumavy v Sušici, sign. D 169/5 Rozhledna Svatobor – miscellanea, Zlomek konceptu smlouvy mezi Odborem Klubu českých turistů v Sušici a Okrašlovacím spolkem a panem Rudolfem Mirvaldem, stavitelem v Sušici.

¹⁶¹ Svatobor je jméno vrchu, na kterém turisté stavěli rozhlednu, postupně se jméno začalo používat i pro samotnou stavbu.

¹⁶² SOKA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř.), kart. 1, Kondolence Klubu českých turistů v Sušici paní Anně Henneberg-Spieglové.

¹⁶³ *Anna Henn Von Henneberg-Spiegel*, [online zdroj], dostupné na: <https://www.myheritage.com/research?action=query&formId=master&formMode=1&qname=Name+fn. Anna+fnmo.2+fnmsvos.1+fnmsmi.1+ln.Henn%2F3Von%2F3Henneberg%2F1Spiegel+lnmo.3+lnmsdm.1+lnmsmf3.1+lnmsrs.1&oft>, [5. dubna 2016].

k šedesáti. Teprve rok 1907 přinesl průlom a řady sušických turistů skokově zmohutněly na 85 členů. Rok 1907 je zároveň posledním rokem, pro který se dochovaly relativně srozumitelné jmenné seznamy členů především z pera Vojtěcha Maš'ovského.

Po roce 1907 byli členové a jejich příspěvky samozřejmě také zapisováni, tentokrát však v účetní knize ve výčtu příjmů odboru. Jména členů jsou zde zamíchána mezi ostatní položky, je tudíž ještě obtížnější správně je identifikovat, navíc jsou členové často zapsaní pouze pod příjmením, při jejich shodě pak může snadno dojít k záměně dvou osob. Také informace o zaměstnání nebo bydlišti jsou dostupné jen k nepatrnému množství členů, kteří přistoupili po roce 1907. Další komplikací je nejednotnost placení členského příspěvku. Nově někteří členové platili každé pololetí či dokonce čtvrtletí příslušný díl ročního poplatku, mnohem častěji se také objevuje situace, kdy člen doplácel ještě za minulý nebo dokonce předminulý rok. V některých letech je pouze část příspěvků uvedena pod jmény členů a většina zapsána v souhrnné částce. Právě takovým případem je hned následující rok 1908. Pro tento rok je dostupná informace, že na příspěvcích bylo vybráno 543,20 K. To při členském příspěvku 6 K a případném zápisném dalších 2 K znamená zhruba 90 členů. Shodou okolností na tento rok vychází onen pětiletý interval, ve kterém publikoval počty členů Časopis turistů, který tento odhad potvrzuje - uvádí číslo 95,¹⁶⁴ což je zároveň zdaleka nejvyšší počet členů za celé sledované období, v následujících letech jejich množství opět prudce kleslo a ustálilo se přibližně na 60 – 70.

Mezi lety 1909 a 1911 jsou v záznamech účetnictví členové a jejich příspěvky zaznamenáni po jednom a je tedy možné pracovat s nimi stejně jako s Maš'ovského seznamy pro dobu před rokem 1907. Pro rok 1909 je zaznamenáno opět jen 72 členů, podobně v letech 1910 a 1911 kdy se jedná přibližně o 68 členů. Částka 394,02 K za rok 1912 naznačuje zhruba 60 členů. Pro rok 1913 existují oficiální čísla uvádějící 77 členů,¹⁶⁵ vybraná částka tomu přibližně odpovídá.¹⁶⁶ Za první válečný rok bylo vybráno 226 K na nespecifikovaných členských příspěvcích, dalších 10 členů bylo zaznamenáno jmenovitě - počet členů se tento rok nejspíše blížil 50.

¹⁶⁴ *Seznam členů KČT v roce 1908*, Výroční zpráva Klubu českých turistů za správní rok 1908, Praha 14. února 1909.

¹⁶⁵ Jiří Kliment, *Historie KČT (KČST) v českých zemích od roku 1888 do roku 1949*, České Budějovice 2004 (=kvalifikační práce), příloha č. 2.

¹⁶⁶ Tabulka příloha č. 1.

Dle dostupných údajů¹⁶⁷ mezi lety 1890 až 1907 prošlo Klubem českých turistů v Sušici dohromady 168 členů.¹⁶⁸ Pro celé sledované období není možné takovýto údaj stanovit.

V přístupu ke spolku a členství v něm lze pozorovat dvě silné tendence. Přibližně polovina členů byla zřejmě s činností spolku a svým působením v něm spokojena a jak turistika, tak prostředí spolku je naplňovalo. Tito lidé zůstávali členy po mnoho let a v práci pro klub jim obvykle zabránil až velmi pokročilý věk či chatrné zdraví, někdy teprve až smrt.¹⁶⁹ Takovíto členové mohli ke spolku přivádět své příbuzné a především syny a postupně jim předávat nejen nadšení pro turistiku, ale pomalu je i připravovat na to, že je jednou možná zastoupí v čelných funkcích spolku.¹⁷⁰ Avšak případy, že by v KČT bylo více členů jedné rodiny, nebyly příliš časté. Členský příspěvek nebyl nikdy zrovna nízký a výhody klubu a možnost účasti na různých akcích se obvykle vztahovaly na celou rodinu, pro většinu tedy mohlo být zbytečné mít v rodině více než jednoho oficiálního přispívajícího člena.

O něco méně než polovina členů vykazovala opačný trend; spolek velmi brzy opustili. Tito lidé se mohli do spolku přihlásit spíše na základě výzvy v novinách či doporučení známého než z vlastního přesvědčení a zájmu o turistiku a spolkovou činnost. V tabulce v příloze č. 1 lze pozorovat velké množství členů, kteří vstoupili do spolku jen jaksi na zkoušku. Spolek je však pravděpodobně nezaujal či jim oproti omezeným výhodám, které získali, přišel členský poplatek příliš vysoký. Nejčastější počet let strávených ve spolku je skutečně jediný rok. Někteří dali spolku šanci ještě jednu sezónu a odcházeli po dvou letech, maximálně ve třetím roce svého působení. Jen skutečně nepatrné množství členů se těmito dvěma tendencím vymykalo a opouštělo

¹⁶⁷ SOkA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř.), kart. 1, Členské seznamy; Tamtéž, Účetní kniha. Viz tabulka příloha č. 1.

¹⁶⁸ Číslo může být mírně zkreslené vinou nejednoznačných a ne vždy srozumitelných dobových záznamů.

¹⁶⁹ Například sušický Gustav Angelis (†1904); okresní hejtman Karel Pasovský (†1904), učitel Augustýn Mašřovský, bratr Vojtěcha Mašřovského, (†1909), bývalý sušický starosta Karel Uhl (†1909); Eduard Rubeš, řídicí učitel na Stachách (†1909).

SOkA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř.), kart. 1, Členské seznamy; Tamtéž, Účetní kniha. Viz tabulka příloha č. 1; *Náhrobní kámen Karla Pasovského*, přepis v Eliška Kozlíková, *Nápisy na hrobech významných osobností*, Plzeň 2013 (= kvalifikační práce), s 95; Josef Seidl, *Nekrolog Karla Františka Uhla*, Svatobor 1, 1909, č. 12, nestr.

¹⁷⁰ Přesto, že se může jednat o pouhou shodu jmen, takovouto rodinnou dvojici mohli být například poštovník Edmund Anger a kapelník Moric Anger. Domněnku, že se zřejmě jednalo o otce a syna, též podporuje skutečnost, že Moric přistoupil ke klubu o 10 let později než Edmund a oba vystoupili ve stejný rok, možná rok, ve kterém otec zemřel. Další dvojicí je někdejší starosta Karel Uhl a Ján Uhl, c.k. adjunkt Antonín Kratochvíl a poštovník Vincens Kratochvíl nebo Gustav Angelis a Hynek Angelis, který později skutečně zastával ve spolku důležité pozice, např. v roce 1912 byl revizorem účtů. SOkA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř.), kart. 1, Členské seznamy; Tamtéž, Účetní kniha. Viz tabulka příloha č. 1.

klub po čtyřech či pěti letech. A to ještě někteří jen proto, že se museli přestěhovat za prací do vzdáleného místa¹⁷¹ či předčasně zemřeli.¹⁷² Pokud člen překonal nejkrizovější první dva roky, byla velká pravděpodobnost, že už ve spolku zůstane po většinu svého aktivního života. Někteří členové řešili své přesídlení přestoupením do jiného odboru. Jiní zůstali Sušici natolik věrní, že i po přestěhování, zpravidla do Prahy, zůstali i nadále oficiálně vedení pod Sušicí a řešili přes ni i své členské příspěvky. Pro „venkovské“ odbory, jako byla Sušice, jistě nebylo jednoduché sehnat člena, který by mohl na několik dní opustit své zaměstnání a byl ochoten jet na jednání do Prahy. Sušickým tak byli jejich pražští členové mnohdy užitečnější, než kdyby se aktivně angažovali doma; mohli se daleko snáze účastnit celoklubových jednání a působit jako zástupci sušického odboru.¹⁷³

Na základě porovnání a komplety¹⁷⁴ členských seznamů si lze vytvořit představu o socioprofesionním rozvrstvení sušických turistů. Informace o zaměstnání jsou do roku 1907 k dispozici zhruba ke třem čtvrtinám členů, po roce 1907 rozšiřující informace většinou dostupné nejsou. Jak již bylo zmíněno výše, na první pohled je znatelné značné procento lidí s vysokoškolským vzděláním, titulem a společensky ceněným a dobře platově ohodnoceným zaměstnáním. Přes počáteční nesnáze spolku se do něj později zapojila nezanedbatelná část kulturní i ekonomické elity Sušice a blízkého okolí. Členy byli oba tehdejší starostové – Karel Uhl a Josef Seidl – značné množství učitelů, duchovních a vysokých úředníků i příslušníci tří významných sušických rodin továrníků – Fürthové, Scheinostové a Schwarzkopfové.¹⁷⁵

Objevuje se zde ještě jedna tendence, i když mnohem méně znatelná než výše popisované.¹⁷⁶ Lze dokonce pozorovat i jakousi souvislost mezi společenskou prestiží osoby, danou zpravidla jejím zaměstnáním, a délkou členství v klubu. Z členských seznamů je známé zaměstnání či alespoň titul drtivé většiny členů, kteří jsou zde

¹⁷¹ Například druhý zakladatel turistů advokát Karel Wellner záhy spolek opustil právě kvůli změně bydliště spojené s jeho profesním životem, i nadále však se sušickými turisty zůstal v kontaktu a například finančně podporoval stavbu sušické rozhledny. *Na stavbu rozhledny na „Svatoboru“*, Svatobor 2, 1894, č. 32, nestr.; SOKA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř.), kart. 1 Členské seznamy.

¹⁷² Například velhartický lékař MUDr. Lubor Saska. Tamtéž.

¹⁷³ Pod Sušicí zůstal veden i po přesídlení do Prahy například c. k. finanční rada Pavel Pönert, který na valných hromadách klubu působil právě jako zástupce Sušice. Tamtéž, Vzkaz Pavla Pönerta KČT v Sušici z počátku roku 1909.

¹⁷⁴ Členské seznamy z některých let jsou v dalších informacích o členech vstřícnější než jiné, v žádném roce nemáme uvedené povolání ke všem jmenovaným. Avšak hromadný soupis seznamů ze sledovaných let postupně pomohl vytvořit představu o zaměstnání většiny členů do roku 1907.

¹⁷⁵ Tamtéž, kart. 1, Členské seznamy; Tamtéž, Účetní kniha. Viz tabulka příloha č. 1.

¹⁷⁶ Tato tendence je pozorována především do roku 1907, poté postrádáme informace potřebné pro její identifikaci, příklady jsou též uváděné z tohoto období.

označování jako dlouholetí. Naopak u mnohem více pánů, kteří byli v klubu jen „na zkoušku“, tuto informaci postrádáme. To je samozřejmě ovlivněno skutečností, že pokud nepůsobili ve spolku dlouho, tato informace se o nich jaksí nestihla zapsat. Jinak řečeno, u dlouholetého člena, který se v soupisech pravidelně objevoval po mnoho let, je velká pravděpodobnost, že alespoň v jednom záznamu o něm bude nějaká rozšiřující informace. Takováto pravděpodobnost je u „dvouletého“ člena značně nižší. Absence tohoto záznamu však může mít i jiný důvod; zaměstnání dané osoby mohlo být příliš obyčejné a samotná osoba nepřinášela spolku, kromě další duše do počtu, žádnou prestiž. U takové osoby by bylo přirozeně zbytečné, ne-li dokonce nežádoucí tento záznam vést. Mezi krátkodobé členy, o kterých víme něco více, patřili například geodet, majitelé realit, syn mlynáře nebo podnikatel s masnými výrobky. Tedy lidé sice pravděpodobně finančně dobře zaopatření, avšak nikoli náležející mezi místní intelektuální, kulturní, či dokonce politickou elitu. Naopak skupina věrných a loajálních měla takových místních elit značné množství. Typicky do ní patřili vyšší úředníci, jako okresní hejtmani či sušičtí starostové, duchovní, učitelé a lékaři. U některých členů lze z pouhých členských seznamů též sledovat jejich kariérní růst, zvláště u zaměstnanců státní správy nebo právníků se po několika letech v záznamu objevil místo adjunkta či tajemníka soudu samotný soudce¹⁷⁷ a u sekretáře místodržitelství hejtman.¹⁷⁸ Výjimečně jsou k vidění i poněkud překvapivé kariérní postupy, například když se z obvodního lékaře stal ředitel spořitelny.¹⁷⁹ Všichni členové, u kterých byl zaznamenán kariérní růst, patřili mezi dlouholeté.¹⁸⁰

Kromě skupiny bohatých a skupiny politicky vlivných najdeme mezi členy množství jednotlivců, kteří se na základě svého povolání netěšili takové prestiži, jejich náplň práce však souvisela s turistikou daleko více než činnost doktorů a profesorů. Tito lidé mohli působit jako realistický element a pomáhat uvádět do praxe často zkreslené představy klubových intelektuálů. Lidé, trávící část své pracovní doby venku, jako nadlesní či geodeti, mohli při práci pro klub těžit ze svých profesních zkušeností a podávat cenné rady a informace například při plánování značení tras, úprav stezek či zřizování laviček podél nich. Podobně prospěšní mohli být i jinak ne příliš společensky vlivní pracovníci železnice. Sušičtí turisté dlouhodobě usilovali o zavedení spojů

¹⁷⁷ Antonín Kratochvíl, Leopold Šimák. SOKA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř.), kart. 1, Členské seznamy; Tamtéž, Účetní kniha.

¹⁷⁸ Ján Tauer. Tamtéž.

¹⁷⁹ Augustýn Krätzer. Tamtéž.

¹⁸⁰ Tamtéž, Členské seznamy; Tamtéž, Účetní kniha. Viz tabulka příloha č. 1.

výhodných pro turistiku,¹⁸¹ občas si také sjednávali speciální vlak – to pokud se jich větší množství vydávalo na organizovaný výlet.¹⁸² Také několik stavitelů a architektů bylo po praktické stránce pro klub velmi užitečných.¹⁸³

Lidé, jejichž zaměstnání souviselo s cestováním nebo pochůzkami po krajině, se k turistům mohli přidat z čistě pragmatického kalkulu; spolky vzkvétaly, narůstal jejich počet a členství v nich nemělo jen zábavní, ale i společenskou funkci. Kdo chtěl alespoň v regionálním měřítku něco znamenat, musel si vytvořit síť kontaktů, což mohlo poměrně snadno jít přes spolky. A lesníkům, geodetům či pracovníkům dráhy mohl být spolek zaměřující se na cestování a pohyb v přírodě přirozeně bližší, než například některý spolek divadelní nebo pěvecký. Pro mohla hrát i relativně malá časová náročnost práce, kterou měli členové pro spolek vykonat, tu tito lidé navíc mohli spojit se svým běžným denním režimem.

¹⁸¹ To dokládá např. SOkA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř.), kart. 6, Komunikační prostředky, Opis dopisu C.k. ředitelství státních drah v Plzni čís. 9623/5 Ctěné radě král. města Sušice ze dne 17. března 1902.

¹⁸² Např. SOkA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř.), kart. 1, vyzvání Karla Fr. Uhla, předsedy (za Výbor odboru Klubu Č. Turistů v městě Sušici) *Obecenstvu král. města*, s. d. (založeno mezi podobnými dokumenty datovanými 1902).

¹⁸³ Např. František Lenk, autor prvního návrhu rozhledny na Svatoboru, nebo Rudolf Mirvald, který stavbu provedl.

4. Rozhledna na Svatoboru

4. 1. První snahy

Ukazuje se, že myšlenka postavení rozhledny na vrchu Svatobor není původním nápadem Klubu českých turistů v Sušici. Už v květnu 1889, tedy rok před samotným vznikem sušického odboru, nacházíme zmínku o vyhlídkové věži ve *Vyzvání* Jednoty okrašlovací.¹⁸⁴ V něm Jednota vyzývala, aby se k ní Sušičtí, jako hrdí občané města, přidali a svým peněžitým příspěvkem i prací přispěli nejen k drobným zvelebovacím úpravám města, jako je pořízování laviček nebo úprava oblíbených vycházkových tras, ale hlavně ke smělému snu spolku „...na vrcholu památného vrchu Svatoboru postavit vkusnou výhlední věž, která má být nejen ozdobou vůkolní krajiny, ale také poskytnouti výletníkům krásnou vyhlídku na rozkošné Sušické okolí a naše krajiny Pošumavské.“¹⁸⁵ Dne 11. ledna 1890 Jednota okrašlovací tentokrát skromněji běžnou zprávičkou v rubrice *Místní zprávy* periodika *Svatobor*¹⁸⁶ vyzývala občany, aby se k ní připojili, přičemž opět zmiňovala svůj úmysl zbudovat rozhlednu. Z tohoto důvodu žádala veřejnost o podporu finanční i morální, zároveň apelovala na ostatní spolky, že i ony by se stejně jako Bruslařský klub a Řemeslnická beseda mohly stát členy Jednoty okrašlovací a jako řádné vlastenecké spolky pořádat sbírky nebo alespoň plesy na podporu její činnosti.¹⁸⁷

V roce 1890, kdy sušický odbor KČT oficiálně vznikl, ale ještě plně nezahájil svou činnost, i v roce následujícím se v sušických periodikách několikrát objevuje krátká zprávička o činnosti a plánech Jednoty okrašlovací opět spojená i s podněcováním ke stavbě rozhledny.¹⁸⁸ To vyvrací tvrzení z Výroční zprávy KČT za rok 1894, kde pravděpodobně Vojtěch Maš'ovský píše, že členové Jednoty okrašlovací až po společné vycházce na předem vyhlédnuté místo na vrchu Svatobor 5. července 1894 „živého účastenství na vystavění rozhledny brali, a myšlenku tuto i hmotně

¹⁸⁴ Jednota okrašlovací vznikla v Sušici roku 1880.

¹⁸⁵ *Vyzvání* (Vyzvání Jednoty okrašlovací ke stavbě rozhledny), Sušice 1889. Jedná se o leták, který dnes můžeme nalézt v několika exemplářích. Je například vlepen ve svazku sušických periodik v Muzeu Šumavy Sušice z roku 1890 (Posel ze Sušice 12, 1890; Svatobor 9, 1890) nebo v pamětní knize ze Svatoboru, SOKA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř), Pamětní kniha.

¹⁸⁶ Sušice vydávala dvě prakticky zaměnitelná periodika. První, třetí a čtvrtou sobotu v měsíci vycházel Posel ze Sušice, druhou sobotu v měsíci to byl Svatobor. Obě periodika byla koncipována naprosto totožně, lišila se pouze názvem a dobou vydání.

¹⁸⁷ *Přistupujme k Okrašlovacímu spolku*, Svatobor 9, 1890, č. 1, nestr.

¹⁸⁸ Například v článcích: *Přistupujme k okrašlovacímu spolku*, Svatobor 9, 1890, č. 1, nestr.; *Spolek okrašlovací*, Svatobor 10, 1890, č. 3, nestr.

podporovat přislíbili...“¹⁸⁹ Za zamyšlení stojí, proč spolky vybraly za místo pro svou rozhlednu právě Svatobor. Odůvodnění můžeme hledat ve dvou rovinách. Za prvé je tento vrch přirozenou dominantou Sušice a přesto, že měří pouze 845 metrů,¹⁹⁰ je z něj vidět daleko do vnitrozemí Čech. Za druhé získal Svatobor v průběhu let poměrně hluboký symbolický význam. Eduard Maur se domnívá, že právě 19. století „*proměnilo [hory] v národní symboly a to tak, že z nich udělalo místa historické paměti, respektive dějiště národního mýtu.*“¹⁹¹ A místem dějiště národního mýtu se vrch díky četným archeologickým nálezům, některým datovaným do dob pohanských Slovanů,¹⁹² právem stal. K místu se vázalo i množství pověstí, například jedna o pohanské kněžně Vodolence, která zde měla být pohřbená.¹⁹³ Právě podle ní se údajně jmenuje známá studánka na úpatí Svatoboru. Vrch mohl též sloužit ke strážení širokého okolí.¹⁹⁴ Význam Svatoboru byl pevně zakořeněný zjevně už v polovině devatenáctého století; v roce 1867 byl při zakládání národního divadla mezi jinými použit také kámen za Svatoboru.¹⁹⁵

Za nápadem vystavění rozhledny tedy stál jiný spolek než KČT, avšak z velké části ti samí lidé, kteří rozhlednu v následujících letech prosazovali prostřednictvím KČT. Pod „Vyzváním“ Jednoty okrašlovací je sice na prvním místě jmenován Ondřej Tichý jako protektor JO, který se členem turistů nestal, hned pod ním však nacházíme ústředního člena KČT Vojtěcha Mašťovského, zde jako pokladníka JO, a druhého zakladatele a velmi významnou osobu prvních let sušického odboru KČT JUDr. Karla Wellnera, toho času předsedy JO. I mezi dalšími jmenovanými nacházíme povětšinou pány, kteří se brzy měli stát prvními členy KČT. Z těch, kteří přistoupili hned v prvním roce existence sušického odboru, tu je Vítězslav Seifert jako jednatel JO, František Firbas, F. Scheinost a páter František Skála. Dále se mezi jmenovanými nachází Gustav Angelis a Václav Svoboda,¹⁹⁶ kteří se stali členy turistů v pozdějších letech.¹⁹⁷

¹⁸⁹ SOKA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř), kart. 4, *Klub českých turistů. Místní odbor v Sušici. Výroční zpráva 1894* z 29. prosince 1894.

¹⁹⁰ Jiří Frölich – Jan Lhoták, *Archeologické nálezy ze Svatoboru u Sušice*, in: František Kubů, *Zlatá stezka: Sborník prachatického muzea*, 2011, 225-237, zde s. 225.

¹⁹¹ E. Maur, *Paměť hor*, s. 11.

¹⁹² J. Frölich - J. Lhoták, *Archeologické nálezy*.

¹⁹³ Tamtéž, s. 225-226.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 234.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 225; Václav Rychtařík, *Základní kameny národního divadla v Praze*, Časopis Národního muzea, ř. hist., 152, 1983, s. 180-204.

¹⁹⁶ *Vyzvání*.

¹⁹⁷ SOKA Klatovy, fond KČST Sušice (neuspoř), kart. 1, Členské seznamy, *Velečtým pánům členům odboru Klubu českých turistů kr. města Sušice, v Sušici 5.11.1890*; Tamtéž, *Páni členové odboru klubu českých turistů v Sušici v roce 1891 – 1897*.

Je možné, že o výstavbě rozhledny na Svatoboru se uvažovalo ještě dříve, zatím se však pro toto tvrzení nepodařilo získat důkazy.

Už v březnu 1891 Jednota okrašlovací zmínila v novinách ve zprávě ze své valné hromady, že „*pan Lenk uvolil se, učiniti nákres a rozpočet na stavbu výhledny na Svatoboru.*“¹⁹⁸ Náskres byl hotov v dubnu a Jednota okrašlovací se nyní radila, jakým způsobem by měla získat potřebné finance.¹⁹⁹

Zájem mladého sušického odboru KČT o zbudování rozhledny pravděpodobně podpořil první oficiální výlet Klubu českých turistů v Praze do Sušice a Povydrří. Podle slov Antonína Friedla²⁰⁰ i podle rozsáhlé reportáže v klubovém Časopise turistů²⁰¹ byla skupina turistů převážně z Prahy, ale i z jiných odborů Sušicí nadšena. Oceňovali její polohou a přírodní podmínky, a rozhodně dosvědčili, že Sušice je nejvhodnějším východiskem pro výlety na Šumavu.

V říjnu 1894 oznámil Klub českých turistů, že se spolu s Jednotou okrašlovací rozhodly vystavět rozhlednu, která by místním, turistům i cestovatelům z daleka poskytla široký pohled do značné části Šumavy i širšího okolí. Přízeň královského města Sušice, ústředního Klubu českých turistů v Praze i majitelů panství Hrádeckého, na jejichž pozemcích se rozhledna měla postavit, byla podle prohlášení v tuto chvíli již zajištěna. Co bylo nyní potřeba nejvíce, byly finance, spolek vyzýval veřejnost ze Sušicka, aby na rozhlednu přispěla. Kdyby snad dárcům nestačil vlastní dobrý pocit ze záslužného skutku a podílu na monumentálním díle, zaručoval spolek, že „*Každý i sebemenší dárek bude zaznamenán, novinami ohlášen a pro zvěčnění seznam všech v museu kr. m. Sušice umístěn.*“ Pod touto výzvou je opět podepsán Edmund Anger, předseda Jednoty okrašlovací, Karel Uhl, starosta odboru KČT, Vojtěch Mašťovský, pokladník, František Firbas a Fr. Scheinost. Oproti výzvě Jednoty okrašlovací z roku 1889 přibývají pod výzvou jména dalších velmi aktivních sušických turistů či členů JO.²⁰²

¹⁹⁸ *Spolek okrašlovací*, Svatobor 10, 1891, č. 5, nestr.

¹⁹⁹ *Výhlední věž*, Posel ze Sušice 13, 1891, č. 11, nestr.

²⁰⁰ A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 65.

²⁰¹ A. Nydrle, *Klubový výlet na Šumavu*, Časopis turistů 5, 1893, č. 9, s. 261-268; A. Nydrle, *Klubový výlet na Šumavu*, Časopis turistů 5, 1893, č. 10, s. 284-286; A. Nydrle, *Klubový výlet na Šumavu*, Časopis turistů 5, 1893, č. 11, s. 297-299; A. Nydrle, *Klubový výlet na Šumavu*, Časopis turistů 5, 1893, č. 12, s. 316-317.

²⁰² Mezi novými podpisy nacházíme tyto významné sušické osobnosti: K. Šrámek, zde jako místopředseda Jednoty okrašlovací, a Hynek Dvořák, jednatel, dále pak L. Šimák, V Fingulín, Fr. Lenk, JUDr. Alex. Šebelík a Otto Wagner.

SOKA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř), Pamětní kniha, *Rozhlednu na staroslavném vrchu „Svatoboru“ zbudovati* (vlepená kopie letáku).

Turistickému vyzvání předcházelo zasedání z 26. června, na němž se řešily především záležitosti spojené se zahájením stavby rozhledny. Poté byla rodákům žijícím mimo Sušici rozeslána žádost o finanční pomoc. 5. července podnikla většina členů KČT, výbor Jednoty okrašlovací a přizvaní odborníci na stavitelství a lesnictví vycházku na vrch Svatobor, kde společně posuzovali, které místo bude pro výstavbu rozhledny nejlepší. Vybrané místo leželo v katastru obce Svojšice a patřilo k velkostatku Henneberg – Spiegelů v Hrádku. Propagátoři rozhledny se rozhodli zkusit toto místo získat do svého vlastnictví poněkud překvapivým krokem. KČT a Jednota okrašlovací napsali vlastníkům, sourozencům Henneberg – Spiegel, zda by toto místo městu Sušice nedarovali.²⁰³ Nemáme sice k dispozici samotný dopis či odpověď, nicméně je jasné, že se turistům tento odvážný pokus vyplatil a majitelé skutečně místo pro stavbu věže zdarma poskytli.²⁰⁴ V svolání z října 1894 turisté uvedli, že stavba by měla být zahájena hned na jaře 1895.²⁰⁵ 18. prosince Sušičtí odeslali dopis ústřednímu výboru Klubu českých turistů do Prahy se žádostí o schválení plánů a rozpočtu a o vyšší finanční příspěvek.²⁰⁶

Náčrt plánu rozhledny tentokrát nakreslil Antonín Čácha.²⁰⁷ Vytvoření návrhu rozpočtu se ujal autor prvního nákresu, stavitel František Lenk, podle něj mělo vystavění věže přijít na 1747 zl 22 kr. Nicméně samotní sušičtí turisté zřejmě nepovažovali tento návrh za příliš zdařilý, neboť v průvodním dopise ústředí zároveň žádali, zda by nevytvořilo nový návrh stavby a rozpočtu. Sušičtí obdrželi plán rozhledny, vyhotovený samotným předsedou ústředí KČT Vratislavem Pasovským, 20. června 1895.²⁰⁸ Ani Lenkův rozpočet nepovažovalo ústředí za vhodný, zdá se, že cena

Rozhledna, Svatobor 2, 1894, č. 32, nestr.

²⁰³ SOKA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř), kart. 4, *Klub českých turistů. Místní odbor v Sušici. Výroční zpráva 1894 z 29. prosince 1894*; A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 70, Vojtěch Mašťovský, *Pamětní spis pro rozhlednu na temeni vrchu Svatoboru* (opis textu), 2. července 1898, zazděný do rozhledny na Svatoboru 11. července 1898.

²⁰⁴ *Slavnostní otevření rozhledny a útulny na Svatoboru*, Časopis turistů 12, 1900, č. 10, s. 321-325.

²⁰⁵ SOKA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř), kart. 4, *Klub českých turistů. Místní odbor v Sušici. Výroční zpráva 1895 z 10. ledna 1896.*

Provolání (ku stavbě rozhledny), Svatobor 2, 1894, č. 32, nestr.

A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 65-66.

²⁰⁶ SOKA Klatovy, fond KČST Sušice (neuspoř), kart. 4, *Klub českých turistů. Místní odbor v Sušici. Výroční zpráva 1894 z 29. prosince 1894*, s. 66.

²⁰⁷ Tesařský mistr ze Sušice.

²⁰⁸ Muzeum Šumavy v Sušici, sign. D 169/5 - Rozhledna Svatobor – miscellanea, *Smlouva stavební*. Jedná se o zlomek konceptu smlouvy mezi Odborem Klubu českých turistů v Sušici a Okrašlovacím spolkem a panem Rudolfem Mirvaldem, stavitelem v Sušici; A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 66. Friedl zde uvádí, že dne 20. června 1895 sušický odbor obdržel Pasovského návrh, což neodpovídá informacím obsaženým v konceptu stavební smlouvy, vzhledem ke značnému časovému odstupu Friedlova textu se informace v konceptu jeví jako pravděpodobnější.

byla značně zidealizována, Lenk si podle všeho představoval, že většinu materiálu bude možno získat takřka bezplatně z nejbližšího okolí místa, skutečná cena rozhledny byla podstatně vyšší. Nové posouzení potřebných financí provedl během necelých dvou týdnů sušický stavitel Rudolf Mirvald, Pasovský kromě plánu stavby zaslal i seznam potřebného materiálu, což Mirvaldovu úlohu stanovení potřebné částky značně zjednodušilo, stačilo k uvedenému množství materiálu vypočítat cenu na základě místních cen a tarifů. Částka, kterou udal, tedy 3 265 zl 40 kr²⁰⁹, se mnohem více blížila pozdějším skutečným nákladům (3 740 zl 64 kr), a byla takřka dvojnásobkem výpočtu Lenkova.²¹⁰ I tak se později ozývaly hlasy tvrdící, že jedna z příčin předčasného chátrání rozhledny byl její stále příliš nízký rozpočet.²¹¹

4. 2. Dárci

Již v tom samém čísle novin, ve kterém bylo otištěné společné provolání²¹² Jednoty okrašlovací a sušických turistů je zároveň zveřejněn i seznam dárců. Zpočátku to byli často sami členové, objevuje se větší množství darů od učitelů a duchovních, dárci také pocházeli nejen ze Sušice, ale i ze širšího okolí. Prvními zveřejněnými dárci byli Augustin Maš'ovský, bratr Vojtěcha Maš'ovského, bývalý mnich, nyní řídící učitel v Ostružně, Karel Wellner, zakladatel sušického odboru KČT, nyní žijící v Praze, Ferdinand Skála, též člen KČT, lékárník v Kašperských Horách, páter Vojtěch Hlinka z Hrádku, Vojtěch Markuzi, c. k. notář ve Chvalšínách a paní Manová, choť lékaře v Týně nad Vltavou.²¹³ V dalších číslech se též objevovaly články *Ke zbudování rozhledny* vyjmenovávající dárci a sumu, kterou přispěli. Nejčastěji to byly 2 zl, výjimečně až okolo 10 zl,²¹⁴ pokud to bylo více, obvykle se nejednalo o dar soukromé

²⁰⁹Muzeum Šumavy v Sušici, sign. D 169/5 - Rozhledna Svatobor – miscellanea, *Smlouva stavební*.

²¹⁰A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 66.

²¹¹Muzeum Šumavy Sušice, sign. D169/1 - Došlá korespondence, Dopis referenta Šumavy Jaroslava [XXX] Odboru Klubu československých turistů, k ruk p. Jos. Friedla, profesora ze dne 10. 12. 1926; J. Grund, *Nová rozhledna a chata na Svatoboru*, s. 39.

Muzeum Šumavy Sušice, sign. D169/1 Došlá korespondence, Dopis Jana Kubeše Odboru klubu čs. turistů v Sušici ze dne 1. ledna 1927.

Ing. Jan Kubeš pens. ředitel průmyslové školy v Plzni, toho času bytem v ČB.

²¹²*Provolání*, Svatobor 2, 1894, č. 32, nestr.

²¹³*Na stavbu rozhledny na „Svatoboru“*, Svatobor 2, 1894, č. 32, nestr.; *Ku zbudování rozhledny na Svatoboru*, Svatobor 3, 1895, č. 6, nestr.

²¹⁴*Na stavbu rozhledny na „Svatoboru“*, Svatobor 2, 1894, č. 32, nestr.; *Ku zbudování rozhledny*, Svatobor 2, 1894, č. 33, č. 35, č. 40, č. 43, nestr.; *Ku zbudování rozhledny na Svatoboru*, Svatobor 3, 1895, č. 2, č. 3, č. 6, nestr.; *Na stavbu rozhledny na Svatoboru*, Svatobor 3, 1895, č. 7, nestr.; *Ku*

osoby, ale o výtěžek podpůrného plesu či podobné události.²¹⁵ Roku 1899 sušičtí turisté též zveřejnili rozsáhlý seznam dárců v Časopise turistů.²¹⁶

Kromě obecné výzvy v novinách rozesílal Mašťovský i soukromé písemné žádosti. V první vlně 21. srpna 1894 odeslal žádost celkem 89 lidem, 31. srpna dalším 32. Adresáti byli vesměs majetnější, vzdělaní a s vyšším společenským postavením, často měšťtí či státní úředníci, nechyběli ani učitelé a lékaři a menší množství statkářů. Oslovení se podle bydliště dají rozdělit do dvou skupin, první o něco početnější skupinu tvořili ti, kdo v té době působili v širším okolí Sušice, například v Hartmanicích, Albrechtci²¹⁷ nebo Klatovech. Do druhé skupiny spadali obyvatelé větších a vzdálenějších měst. Není příliš překvapivé, že dopisy putovaly do měst, jako je Písek, Strakonice nebo Domažlice, mnoho jich bylo směřováno i do Plzně, Prahy a Budějovic, ojediněle i do Štýrského Hradce a Vídně. Toto jednání se však, zdá se, příliš nevyplatilo. Z celkem oslovených 121 osob Mašťovský zaznamenal nějaký dar od pouhých 22. Navíc obdržené částky nebyly nijak závratné. Jednalo se obvykle o 1 až 5 zlatých, jen dvakrát příspěvek činil 10 zl, celková částka byla pouhých 84 zl.²¹⁸

Nápomocnější byli lidé ze samotné Sušice oslovení buď osobně, nebo novinami. Podle Mašťovského zápisu opět tvořili značnou část dárců sami členové. Ti, kdo stáli o rozhlednu, se obvykle stali členy, mezi ostatními se pro ni příliš příznivců nezískalo. Dnes je velmi obtížné zjistit, kolik financí byli turisté a Jednota okrašlovací schopni sehnat před samotným zahájením stavby. Informace v jednotlivých zdrojích se liší. Mašťovského zápisy tvrdí, že od místních přijal 235zl 63kr. Po sečtení částky od místních a od cizích dostáváme číslo 319zl 63kr. Friedl oproti tomu uvádí, že od 2. září 1894 do zahájení stavby na podzim 1895 se sešlo na darech 270zl 84,5kr.²¹⁹ Na základě dostupných pramenů není možné tyto odporující si informace rozsoudit, Mašťovského záznamy jsou místy chaotické a nejednoznačné a pravděpodobně se ani nedochovaly všechny. Friedlův text vznikl s poměrně velkým časovým odstupem, snadno tedy mohlo dojít k mýlce, nicméně většina pozdějších publikací pracuje s informacemi Friedlovými.

zbudování rozhledny na „Svatoboru,“ Svatobor 3, 1895, č. 8, nestr.; Ku stavbě rozhledny na „Svatoboru“ přispěli, Svatobor 3, 1895, č. 11, nestr.; Rozhledna na Svatoboru, Svatobor 3, 1895, č. 31, nestr.

²¹⁵ *Ku zbudování rozhledny, Svatobor 2, 1984, č. 35.*

²¹⁶ Zprávy o činnosti odborů KČT r. 1898, *Z odboru KČT v Sušici, Časopis turistů 11, 1899, č. 10, s. 325.*

²¹⁷ Dnes Albrechtice.

²¹⁸ SOKA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř), kart.8, *Odbor klubu českých turistův Sušici, Rozhledna na Svatoboru, Příspěvky na stavbu.*

²¹⁹ A. Friedl, *Bývalá první rozhledna, s. 66.*

4. 3. Průběh stavby

S prvními úpravami terénu a kopáním základů začal místní stavitel Rudolf Mirvald²²⁰ už 26. srpna 1895, přestože mu bylo vyhotovení rozhledny oficiálně zadáno teprve 14. října. Tím, že touto stavbou byl pověřen místní, se spíše mimoděk naplňuje i jedna z původních myšlenek Klubu českých turistů a to morální a hospodářská podpora obyvatel pohraničních regionů.²²¹ Mirvaldovi mělo být ze spolkové pokladny turistů propláceno 80% práce ve čtrnáctidenních intervalech, 20% procent peněz si spolek ponechával jako kauci a měly být Mirvaldovi vyplaceny až rok po řádném dokončení a předání rozhledny. „Z částky této 20% repraesentující obdrží p. Rudolf Mirvald 3.5% úrok ode dne odevzdání klíčů t. j. od úplného předání převzaté práce.“²²² Turisté zřejmě předvíдали, že by mohly nastat problémy s financemi, v konceptu smlouvy tomuto případu věnují odstavec. Pokud spolku dojdou peníze, bude povinen tuto skutečnost Mirvaldovi ohlásit 14 dní před poslední možnou výplatou, Mirvald pak bude oprávněn stavbu pozastavit až do okamžiku, kdy spolek zajistí další finance.

V okamžiku zahájení stavby měli sušičtí turisté a Jednota okrašlovací z potřebných 3 265 zl 40 kr, respektive z konečné částky 3 740 zl 64 kr, k dispozici pouze 1 139 zl 86,5 kr.²²³ Z toho pocházelo 69 zl 2 kr z úspor sušického odboru KČT, 500 zl od Jednoty okrašlovací, 270 zl 84,5 kr z darů, 100 zl přispělo ústředí KČT a 200 zl spořitelna v Sušici. Další finance bylo nutné shánět již v průběhu stavby, což značně prodlužovalo čas potřebný k vybudování rozhledny²²⁴ a pravděpodobně jí také ubíralo na kvalitě. Rozhledně též příliš neprosperovala skutečnost, že zůstala rozestavěná tři zimy.²²⁵ Zdá se, že zahájení ambiciózního projektu bez včasného shromáždění potřebných financí, bylo na konci 19. století poměrně rozšířeným nešvarem, jehož se dopouštělo značné množství českých spolků.²²⁶

S budováním základů se tedy začalo už 26. srpna 1895, od 1. listopadu byla upravována příjezdová cesta, jež měla sloužit jak k dopravě materiálu, tak později jako

²²⁰ Václav Rudolf Mirvald, narozený 18. září 1855, stavitel a architekt, přísežný soudní znalec v Sušici. Muzeum Šumavy v Sušici, sign. D 169/5 - Rozhledna Svatobor – miscellanea, signován razítkem Václava Rudolfa Mirvalda, *Svatobor rozhledna* (lístek s poznámkou), s.d.

²²¹ Karel Nigrín, *Turistika a naše národní věc*, in: s. ed., Padesát let Klubu československých turistů, Praha 1938, s. 24.

²²² Muzeum Šumavy v Sušici, sign. D 169/5 - Rozhledna Svatobor – miscellanea, *Smlouva stavební*.

²²³ Pokud budeme věřit článku: A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 66.

²²⁴ J. Vaněček, *100 let turistiky v Sušici*, nestr.

²²⁵ A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*; J. Grund, *Nová rozhledna*.

²²⁶ Např. také budovy Měšťanské besedy v Praze byly v roce 1866, respektive 1868 – 1871 pořízeny zcela na dluh. Srov. Ivana Dejmková, *Měšťanská beseda v Praze v letech 1845 – 1901*, in: Václav Ledvinka, - Jiří Pešek (edd.), *Od středověkých bratrstev k moderním spolkům*, Praha 2000, s. 173.

přístupová cesta pro turisty. Rada královského města Sušice se 8. října 1895 usnesla „že tato městská obec co vlastnice rozhledny na vrchu Svatoborském, kterou zdejší odbor Klubu českých turistů zřizuje, ji povždy jen k účelům turistick. ponechá, že ji stále v dobrém stavu udržovati bude a konečně pro případ, že by z té rozhledny nějaký výnos plynul, ten samý jen odboru Klubu českých turistů v Sušici ku použití k potřebám turistickým pro Sušici a okolí ponechá...“²²⁷ Mezi 23. listopadem a 15. prosincem byly vyzděny základy do úrovně terénu, tím stavba pro tento rok skončila.²²⁸ Roku 1896 se pro nedostatek financí stavělo dokonce jen od 14. července do 25. září. Turisté se snažili obstarat alespoň nějaké peníze prodejem vlastních pohlednic, utržená částka byla ovšem v porovnání s částkou potřebnou mizivá.²²⁹ Opakovaně žádali o finanční výpomoc ústředí KČT, to odmítlo vynaložit větší obnos s odkazem na domluvu, podle které měla být rozhledna po dokončení převedena do majetku města Sušice, podle ústředí by byly takto vynaložené společné peníze prakticky promarněné. Ani půjčku 1 500 zl místní Občanská záložna neschválila. Situaci se pokoušel zachránit Vojtěch Mašťovský, nejnětější výdaje se snažil platit z vlastních úspor, toto řešení však nemohlo fungovat dlouho. Už 25. září byla stavba pro tento rok ukončena a odložena do doby, než se podaří získat další prostředky. Z dostupných zdrojů se dozvídáme, že „v roce 1896 povolila městská spořitelna příspěvek 100 zl, Ústředí 100 zl“,²³⁰ není však jasné, jestli tyto peníze byly použity už v roce 1896, nebo byly přislíbeny pro rok 1897. Friedlova jazyková formulace spíše naznačuje druhou možnost.

Obdobně probíhala stavba i roku 1897, pracovalo se od 3. června, finance stále nedostačovaly, jak město, tak ústředí KČT odmítalo vydat na podporu rozhledny větší částku. I přes výrazné finanční nesnáze a průtahy, vyhlásil sušický odbor svůj úmysl zbudovat v nejbližší době kromě rozhledny i turistickou útulnu, která měla vyrůst několik desítek metrů od rozhledny na plošině vzniklé lámáním stavebního kamene pro stavbu. Nato získal odbor od ústředí alespoň 100 zl. Stavba byla pro tento rok ukončena opět už 18. září.²³¹

²²⁷ Muzeum Šumavy v Sušici, sign. D 169/5 Rozhledna Svatobor – miscellanea, *Prohlášení rady královského města Sušice čís. 1044*; A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, uvádí totožný text pro Radu král. města Sušice ze dne 6. dubna 1897.

²²⁸ Muzeum Šumavy v Sušici, sign. D 169/5 - Rozhledna Svatobor – miscellanea, signováno razítkem Václava Rudolfa Mirvalda, *Svatobor rozhledna* (lístek s poznámkou), s.d. To opět nesouhlasí s s Friedlovým textem, Friedl uvádí, že roku 1895 byla stavba ukončena již 23. listopadu, opět se zdá díky větší bezprostřednosti pravděpodobněji datum uvedené v Mirvaldově zprávičce.

²²⁹ A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 68.

²³⁰ A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 68.

²³¹ Tamtéž.

Přestože situace vypadala zoufale, iniciátoři rozhledny zůstávali po celou dobu stavby optimističtí a nepochybovali o tom, že věž brzy zdárně dokončí. Nebo tak alespoň představovali situaci veřejnosti. Do Časopisu turistů mezi lety 1894 až 1898 zaslala Sušice několik článků o pokračující stavbě. Články vyznívají vesměs jako radostný popis všeho co odbor od poslední zprávy zvládl a vyzaruje z nich sebevědomá naděje, že stavba už snad bude brzy zdárně dokončena. Často je sice zmiňována potřeba dalších financí, nikdy však článek ani nenaznačil, že by snad stavba rozhledny mohla být chybou, přeceněním sil či nedostatečně naplánovaným a prodělečným projektem,²³² jak se může po shrnutí všech komplikací zdát dnes.

Roku 1898 se ke stavbě konečně přistoupilo již 12. dubna. I finanční situace byla tento rok podstatně příznivější. Ústředí subvencovalo Sušici 200 zl, stejný obnos získali turisté od městské spořitelny, sušických studentů akademiků, Řemeslnické besedy a Měšťanské besedy a na dalších darech. Rozhledna ve své první podobě byla dokončena 3. července 1898. 11. července byla do stavby zazděna plechová schránka s pamětními dokumenty, není nijak překvapivé, že autorem „*Pamětního spisu pro rozhlednu na temeni vrchu Svatoboru*“ byl první muž sušické turistiky Vojtěch Mašťovský. Mašťovský zde stručně popisuje historii sušické touhy po výhlední věži od prvních myšlenek členů Jednoty okrašlovací „*pečovat o zřízení rozhledny na Svatoboru*“ přes zásadní spojení sil s mladým Klubem českých turistů a prezentaci věže veřejnosti, po základní stavební a technické údaje o stavbě, dokument pokračuje rozsáhlým poděkováním nápomocné veřejnosti i konkrétním lidem, především těm v čele sušického odboru KČT a Jednoty okrašlovací. Dokument je uzavřen chvalozpěvem na krásu a ryze český charakter Sušice a přáním, aby si i do budoucna uchovala svobodomyšlného a pokrokového ducha a dělala českému národu čest. Mimo této stati se v schránce nacházely také „*seznam členů Odboru klubu českých turistů, Jednoty okrašlovací a všech dárců, seznamy slavné obecní, okresní a zeměpanské správy, učitelstva a názvy všech spolků v královském městě Sušici přítomným rokem existující, jeden původní plán, jeden ročník Časopisu turistů 1896, dvě svolání ke sbírkám, jedny stanovy Odboru a Klubu, seznam stanic, pravidla a pokyny, studentské noclehárny, výlety, spis o dějinách stavby a seznam zedníků a dělníků panem Rudolfem*

²³² *Odbor v Sušici*, Časopis turistů 6, 1894, č. 10, s. 330; *Rozhledna na Svatoboru u Sušice*, Časopis turistů 7, 1895, č. 7, s. 175-177; *Odbor Klubu českých turistů v Sušici*, Časopis turistů 8, 1896, č. 3, s. 55; *Odbor KČT v Sušici*, Časopis turistů 9, 1897, č. 3, s. 77-78; *Odbor KČT v Sušici*, Časopis turistů 10, 1898, č. 5, s. 133; *Odbor KČT v Sušici*, Časopis turistů 10, 1898, č. 9, s. 222; *Odbor KČT v Sušici*, Časopis turistů 11, 1895, č. 5, s. 151; *Z odboru KČT v Sušici*, Časopis turistů 11, 1899, č. 8, s. 325.

Mirvaldem sepsaný. “²³³ Věž byla prozatím kompletní, avšak až do roku 1905 dlužili turisté městské spořitelně. Tento dluh nebyl zajištěn právníckou osobou Klubu českých turistů nebo samotnou nemovitostí, jak by se mohlo nabízet po vzoru jiných spolků,²³⁴ ručiteli byli nejvěrnější členové sušického odboru, Vojtěch Maš'ovský, Karel Uhl, dr. Šebelík, František Scheinost, V. Fingulín, František Firbas, Edmund Anger, Leopold Šimák, dr. Jiří Brey, Marcel Rücker, dr. O. Beckman a Stanislav Olič,²³⁵ vesměs pánové vzdělaní, poměrně zámožní, často angažující se i v městské správě.

Vstup na rozhlednu byl stanoven na 10 kr za dospělého, 5 kr za dítě a studenta. Rozhledna končila výhlední plošinou s cimbuřím, na plošině byl umístěn stůl s dvěma židlemi, a stožár s praporem. Rozhledna skutečně přitáhla velké množství turistů, často přicházely početné předem ohlášené výpravy, většině příchozích se stavba velmi líbila.

4. 4. Slavnost otevření rozhledny a útulny

Přestože byla rozhledna dokončena už v roce 1898, slavnostní otevření proběhlo až 7., 8. a 9. září 1900, tedy po postavení útulny. Jednalo se o událost opravdu významnou. Výrazně se na ní podílelo i ústředí, kromě pozvánky se zobrazením Sušice a Svatoboru vydalo v Praze v Grégrově tiskárně 2000 pohlednic a pořídilo fotografie obou staveb, jež měl právo reprodukovat Chrystosom Šmidt ze Sušice.²³⁶ Díky poměrně rozsáhlé propagaci ze strany ústředí se na slavnost dostavilo velké množství účastníků. Sušičtí se o ně vzorně starali, hlavní vlna návštěvníků přijela 7. září v noci, o jejich ubytování se postaral dr. Jiří Brey, tou dobou jednatel sušického odboru.²³⁷ Sušičtí návštěvníkům zajistili prohlídku města, včetně výstupu na vrch Stráž,²³⁸ druhou dominantu Sušice s kaplí na temeni a vyhlídkou jak na historickou část města, tak na nově budovanou průmyslovou zónu v oblasti dnešní *Nádražní ulice*. Návštěvníci poobědvali v turistické stanici v hotelu J. Rosenthalera *U Arcivévodů Štěpána*,²³⁹ poté se

²³³ A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 72, Vojtěch Maš'ovský, *Pamětní spis pro rozhlednu na temeni vrchu Svatoboru* (opis textu), 2. července 1898, zazděný do rozhledny na Svatoboru 11. července.

²³⁴ Např. budovy Měšťanské besedy v Praze byla zatížena hypotékou ještě 25 let po jejich pořízení v roce 1866, respektive 1868 – 1871. Srov. I. Dejmková, *Měšťanská beseda*, s. 173.

²³⁵ A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 67.

²³⁶ Tamtéž, s. 74.

²³⁷ *Slavnostní otevření rozhledny a útulny na Svatoboru*, Časopis turistů 12, 1900, č. 10, s. 321.

²³⁸ Vrch Stráž s kaplí Anděla strážce bývá jako celek lidově zván *Andělíček*, sušičtí turisté se v devadesátých letech podíleli na projektu Jednoty okrašlovací upravení a zvelebení cesty k *Andělíčku*.

²³⁹ Hotel patřil rodině Uhlů, Rosenthaler byl nájemce. Do roku 1847 se hotel nazýval *U Černého orla*, v roce 1847 zde přenocoval arcivévoda Štěpán Habsburský, podle něj hotel dostal nové jméno. V roce

vydali na Svatobor, kde byla přichystaná zvláštní slavobrána.²⁴⁰ Na terase rozhledny došlo k pronesení několika slavnostních projevů o její stavbě a významu Klubu českých turistů. Otevření se účastnily i další spolky, významnou roli zaujímal Zpěvácký spolek Sv. Václava. Jeho píseň *Ó hory, hory* uvedla projev předsedy ústředního výboru KČT Vratislava Pasovského, architekta rozhledny i útulny. Že se jednalo o událost národního významu dokládá, i projev Pasovského končící slovy „*Rozhledna je kamenným pomníkem lásky Čechů ke své vlasti...*“²⁴¹ Po sérii projevů zpívali všichni účastníci slavnosti národní hymnu. Dalším známým účastníkem byl prof. Dr. Vilém Kurz, jeden ze zakládajících členů KČT, činný též v Sokolu, iniciátor výstavby petřínské rozhledny a poslanec říšské rady za Mladočechy výrazně se zasazující o české zájmy.²⁴² Ten rovněž oceňoval stavbu rozhledny a vyslovil naději, že podobná spolupráce by mohla přinést vytoužené výsledky i v oblasti národní a politické. Dalším významným účastníkem byl místopředseda ústředí KČT dr. Valenta. Slavnost pokračovala odpoledne hudbou na Vodolence a večer zábavou v Měšťanské besedě. Tam pronesli pozdrav Vratislavu Pasovském a předsedovi sušického odboru Karlu Uhlovi dr. Holý, jménem města Mg. Ph. Josef Seidl a dr. Jiří Brey. Organizovaný program pokračoval i třetího dne, kdy se skupina více než padesáti turistů vydala do Povydrří.²⁴³

4. 5. Útulna

Během závěrečné fáze budování rozhledny už se zcela vážně plánovala výstavba turistické útulny. Rozhledna neměla žádné vnitřní prostory, pouze schodiště a plošinu na vrcholu. Sušičtí usoudili, že útulna, která poskytne návštěvníkům občerstvení a v případě nepříznivého počasí přístřeší, značně zvýší pohodlí výletu a tím přitažlivost samotné rozhledny. Útulna se měla postavit na místě zvaném *Na Homoli nad Sušicí* nebo *Sušická hlídka*. Plánovaný rozpočet byl 2 197 zl 28 kr, přičemž dodávky dříví mělo zařídit město, turisté se Sušicí totiž dohodli, že jí opět stavbu po dokončení předají a město ji bude využívat jako hájovnu. Místní hajný by měl zároveň být jakýmsi

1891 zde pobýval i Tomáš Garrigue Masaryk. Po rozpadu monarchie se jméno zkrátilo na *U Štěpána*, později bylo změněno na *Svatobor* – toto jméno stavbě zůstalo dodnes. Jan Lhoták – Jaroslav Pachner – Vladislav Razím, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, s. 465-466.

²⁴⁰ *Slavnostní otevření rozhledny a útulny na Svatoboru*, Časopis turistů 12, 1900, č. 10, s. 322.

²⁴¹ A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 75.

²⁴² *Klub českých turistů. Síň slávy české turistiky*, [online zdroj], dostupné na www.kct.cz/cms/sin-slavy-ceske-turistiky-vilem-kurz, [20. ledna 2016].

²⁴³ *Slavnostní otevření rozhledny a útulny na Svatoboru*, Časopis turistů 12, 1900, č. 10, s. 321-325.

správce rozhledny a hostinským. Nová stavba měla také vyřešit problém s klíči od rozhledny, které byly do zprovoznění útulny uloženy v Sušici ve stanici KČT *U Arcivévodý Štěpána* a ve Svojsicích.²⁴⁴ Turisté si před cestou na rozhlednu museli dojíti klíče vypůjčit a poté je zase vrátit. Se slavnostním otevřením rozhledny se čekalo prakticky dva roky právě kvůli navazující stavbě útulny.²⁴⁵ Stavba byla z velké části dřevěná, použitím prvků tradiční lidové architektury měla nenásilně dotvářet panorama.²⁴⁶ Předání stavby městu se však nikdy neuskutečnilo, 1. listopadu 1905 došlo k neštěstí, turistická útulna vyhořela.²⁴⁷ Podle Friedla šlo o žhářství. Naštěstí byla útulna alespoň pojištěna na 6 000 K, z kterých turisté dostali vyplaceno 5 066 K 89 h.²⁴⁸ Po této události byla pojištěna i rozhledna. Uvažovalo se o postavení nové útulny, město bylo ochotné vzít tento úkol na sebe, pokud by turisté poskytli peníze z pojistky.²⁴⁹

4. 6. Osudy rozhledny v následujících letech a kritika chyb při stavbě

Radost z rozhledny byla obrovská, netrvala však dlouho. Už v roce 1902 se začala negativně projevat všechna provizoria a kompromisy, ke kterým se muselo během stavby přistoupit.²⁵⁰ Zpočátku se jednalo jen o drobné nedostatky jako opadávání omítky, problémy však časem narůstaly. Během dalších dvou let začali turisté řešit zvětrávající cimbuří na vrchu rozhledny, navíc se toto řešení otevřeného vrchu věže příliš neosvědčilo, za nepříznivého počasí výrazně omezovalo pohodlí návštěvníků a napomáhalo rychlejšímu chátrání rozhledny i zevnitř. Rozhodlo se, že na rozhlednu bude přistavěna „dvanáctistenná zasklená lucerna“²⁵¹ po vzoru řešení Kurzovy věže na Čerchově. Přišla na 1200 K, 200 K zaplatilo ústředí, 1000 K sušická spořitelna, město Sušice dodalo dřevo a písek. Zároveň došlo k opravení omítky, ta ale brzy začala opadávat znovu.

V roce 1907 se dokonce uvažovalo o uzavření rozhledny, v jejím interiéru se začaly objevovat trhliny a pomalu se zvětšovaly. Na návrh Ladislava Myslíka byla

²⁴⁴ Zprávy z odborů. *Z odboru KČT v Sušici*, Časopis turistů 11, 1899, č. 8, s. 325.

²⁴⁵ *Slavnostní otevření rozhledny a útulny na Svatoboru*, Časopis turistů 12, 1900, č. 10, s. 321-325.

²⁴⁶ *Útulna klubu českých turistů na Svatoboru u Sušice*, Technický obzor 13, 1900, č. 34, nestr.

²⁴⁷ *Požár turistické útulny*, Svatobor 8, 1905, č. 32, nestr.

²⁴⁸ Výroční zpráva Klubu českých turistů za správní rok 1905 přednesená o řádné valné hromadě dne 8. prosince 1905, *Odbor sušický*, Praha 1906.

²⁴⁹ A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 76.

²⁵⁰ *Sušice, Jednatelská zpráva za rok 1902*, Časopis turistů 15, 1903, č. 5, s. 185.

²⁵¹ A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 76.

rozhledna zpevněna železnými obručemi propojenými svislými železy v celkové váze 976 kg. O rok později se Lenk vyslovil, že se obává náklonu rozhledny, který se též postupně zvětšoval. Dalším problémem byly schody napadené houbou. Lenk doporučoval, aby se k rozhledně do výše tří metrů přizdily cihlové podpory a omítka se nahazovala jinou metodou než dosud. Mirvald se ohrazoval, že současný náklon není žádným problémem a že rozhledna byla mírně nakloněná už od začátku. V Časopise turistů o kritickém stavu rozhledny není žádná zmínka, odbor se naopak chlubil kolik návštěv v roce 1907 na rozhlednu přijelo, například plzeňský a rokycanský odbor nebo výprava obchodní akademie z Plzně.²⁵² Teprve následujícího roku zmínili Sušičtí velmi stručně a bez jakýchkoli bližších informací „započato (...) s opravou rozhledny.“²⁵³ Kromě první drobné opravy v roce 1902²⁵⁴ Sušičtí ve sledovaném období problémy s rozhlednou veřejně příliš nepřiznávali. Teprve v roce 1915 se opět jen mimochodem zmiňují „O stavu své rozhledny vyžádal si odbor odborný posudek; opravy se provedou pomocí obce.“²⁵⁵

Ani sušické periodikum Svatobor nebylo v záležitosti chátrání rozhledny o mnoho vstřícnější. Samostatné zprávy o stavu rozhledny se zde nenacházejí vůbec, zřídka se vyskytne článek o jiném tématu, jako například o požáru útulny v roce 1905 *Pod rozhlednou, letos značným nákladem opravenou...*,²⁵⁶ ve kterém je opět rozhledna zmíněna jen okrajově a mimochodem.²⁵⁷ Mezi lety 1906 až 1911 není o nebezpečném stavu rozhledny ani zmínky a to ani v době, kdy tehdejší jednatel Viktorin Zeithammer publikoval pod pseudonymem Ursus Šumavský rozsáhlé reportáže i povídky téměř v každém čísle Svatoboru. Teprve v roce 1911 se ve zveřejněném zápisu z výborové schůze nachází zapadlá zmínka o potřebě zpevnění povrchu rozhledny.²⁵⁸ I dnes článek na stránkách Klubu českých turistů v Sušici celou situaci s chátráním rozhledny lakonicky komentuje: „*Když stará rozhledna na Svatoboru dosloužila, došlo k výstavbě a v roce 1934 k otevření nové turistické rozhledny s chatou.*“²⁵⁹

V následujících letech řešil opravy rozhledny zejména stavitel a soudní znalec František Holeček, roku 1914 navrhoval podpěrné pilíře v ceně 3 391 K 10 h, na úpravu se však nenašly peníze. Následujícího roku se uskutečnil další Holečkův návrh zdi

²⁵² Zprávy z odborů. *Sušice*, Časopis turistů 19, 1907, č. 7, s. 300.

²⁵³ Výroční zprávy odborů. *Sušice*, Časopis turistů 20, 1908, č. 6, s. 287.

²⁵⁴ Zprávy z odborů. *Jednatelská zpráva za r. 1902*. Časopis turistů 15, 1903, č. 5, s. 189.

²⁵⁵ Zprávy z odborů. *Sušice*, Časopis turistů 27, 1915, č. 5, s. 127.

²⁵⁶ *Požár turistické útulny*, Svatobor 12, 1905, č. 32, nestr.

²⁵⁷ Svatobor 9, 1901–16, 1908; Svatobor 1 (17), 1909–3 (19), 1911.

²⁵⁸ Ze spolkového života. *Odbor klubu turistů českých v Sušici*, Svatobor 3(19), 1911, č. 13, nestr.

²⁵⁹ *Tehdy a nyní*, [online zdroj], dostupné na <http://kctsusice.wix.com/1890#!blank/c14p0>, [1.7. 2016].

rozhledny pro zpevnění natřít asfaltem a ze schodů alespoň oškrábat houbu. Předpokládané náklady byly poměrně nízké 921 K 50 h, nicméně konečná částka se vyšplhala na 2 287 K 04 h a opět byl problém tuto částku i se zpožděním vůbec zaplatit. Turisté použili 3000 K z pojistky ne na opravu samotnou ale na propagaci. Peníze vybrané na vstupu na rozhlednu bývaly zpětně investovány do oprav, místní odbor tedy věřil, že se vyplatí pořídit barevné reklamní plakátky, které měly přitáhnout další návštěvníky. Za zbytek peněz se opravily alespoň schody.

V roce 1920 dalo ústředí na opravy rozhledny 1000 K, znovu se uvažovalo o Holečkově návrhu opěrných pilířů a vylepšení lucerny na vrchu opětovným zasklením a přidáním okenic. Předpokládaná částka byla poměrně vysoká; 5 783 K, ale rozhledna byla v kritickém stavu. Za dobu své existence se stala prakticky symbolem Sušice a důležitou turistickou atrakcí, a přestože město stála značné množství peněz a její oficiální vlastnictví mu přinášelo především spoustu starostí, nemohlo si dovolit nechat rozhlednu rozpadnout. Město se snažilo částečně se zbavit odpovědnosti a převést rozhlednu do vlastnictví ústředí KČT, to nevyšlo, městu nezbylo než nákladné opravy dál hradit. Oprava započala roku 1920, táhla se dva roky, nakonec stála 9 768 K 60 h a stejně nevyřešila zásadní problém – rostoucí náklon stavby. Už roku 1924 byla dva roky stará střešní krytina rozhledny opět větrem rozházená po okolí, okenní tabulky v lucerně rozbité, dokonce popraskaly a popadaly na zem kovové pásy, které stavbu objímaly. Odklon rozhledny od svislého směru dosáhl v nejvyšším bodě přibližně 80 cm. Zpráva o stavu rozhledny upozorňuje na to, že k naklonění s největší pravděpodobností došlo proto, že při stavbě byl použit příliš malý kámen a malta obsahující nevhodný písek při namočení deštěm umožňovala pohyb zdiva.²⁶⁰

Ústředí se obávalo, že na zabezpečení věže se dostatečně rychle neseženou potřebné prostředky a doporučovalo dočasné uzavření rozhledny, dále navrhovalo, aby Sušičtí učinili přítrž dohadům o stavu rozhledny a pozvali si k přezkoumání skutečného odborníka v tomto oboru. Dále vyjádřilo jisté politování, že nemůže k opravě rozhledny přispět značnější částkou, ze stejného důvodu jako již dříve; rozhledna byla oficiálně v majetku města Sušice a pro klub by tedy bylo značně nevýhodné až téměř nesmyslné na takovýto objekt vynakládat peníze.²⁶¹ 22. září 1924 uvolnila Sušice na opravu

²⁶⁰ Muzeum Šumavy v Sušici, sign. D 169/5 - Rozhledna Svatobor – miscellanea, *Poučení o stavu rozhledny na „Svatoboru“ v Sušici ze dne 20.7 1924.*

²⁶¹ Tamtéž, Došlá korespondence, Dopis Ústředí KČT Odboru Klubu českých turistů k ruk. p. učitele Vavřína, s.d.

rozhledny 2370 Kč,²⁶² poučená z předchozích neúčinných oprav si vymohla řádnou kolaudaci po dokončení oprav a právo za opravy neplatit, pokud by nebyly účinné.²⁶³ O zaplacení celé částky se pak dlouze jednalo, rozhodnutí o vyplacení posledních peněz padlo až roku 1930.²⁶⁴ Město zároveň obviňovalo odbor, že se o rozhlednu málo stará, půjčuje klíč cizím lidem, přičemž nikdo nehlídá, co tito lidé můžou na stavbě provést.²⁶⁵ V druhé polovině dvacátých let se sami turisté začali obávat, že nezbude než rozhlednu strhnout. Ústředí vyjádřilo podezření, že pokusy o její záchranu jsou možná zbytečným mrháním prostředků a žádalo sušické turisty, aby si sehnali odborníka, nejlépe nějakého již seznámeného se situací, který by mohl kriticky zhodnotit, jak závažný je stav rozhledny.²⁶⁶ Ústředí vzápětí doporučilo požádat o pomoc Ing. Kubeše z Českých Budějovic, penzionovaného ředitele průmyslové školy a stavitele rozhledny na Krkavci u Plzně.²⁶⁷ Tomu se od začátku „*objekt nezamlouval ani co do konstruktivního provedení, ani co do vzhledu... síla zdí z divokého kamene vzhledem ku značné výšce věže, nebyla dostatečná*“ Negativně hodnotil i experimentální opravy: „*Svazování věže železnými pásy nemohlo zde pomoci, tím hůře, že to budí nutně nedůvěru návštěvníků.*“²⁶⁸ Na nevhodný kámen, který je pro stavbu příliš křehký a v nižších částech se tlakem drtí, upozorňovali i další.²⁶⁹ Kubeš sám brzy dospěl k názoru, že by bylo lepší starou rozhlednu strhnout a dočasně ji nahradit menší dřevěnou konstrukcí.²⁷⁰

Od roku 1930 řešil opravy rozhledny Karel Houra, který zpočátku navrhoval zevnitř vylít praskliny cementem. V roce 1933 nahlásil hajný, že se praskliny najednou výrazně zvětšily.²⁷¹ Když navíc měření ukázalo, že je rozhledna v nejvyšším bodě od svislé osy odkloněna o 1,78 m, tedy o více než 4°, bylo jasné, že rozhlednu už sebevětší opravy nemohou zachránit, a z bezpečnostních důvodů byla uzavřena. Výbor odboru rozhodl, že se vystaví úplně nová rozhledna, která bude částečně respektovat vzhled staré, ale bude technicky modernější. První rozhledna na Svatoboru byla po 36 letech své existence stržena pod dozorem Karla Houry mezi 6. a 8. květnem 1934. Novou

²⁶² A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 77; Muzeum Šumavy v Sušici, sign. D 169/1 - Došlá korespondence, Dopis Městské rady v Sušici Odboru KČST ze dne 12. prosince 1924.

²⁶³ Tamtéž.

²⁶⁴ Tamtéž, Příkaz Městského úřadu v Sušici Důchodenskému úřadu ze dne 9. prosince 1930.

²⁶⁵ Tamtéž, Dopis Městské rady v Sušici Odboru KČST ze dne 26. září 1924.

²⁶⁶ Tamtéž, Dopis KČST v Praze Odboru KČST, k. ruk. p. Ant. Friedla, profesora, ze dne 26. listopadu 1926.

²⁶⁷ Tamtéž, dva dopisy KČST v Praze Odboru KČST, ze dne 10. prosince 1926.

²⁶⁸ Tamtéž, Dopis Ing. Jána Kubeše odboru KČST v Sušici ze dne 1. ledna 1927.

²⁶⁹ Tamtéž, Vzkaz Ing. Miloslava Jankovce [správci klíče] Pospíchalovi ze dne 15. 8. 1930.

²⁷⁰ Tamtéž, Dopis Ing. Jána Kubeše odboru KČST v Sušici ze dne 28. března 1928

²⁷¹ Hajný měřil prasklinu tak, že si na proužek papíru dělal čárky označující šířku pukliny.

rozhlednu, která svou podobu dodnes výrazně nezměnila, vybuďoval Karel Houra za necelé tři měsíce.²⁷²

Nabízí se otázka, zda pozdější problémy se stavbou nemohly vzniknout už v samém začátku. Zda to nebyl sám projektant, předseda klubu Vratislav Pasovský, kdo učinil první a zásadní chybu a ve svém návrhu přecenil nosnost zdí či nepočítal s přírodními podmínkami v místě stavby, zvláště se silným větrem, a nezahrnul do svého návrhu odpovídající opěrný systém. Tato práce samozřejmě nemůže podat rozbor stavebních postupů a případných zaváhání, lze však rozhlednu na Svatoboru jednoduše, i když spíše jen orientačně, porovnat s jinou věží navrženou architektem Pasovským. Roku 1905 dokončil blízký odbor v Domažlicích Kurzovu věž na Čerchově.²⁷³ Stavba přirozeně také postupně chátrala, rozhodně s ní však nebyly prakticky od začátku neustálé bezpečnostní problémy jako se sušickou rozhlednou. Stavba domažlické rozhledny začala roku 1904, tedy v době, kdy měl Svatobor zatím jen drobné problémy s opadávající omítkou, je tedy velmi nepravděpodobné, že by se Pasovský poučil z nedostatků věže sušické a domažlickou vyprojektoval výrazně kvalitněji. Kurzova věž, i přes to, že ji turisté v roce 1949 ztratili a zpět získali teprve v roce 1999 a nemohli tedy o ni padesát let vhodným způsobem pečovat, stojí dodnes.²⁷⁴

Hlavními viníky byli pravděpodobně Sušičtí, kteří v zájmu úspor zvolili nevhodný materiál. „*Dle úsudku komitétu vlastně jeho duše Vojtěcha Mašťovského, cihelné zdivo mělo se nahraditi >kamenem sekaným<...*“²⁷⁵ Kritika použití nevhodného „*divokého kamene*“²⁷⁶ již byla zmíněna, nakonec totiž nebyly použity ani kameny sekané do pravidelných bloků, ale kameny nepravidelného tvaru a různých velikostí, často poměrně malé.²⁷⁷ O to více se tato okolnost jeví jako zásadní ve světle původních plánů Vratislava Pasovského, které počítaly s použitím cihel a od toho odvozovaly i sílu zdiva a únosnou výšku.²⁷⁸ Pokud by Sušičtí byli použili cihly, nemuselo v takové míře

²⁷² J. Grund, *Rozhledna*.

²⁷³ *Uctění památky Dra. Vil. Kurze a otevření rozhledny na Čerchově*. Časopis turistů 17, 1905, č.7.

²⁷⁴ *Objekty a pozemky odboru KČT v Domažlicích*, [online zdroj], dostupné na http://kctdomazlice.cz/?page_id=19, [5.2. 2016].

²⁷⁵ A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s.66.

²⁷⁶ Muzeum Šumavy v Sušici, sign. D 169/1 - Došlá korespondence, Dopis Ing. Jána Kubeše odboru KČST v Sušici ze dne 1. ledna 1927.

²⁷⁷ A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, (úvodní fotografie).

²⁷⁸ Muzeum Šumavy v Sušici, sign. D 169/3 - Stavební plány rozhledny na Svatoboru 1894 – 1934, Vratislav Pasovský, *Návrh rozhledny na Svatoboru v Sušici* (kresba).

docházet ani k vymývání malty, také kritizovaný pohyb zdiva by za použití cihel pravděpodobně nemohl být tak rozsáhlý.²⁷⁹

²⁷⁹ Tamtéž, Rozhledna Svatobor – miscellanea, *Poučení o stavu rozhledny na „Svatoboru“ v Sušici ze dne 20.7 1924.*

5. Průvodce

5. 1. Historie tištěných průvodců

S rozvojem cestování ve volném čase přicházel rozmach služeb, které s tímto fenoménem souvisely. Nejednalo se pouze o materiální zajištění, jakým byl nocleh a stravování, cestovatel potřeboval také dobrou radu. Tu mohl získat od hostinských nebo od některého člena místního turistického spolku, v Sušici takové informace ochotně podával Vojtěch Mašťovský.²⁸⁰ Avšak jakkoli užitečné rady mohli tito lidé cestovatelům poskytnout, samotná forma byla velmi nepraktická. Cestovatel mohl služby poradců využít obvykle jen tehdy, pokud je zastihl v práci nebo přímo doma, neboť tito první poradci, jako právě Mašťovský, měli primárně jiné zájmy a cestovatelům pomáhali spíše ze své dobré vůle. Využití možnosti jejich rady bylo časově i místně velmi omezené, navíc se cestovatel musel o těchto poučených osobách nějakým způsobem dozvědět předem. Aby se tyto problémy vyřešily a cestovatel měl k dispozici potřebné informace a rady kdykoli a kdekoli, začaly vznikat první psané průvodce.

První evropské průvodce pocházejí už ze třicátých let 19. století. *Handbook for Holland, Belgium and North Germany*, první průvodce Angličana Johna Murraye, vyšel roku 1836. Brzy následovaly průvodce Němce Karla Baedekera a Francouze Adolpha Joanna, na kterého poté navázal jeho syn Paul Joanne. Většinou se tyto práce zabývaly dobově módními lokalitami, jako bylo Švýcarsko, Itálie nebo Orient, z pohledu Angličanů také Francie. Z hlediska této práce stojí za zmínku především o něco mladší průvodce Joanna staršího, který popisuje i české země, průvodce byl vydán roku 1873 – tedy v témže roce, kdy ve Vídni probíhala Světová výstava. I v Čechách vznikaly první průvodce už hluboko v 19. století. Nejstarší známý průvodce Prahou vznikl v nakladatelství Kronebergera a Webera už v roce 1836, českým cestovatelům však primárně nesloužil; přestože autorem předmluvy k tomuto dílu byl František Palacký, publikace byla psána francouzsky.²⁸¹

S vydáváním průvodců souvisí také značení tras. Klub českých turistů opět nebyl prvním, kdo na našem území značil trasy a vydával průvodce. Znovu jej předstihla výše zmíněná Pohorská jednota Radhošť,²⁸² její značkářská činnost byla však omezena jen na bezprostřední okolí jejího působiště. Teprve KČT rozšířil značené trasy

²⁸⁰ *Touristům*, Posel ze Sušice 12, 1890, č. 20, nestr.

²⁸¹ M. Lenderová, *Z dějin*, s. 369-370.

²⁸² M. Král a kol., *Československá turistika*, s. 119 - 120.

po celých Čechách, zároveň nadeřinoval způsob značení a podobu značek. Zpočátku měla značka podobu deset centimetrů silného červeného pruhu lemovaného dvěma bílými pruhy čtyřcentimetrovými. Rozměry značky se postupně zmenšily přibližně do dnešní podoby, středový pruh přijal velikost krajních. Značení jednou barvou se ukázalo jako problém, když se síť tras zahustila a jednotlivé trasy se křižovaly, značení ztrácelo přehlednost, proto byla zavedena značka také s modrým středovým pruhem a v roce 1916 ještě se žlutým a zeleným. První značené trasy zajistila centrála, nacházely se v širším okolí Prahy. Úplně první značení KČT by se dnes mělo nacházet pod hladinou Štěchovické nádrže. Následovala například trasa z Karlštejna do Berouna. Přestože se trasy postupem let zahušťovaly, dlouho netvořily skutečnou síť; jejich prostorové rozložení bylo velmi nerovnoměrné, obvykle záleželo na aktivitě místního odboru a jeho vedoucích osobností.²⁸³

Sušičtí turisté si už v jakémisi svém programovém prohlášení²⁸⁴ dali za úkol připravit pro cizí turisty příhodné podmínky. Hned roku 1890 se v sušických periodikách objevilo několik krátkých příspěvků nadeřpaných *Našim touristům* či jen *Touristům*, které vychvalovaly Sušici jako ideální základnu pro výlety po Šumavě a stručně popisovaly doporučené trasy či program, jenž by návštěvník jistě měl podniknout.²⁸⁵ Prvně byl takovýto příspěvek zveřejněn už 7. června.²⁸⁶ Některé výslovně tvrdily, že i informovaný turista bez místního živého průvodce musí být ve svých mapách a poznámkách zcela ztracen, a pokud takový nemá v Sušici vlastní známé, má bez prodlení vyhledat „*horlivého člena klubu turistického*“²⁸⁷ pana Vojtěcha Mašřovského, který velmi ochotně poskytne vše potřebné. Spolek si však zároveň uvědomoval, že jen osoba pana Mašřovského nestačí a že by bylo záhodno zaškolit v poskytování rad ohledně turistických cílů více lidí. Zároveň by také bylo vhodné, aby o těchto živých průvodcích věděli majitelé hostinců, a mohli tyto školené osoby turistům doporučit.²⁸⁸ Postupem času si spolek dal ambicióznější cíl, než jen pasivně čekat na turisty, kteří jej vyhledají, a informovat je pouze ústně. I v Sušici se začal rodit psaný průvodce.

Šumavou se v té době už zabývalo množství starších průvodců a literatury použitelné podobným způsobem. Zřejmě nejstarší pocházel už z roku 1843, autor Josef

²⁸³ Tamtéž, s. 119 - 120.

²⁸⁴ *Odbor místní Klubu českých turistů v Sušici*, Posel ze Sušice 12, 1890, č. 11, nestr.

²⁸⁵ Například: *Touristům* Posel ze Sušice 12, 1890, č. 20, nestr.

²⁸⁶ *Našim touristům*, Posel ze Sušice 12, 1890, č. 16, nestr.

²⁸⁷ *Touristům*, Posel ze Sušice 12, 1890, č. 20, nestr.

²⁸⁸ *Touristé*, Posel ze Sušice 12, 1890, č. 23, nestr.

Rank napsal svého průvodce německy a vydal jej v Lipsku.²⁸⁹ Česky psaná publikace na sebe nechala čekat ještě více než třicet let. Teprve roku 1879 vyšla *Vycházka do Šumavy. Dospělejší mládeži líčí Antonín Frána*²⁹⁰ a ještě téhož roku *Procházky po hořejší a střední Otavě* horažďovického učitele Josefa Hory.²⁹¹ Další šumavské průvodce brzy následovaly, roku 1883 vyšel *Řivnáčův průvodce po Šumavě*,²⁹² vzápětí následovaný zřejmě prvním spolkovým průvodcem *Průvodčí do Hvozdu Královského*, jehož iniciátorem byla klatovská Šumavská jednota pohorská.²⁹³ V polovině 90. vyšla další publikace Josefa Hory *Procházky po školních okresích Strakonickém a Sušickém, jakož i po přítocích hořejší Otavy*.²⁹⁴ *Pošumaví*,²⁹⁵ dílo podobné průvodci, vydala také NJP. Následoval *Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století. XII, Politický okres Sušický*.²⁹⁶ Dalším vydaným průvodcem už byl *Průvodce po Sušicku* z roku 1902. Samozřejmě vznikalo mnoho dalších děl, zpravidla beletristických, která se týkala Šumavy, některé dokonce mohly mimochodem připomínat cestopisy a popisovat různé trasy, například podle povídek a románů Karla Klostermanna, blízkého přítele sušických turistů, by se dal výlet naplánovat jistě snadno.

5. 2. Sušický Průvodce

Nedokončený koncept dopisu Vojtěcha Maš'ovského plzeňskému profesorovi Antonínu Kostincovi z roku 1896 nastiňující, že Sušičtí již promysleli několik možných tras, dokazuje, že v Sušici probíhaly pokusy o sestavení jakéhosi plánu výletů či brožury, zabývající se touto problematikou, již dříve.²⁹⁷ Ale k výslednému sestavení a publikování díla došlo až v roce 1902, kdy Edvard Leschinger v Praze vytiskl na

²⁸⁹ Josef Rank, *Aus dem Böhmerwalde*, Leipzig 1843.

²⁹⁰ Antonín Frána, *Vycházka do Šumavy. Dospělejší mládeži líčí Antonín Frána*, Praha 1879.

²⁹¹ Josef Hora, *Procházky po hořejší a střední Otavě*, Praha 1879.

²⁹² František A. Borovský, *Řivnáčův průvodce po Šumavě: zevrubný popis celé Šumavy, jejích svahů, blízkých důležitých měst a krajin a pohoří Novohradského*, Praha 1883.

²⁹³ *Průvodčí do Hvozdu Královského. Vydán péčí a nákladem „Šumavské jednoty pohorské“ ve Klatovech*, Klatovy 1884.

²⁹⁴ Josef Hora, *Procházky po školních okresích Strakonickém a Sušickém, jakož i po přítocích hořejší Otavy*, Praha 1984.

²⁹⁵ Josef Šebesta (ed.), *Pošumaví, sborník původních prací Národní jednoty Pošumavské v Sušici*, Praha 1897.

²⁹⁶ Karel Hostaš - Ferdinand Vaněk, *Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století. XII, Politický okres Sušický*, Praha 1900.

²⁹⁷ SOkA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř.), kart. 4, Koncept dopisu Vojtěcha Maš'ovského Antonínu Kostincovi ze dne 2. 1. 1896. Maš'ovský není podepsaný ale jeho typický rukopis je nezaměnitelný. P 8310618

objednávku odboru Klubu českých turistů v Sušici *Průvodce po Sušicku*.²⁹⁸ Hned na druhém listu je vepsáno věnování tehdejšímu starostovi a dlouholetému členu spolku Karlu Františku Uhlovi. Dále jsou uvedeni tvůrci dílka. Někteří patřili mezi dlouholeté členy sušického KČT, jiní členy vůbec nebyli. Ani jeden z autorů však nepatřil mezi členy příchozí v počátečních pěti letech existence sušického odboru, většina pochází až z první velké vlny nově příchozích, vyvolané zřejmě zahájením stavby rozhledny na Svatoboru. První z této skupinky se do spolku přihlásil dr. Jiří Brey – teprve roku 1897, dále přišli dr. Josef Holý, tři učitelé Jan Taul, Ondřej Vávra a František Slíva, který se stal členem až roku 1901 a Adolf Cyppl, jenž se stal členem teprve v samotném roce vydání průvodce.²⁹⁹ Jeho účast byla velmi praktická, neboť byl v Sušici knihařem a hotového průvodce poté ve svém obchodě prodával.³⁰⁰ Na tvorbě se podílelo ale i nezanedbatelné množství nečlenů – Julius Majer a Rudolf Netušil³⁰¹ a další dva učitelé, Josef Hozman, který do roku 1907 působil také jako jednatel Včelařského spolku³⁰² a Josef Martínek.

Průvodce obsahuje několik jízdních řádů. První je jízdní řád vlaků z Horažďovic – Babin, dnešní stanice Horažďovice – předměstí, přes Sušici do Klatov. Dále jsou uvedena poštovní spojení ze Sušice do Kašperských Hor, Hartmanic nebo *Eizensteinu* – Železné Rudy. Průvodce uvádí i další poštovní spoje mezi menšími obcemi v okolí Sušice.³⁰³ Další část přináší informace o sušických podnicích, jako byly cukrárny, vinárny, lázně nebo lékárna. Také jmenuje sušické hotely, především hotel „U Arcivévodů Štěpána“ sloužící jako turistická stanice a informační centrum.³⁰⁴

Co se týče navrhovaných výletů, začíná průvodce „*Blízkými procházkami z turistické stanice*“,³⁰⁵ které je možno podniknout přímo ze Sušice a bez větší přípravy. Jako první uvádí výlet „*K Andělu strážci*“, kapli na temeni vrchu východně od centra Sušice. Přestože se jedná o drobný text o méně než deseti řádcích, pomáhá mimo jiné utvářet představu o tehdejší sušické zástavbě. „*Vpravo [od řeky] viděti nemocnici a vedle kapličku (...) a schody ku kostelíčku*“³⁰⁶ již dnes kvůli novější zástavbě podél Palackého ulice není možné. Zpátky vede průvodce návštěvníky stezkou, kterou

²⁹⁸ Jiří Brey - Adolf Cyppl - Josef Holý, *Průvodce po Sušicku*, Sušice 1902.

²⁹⁹ SOKA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř.), kart. 1, Členské seznamy; Tabulka příloha č. 1.

³⁰⁰ Tamtéž, kart. 4, Vzkaz Adolfa Cyppla Vojtěchu Maš'ovskému ze dne 15. ledna 1904.

³⁰¹ J. Brey – A. Cyppl – J. Holý, *Průvodce*, nečíslovaná strana.

³⁰² Tamtéž, kart. 1, Vzkaz Josefa Hozmana neznámému příjemci ze dne 19. února 1907.

³⁰³ Tamtéž, s. 5, 6.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 6, 7.

³⁰⁵ Tamtéž, s. 8, 9.

³⁰⁶ Tamtéž.

zbuďovali sušičtí turisté spolu s Jednotou okrašlovací. Podobně v páté procházce „*Do Scheinostových parních a vanových lázní a do >Ráje<*“, přestože kaplička sv. Antonína dodnes stojí na rozcestí, z kterého vybíhá cesta na Svatobor, „*vpravo pěšinu mezi lukami do města*“ by dnes návštěvník hledal marně. Další procházky vedou návštěvníka „*Do sokolských říčních lázní a městských sadů*“, „*Do luhu*“, a „*Na „Šumavu“ nebo na „Volšovku*“.

Třetí celek nese název *Sušice*, podává o městě základní zeměpisné údaje a pokračuje popisem náměstí, přičemž u významných objektů stručně nastiňuje jejich historii. Poté rozšiřuje okruh zájmu také na historii významných památek v celé Sušici i blízkém okolí. Část věnující se historii Sušice a jejího nejbližšího okolí je prostoupena odkazy na *odvěké* české zakotvení v oblasti a význam Sušice jako českého centra regionu. Publikace na jednu stranu zcela realisticky podává přesné informace o množství důvěryhodně zaznamenaných událostí, na druhou stranu se pouští do spekulací o dávnověkosti zdejšího osídlení, které klade do dob předkřesťanských, což dokazuje také místními jmény, jako je například již mnohokrát zmiňovaný Svatobor. Vznik samotné Sušice pak má souviset s mytickým knížetem Mnatou.³⁰⁷ Tendenční dokazování předněmeckého osídlení je typickým příkladem boje o Šumavu skrze snahu historicky doložit, které etnikum zde bylo dříve. Zde navíc tvůrci dodávají Svatoboru i úlohu dějiště výkonu jakési formy slovanské samosprávy a demokracie. „*Také (...) sama jména Svatoboru a nedalekého vrchu Svatu svědčí, že krajina ta obývána byla již za dob pohanských (...), kdy lid mýtil si nad Otavou družné sídlo a shromažďoval se v něm nejen k úctě bohův, ale i k radám a soudům.*“³⁰⁸ A slovanská spekulace pokračuje ještě dále, Sušicko mělo být ještě za Břetislava II. jednou z posledních bašt slovanského pohanství v českém království.³⁰⁹ Ve dvanáctém století Sušici získal velmož z Bavorska, avšak „*Jakkoli Sušice s celou krajinou drahnou řadu let odtržena byla od Čech a podrobena vládě i vlivu německému, neodcizuje se, nýbrž zůstává věrna svému původu.*“ Průvodce dále popisuje, že Sušici zpět k českému království přičlenil Přemysl Otakar II. a dobu Jana Lucemburského a Karla IV., otce vlasti (zdůrazněno), označuje za zlatý věk. Také v době husitské prý Sušičtí dokazovali své češství a bojovali za „*přesvědčení a vyvrácení cizoty*“ a stejně tak pak věrně stáli za Jiříkem z Poděbrad.³¹⁰ Za svou věrnost národu byli roku 1547 a 1620 tvrdě potrestáni, což s sebou přineslo

³⁰⁷ J. Brey – A. Cyppl – J. Holý, *Průvodce*, s. 20 - 21

³⁰⁸ Tamtéž, s. 20.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 21.

³¹⁰ Tamtéž, s. 29

výrazný úpadek.³¹¹ Nicméně „*S těžce zkoušeným národem českým probudilo se [město] v tomto věku*³¹² opětovně k novému životu, a nastupuje dráhu nového rozkvětu duševního i hmotného, aby stalo se, čím bylo – **nezdolnou českou baštou nad Otavou.**“³¹³ Tvůrci však nezapomněli ani na současné „pány.“ Lichotí tehdejšímu starostovi Karlu Uhlovi a připisují mu hlavní zásluhy za většinu nedávných vylepšení a modernizačních kroků.³¹⁴

Přestože se publikace na starší díla odkazuje jen výjimečně, v žádném případě se nevydává za první svého druhu. Cituje některé pasáže ze starších publikací, a co je vzhledem k době jejího vzniku zajímavé, uvádí, odkud pocházejí.³¹⁵ To v této době nebylo vůbec běžné; jiné texty, i celostátního formátu, přejímaly rozsáhlé pasáže bez jediného zmínění zdroje. Například kniha *Turistický katechismus* Jiřího Gutha definuje turistiku naprosto totožným textem jako heslo *Turistika* v *Ottově slovníku naučném*.³¹⁶

5. 3. Trasy

Dále průvodce nastiňuje pět výletů, čtyři velmi dlouhé pěší a jeden s využitím blízké železnice. Sušický průvodce mimochodem dokumentuje, jak se změnila výkonnostní standardy od konce 19. století dodnes. Všechny delší výlety popsané v průvodci jsou pro dnešního turistu zvládnutelné jen poměrně obtížně. Zvláště s přihlédnutím k faktu, že dnes se mnoho turistů vydává na výlety s dětmi nebo jsou v důchodovém věku. Už první delší popisovaný výlet ze Sušice přes Svatobor, *Vodolenku* (Odolenov), Svojšice a Borek do Velhartic a zpět přes Hory Matky Boží, Mokrosuky a Hrádek nebo přes Hlavňovice, Petrovice a Volšovy³¹⁷ měří přibližně 30 kilometrů a po cestě se navíc nijak nevyhýbá nejvyšším vrchům, stoupání činí zhruba

³¹¹ Tamtéž, s. 29, 30.

³¹² *Průvodce* je vydán 1902, tato formulace může být tedy chápána dvěma způsoby. Za prvé, tvůrci se ohlíží za 19. stoletím a ústavními vítězstvími Čechů, za druhé, tvůrci hledí v před, v očekávání, co přinese nadějně začaté století dvacáté.

³¹³ Tamtéž, s. 30. V originále poslední sousloví vysázeno tučně.

³¹⁴ Tamtéž, s. 30.

³¹⁵ Například J. Brey – A. Cyppl – J. Holý, *Průvodce*, s. 36, cituje popis velhartického hradu z Hostaš – Vaněk, Politický okres Sušický, s. 42. Na straně 44. cituje z publikace Dr. Gabriel, *Královské město Sušice a jeho okolí*, Sušice 1868.

³¹⁶ *Heslo turistika*, Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí, díl XXV, J. Otto v Praze 1906, s. 931 – 933; J. Guth-Jarkovský, *Turistika. Turistický katechismus*, Praha 2003,

³¹⁷ J. Brey – A. Cyppl – J. Holý, *Průvodce*, s. 31 – 45.

800 metrů.³¹⁸ Podobně třetí pěší výlet ze Sušice na *Mádr*,³¹⁹ dnešní Modravu; délka trasy se podle zacházek, například ke kostelu Mouřenec, pohybuje mezi 30 a 35 kilometry, přičemž turista také nastoupá okolo 700 metrů.³²⁰ Čtvrtý výšlap na Železnou Rudu přes Hartmanice a Dobrou Vodu³²¹ obtížnost ještě stupňuje, měří přes 30 kilometrů, s odbočkou na sněžné jámy a k Vintířově skále dokonce 40 kilometrů, a zahrnuje stoupání přes 800 metrů.³²² Podle průvodce by jej turista měl zvládnout za 7 – 8 hodin. Jen jediný z delších výletů nabízí trasu kratší než 30 kilometrů, jedná se o druhý výlet přes Kašperské Hory na Stachy.³²³ Trasa měří pouhých (sic!) 25 kilometrů.³²⁴

Není jasné, proč průvodce nepokrývá poptávku po půldenních či kratších jednodenních výletech v rozsahu 10 – 20 km. Ty tvůrci úplně vynechali a od skutečně oddychových procházek přeskočili rovnou k náročným celodenním túrám. Středně dlouhé výlety může do jisté míry suplovat výčet obcí a jejich pamětihodností snadno dosažitelných ze železniční tratě Klatovy – Sušice – Horažďovice. Tato podkapitola však nenabízí cestu, jak tyto body propojit a zůstává tak spíše pouhým seznamem zajímavějších míst podél trati, než konkrétní trasou.

5. 4. Způsob vedení tras a jejich změny

Je otázkou, zda jsou tyto výlety přemrštěné, či zda byli lidé na začátku 20. století zvyklí podávat jiné výkony než dnes. Výlety jsou skutečně náročné a tvůrci se v nich zjevně snažili obsáhnout co nejvíce zajímavých míst v širším okruhu Sušice, avšak na úkor pohodlí. Tyto trasy musely být náročné i pro tehdejší *sportsmeny*,³²⁵ nicméně v dobové beletrii nejsou podobné túry zobrazovány jako nic neobvyklého. Snad nejvýmluvnějším svědkem je Karel Klostermann se svými šumavskými povídkami a romány, ve kterých „*Vypravěč čtenáře neustále ujišťuje, že všechny příběhy se*

³¹⁸ Změřeno v aplikaci *Ruční měření* na stránce Mapy.cz, [online zdroj], dostupné na <https://mapy.cz/zakladni?mereni-vzdalenosti&x=13.2938000&y=49.6537020&z=11&rm=>, [1. 5. 2016].

³¹⁹ J. Brey – A. Cyppl – J. Holý, *Průvodce*, s. 54 – 60.

³²⁰ Změřeno v aplikaci *Ruční měření* na stránce Mapy.cz, [online zdroj], dostupné na <https://mapy.cz/zakladni?mereni-vzdalenosti&x=13.2938000&y=49.6537020&z=11&rm=>, [1. 5. 2016].

³²¹ J. Brey – A. Cyppl – J. Holý, *Průvodce*, s. 61 – 66.

³²² Změřeno v aplikaci *Ruční měření* na stránce Mapy.cz, [online zdroj], dostupné na <https://mapy.cz/zakladni?mereni-vzdalenosti&x=13.2938000&y=49.6537020&z=11&rm=>, [1. 5. 2016].

³²³ J. Brey – A. Cyppl – J. Holý, *Průvodce*, s. 66 – 69.

³²⁴ Změřeno v aplikaci *Ruční měření* na stránce Mapy.cz, [online zdroj], dostupné na <https://mapy.cz/zakladni?mereni-vzdalenosti&x=13.2938000&y=49.6537020&z=11&rm=>, [1. 5. 2016].

³²⁵ M. Lenderová, *Z dějin*, s. 347.

zakládají na skutečných událostech...“³²⁶ V povídce *Na cestě k domovu* Klostermann popisuje vlastní zážitek; zimní cestu za rodinou do Kašperských Hor, kdy šel z Písku přes Strakonice, Mačice, Soběšice a Strašín. Cestu si navíc ještě prodloužil, protože zabloudil do Panských mlýnů.³²⁷ Přestože za svoji odvahu málem zaplatil životem, zvládl přes noc ujít přes 50 kilometrů.³²⁸

Navštěvovaná místa jsou totožná se zastávkami na dnešních značených trasách KČT, nicméně cesta, kterou se na tato místa turista dostane dnes, se od tehdejší značně odlišuje. Popisované trasy vedly turistu po polních cestách či jen vyšlapaných pěšinách přibližně ve stejné míře jako dnes. Velká část tras zároveň nutila turistu jít po dnes velmi rušných silnicích, těmto úsekům se současné trasy pokud možno vyhýbají a snaží se využívat paralelní málo frekventované silničky a nově vzniklé trasy a cyklostezky. Některé značené trasy vedou bez problémů dodnes po málo využívaných silnicích III. třídy, například mezi Velharticemi a Mokrosuky. Všechny popisované ryze pěší trasy však využívaly alespoň část rušné silnice II. třídy z Klatov přes Sušici do Kašperských Hor, která je hlavním tahem na Šumavu a do Německa. Tato cesta je dnes pro pěší turistiku nevhodná a současné trasy se jí drží jen ve velmi malých úsecích, kde propojení bezpečnějších cest nebylo možné vyřešit jinak, zejména kvůli velkým rozestupům mezi mosty přes Otavu.³²⁹

Zajímavé je pozorovat, v kterých místech se průvodce striktně drží silnice a ve kterých se odvažuje turistu vést jen po vyšlapané pěšině, či mu dokonce poradí jít „*kousek vzhůru lesem*.“³³⁰ Nejvíce se mimo silnice pohybuje trasa ze Sušice do Velhartic, trasa na Železnou Rudu si něco podobného dovoluje jen v okolí Prostředního Krušce, který se nachází stále poměrně blízko Sušice. Trasa na *Mádr* se, kromě zacházky na Mouřenec, která je však vedena po dobře znatelných cestách, neodchyluje od silnice takřka vůbec. Podobně výlet do Stach je veden po „*ušlapané pěšině*“³³¹ jen

³²⁶ Olga Švadlenová, *Šumava v prázách Karla Klostermanna*, České Budějovice 2001, (= kvalifikační práce).

³²⁷ Karel Klostermann, *Na cestě k domovu = Auf dem Weg nach Hause = En route pour la maison*, Plzeň 2003.

³²⁸ Orientačně změřeno v aplikaci *Ruční měření* na stránce *Mapy.cz*, [online zdroj], dostupné na <https://mapy.cz/zakladni?mereni-vzdalenosti&x=13.2938000&y=49.6537020&z=11&rm=>, [1. 5. 2016].

³²⁹ *Šumava - Železnorudsko: turistická mapa 1:50 000*, Praha 2009, (= Edice Klubu českých turistů; 64); *Šumava - Povydrří: a národní park Bavorský les = Nationalpark Bayerischer Wald: turistická mapa 1:50 000*, Praha 2013, (= Edice Klubu českých turistů; 65); *Pootaví: Sušicko, Horažďovicko a Strakonicko: turistická mapa 1:50 000*, Praha 2011, (= Edice Klubu českých turistů; 68).

³³⁰ J. Brey – A. Cyppl – J. Holý, *Průvodce*, s. 61.

³³¹ Tamtéž, s. 68

velmi krátký úsek od Plánského mlýna k stašské silnici, která navíc zřejmě byla po většinu cesty po spojovací pěšině na dohled.

Důvod je, s přihlédnutím k přírodním, urbánním a komunikačním podmínkám míst, zjevný. Oblast mezi Sušicí a Velharticemi patřila k českému jazykovému prostoru, byla velmi hustě osídlena, jednotlivé obce od sebe nebyly vzdálené více než 2 kilometry.³³² Krajina byla z velké části odlesněna a oblast protkána mnoha silničkami a ještě hustší sítí polních cest. Kromě Svatoboru, Borku a Hrádku (*Jánu*)³³³ zde nejsou výraznější vrchy, které by zastiňovaly výhled a ztěžovaly orientaci v krajině. I kdyby zde turista úplně ztratil přehled, kde se zrovna nachází, nebezpečí, které by mu hrozilo, by bylo vskutku minimální. To ovšem neplatí pro trasy směřující *nahoru* na Šumavu. Jak se turista vzdaloval od Sušice, hustota komunikací i osídlení řídla. Vyšší, často skalnaté a zalesněné kopce a hluboká údolí znemožňovaly výhled či případnou úpravu trasy paralelní polní cestou či napříč loukou, jako to bylo možné v okolí Velhartic. Se zvyšující se nadmořskou výškou bylo počasí drsnější a teploty tehdy i v létě běžně padaly k bodu mrazu.³³⁴ Navíc se jednalo o oblasti osídlené Němci.³³⁵

Průvodce detailně popisuje čtyři pěší trasy a nastiňuje jednu kombinovanou. Kromě trasy na *Mádr*, která se letmo dotýká Povydíří, však žádná trasa nezaváděla tehdejšího turistu k dnešním nejoblíbenějším cílům. Průvodce zmiňuje některá z dnes oblíbených míst, jako je například Březník (Pürstlink) a Bučinu s blízkými Prameny Vltavy, dále upozorňuje na nedaleký Luzný, na který se však dnes nedá z české strany dostat kvůli omezením Národního parku Šumava. Poznává také možnost výletu z *Eizensteinu* na jezero Prášílské a Laka, vůbec však nezmiňuje Černé a Čertovo jezero, přestože jsou vzdálena méně než 10 km. Sám Časopis turistů však v jednom článku

³³² Změřeno v aplikaci *Ruční měření* na stránce Mapy.cz, [online zdroj], dostupné na <https://mapy.cz/zakladni?mereni-vzdalenosti&x=13.2938000&y=49.6537020&z=11&rm=->, [1. 5. 2016].

³³³ Na temeni vrchu, který je v mapách uváděn jako *Hrádek*, stojí socha sv. Jana, zřejmě podle ní jej místní nazývají *Ján*.

³³⁴ Meteorologická stanice Churáňov má ve svém internetovém archivu odečty teplot od roku 1973. V posledních čtyřech desetkách let mrzne v září téměř každý rok, avšak teploty okolo nuly nejsou zvlášť výjimečné ani v srpnu. V srpnu na Churáňově mrzlo v roce 1975, 1978, 1982, 2014. 1°C byl v roce 1976, 1980, 1981, 1986, 1994. Ke 2 až 4°C padají srpnové churáňovské teploty dodnes zhruba každý druhý rok. In *počasí, Churáňov*, [online zdroj], dostupné na http://www.in-pocasi.cz/archiv/stanice.php?stanice=churanov&historie_bar_mesic=8&historie_bar_rok=1999&typ=teplota [2. 5. 2016]; Nezdická kronika zaznamenává v roce 1922 smrt umrznutím. *Obec Nezdice, Kniha Nezdice 1243 – 2010*, [online zdroj], dostupné na <http://www.obec-nezdice.cz/m/historie-a-kronika-obce/kniha-nezdice-1243-2010/> [2. 5. 2016].

³³⁵ Václav Heršt, *Mapa politického okresu sušického s vyznačením úemí zabraného Němci v letech 1938-1945*, in: Václav Halla (ed.), *Sušicko za okupace 1939-1945*, Sušice 1947

poučujícím, jak správně provozovat turistiku, upozorňuje, že turista by se svého tištěného průvodce neměl striktně držet, jinak přijde o veškerý požitek z cestování.³³⁶

Částečně podle průvodce, částečně podle rady místních a vlastního uvážení se v roce 1916 vydal na šumavskou túru za místní květenou profesor F. Maloch. Popis jeho cesty o mnoho let později vydalo Muzeum v Sušici.³³⁷ Svou pouť zahájil v Horažďovicích, kam přijel vlakem, a za jeden den došel přes Prácheň, *Rábí*, Sušici a Dlouhou Ves do Bohdašic, druhý den pokračoval přes Kašperk a Kašperské Hory, Čenkovu Pilu a Antýgl do ne příliš pěkného hostince v Tetově. Hostinský jej posílal na noc až do *Modré* (Modrava). Sušický průvodce mu zde posloužil jako vstupenka: až když se začal odkazovat na „*knihu, v níž vytčeno, že tu noclehárna klubu turistův,*“ hostinský svolil, že jej zde nechá přes noc.³³⁸

V příloze č. 2 se nachází náčrty a detailnější popisy všech dlouhých tras popsaných v průvodci a také cesty profesora Malocha. Trasy jsou orientačně zanesené do upravené mapy z publikace *Sušicko za okupace 1939-1945*³³⁹ s vyznačenou českou a německou (šrafovaně) jazykovou oblastí. Grafické znázornění ukazuje, že trasy se německému prostoru nijak nevyhýbaly, pouze v takovýchto oblastech upozorňovaly na české ostrůvky jako hostince nebo hájovny a doporučovaly je; takto zmíněný český podnik v německé oblasti je například hotel Skála v Kašperských Horách.³⁴⁰

5. 5. Tisk a ohlas publikace

Turisté se rozhodovali, u jakého nakladatele svého průvodce nechají vytisknout, neoslovili pouze jedno knihtiskařství, vyjednávali na více místech a snažili se získat co nejvýhodnější podmínky. Není jisté, kolik takto oslovených bylo, je však prokazatelné, že mezi ně patřilo Knihtiskařství a litografie F. B. Batovce v Praze,³⁴¹ Knihtiskárna dra. Ed. Grégra v Praze³⁴² a Knihtiskárna Jos. B. Zápotočného v Rokycanech.³⁴³ Z pouhých

³³⁶ V. Kobliska, *Umělecký požitek na cestách*, Časopis turistů 29, 1914, č. 1-2, s. 22-25.

³³⁷ František Maloch, *Ke kolébce zlatonosné Otavy*, Sušice 1934.

³³⁸ Tamtéž, s. 10. Pravděpodobně se jednalo o hostinec Hoffmanův J. Brey – A. Cyppl – J. Holý, *Průvodce*, s. 59.

³³⁹ V. Heršt, *Mapa politického okresu sušického*. Pro potřeby kvalifikačních prací upravil Adam Hanus.

³⁴⁰ J. Brey – A. Cyppl – J. Holý, *Průvodce*, s. 68.

³⁴¹ SOKA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř.), kart. 4, Dopis F. B. Batovce Sl. odboru Klubu českých turistů v Sušici ze dne 27. března 1902.

³⁴² Tamtéž, Dopis Edvarda Grégra slavnému místnímu odboru Klubu českých turistů Sušice ze dne 27. března 1902.

dopisů je znát propastný rozdíl mezi zručností jednotlivých nakladatelství a ochotou jejich provozovatelů. Batovcův dopis má velmi zdobnou předtištěnou hlavičku, list Zápotočného je po grafické stránce skromnější, avšak provozovatel byl zdaleka nejzdvořilejší a nejúslušnější, dokonce zaslal několik vzorů a ukázek svých děl.³⁴⁴ Grégrův list postrádá jakoukoli zdobnost, je velmi věcný, avšak doslovně nabízí „úctování mírné“ a tisk „s veškerou pečlivostí.“³⁴⁵ Ani jeden z nich však nebyl vybrán, vítězem se stal Edvard Leschinger v Praze. Není zcela jisté, v kterou chvíli se Sušičtí rozhodli právě pro něj a čím přesně ostatní kandidáty předčil, svou odpověď dokonce zaslal jako poslední. Vzhledem k napjatému rozpočtu spolku, ještě několik let dlužili za rozhlednu, je však velmi pravděpodobné, že hlavním faktorem byla nabídnutá cena. Není možné přesně určit, kolik by tisk u jednotlivých podnikatelů stál, neboť cena závisela na mnoha faktorech. Kromě velikosti a kvality papíru také na počtu nestandardních stran s fotografiemi a inzercí nebo celkovém počtu výtisků; prvních 1000 bylo několiknásobně dražších než případné další nad tento počet. Kromě toho mohla být cena postupně upravována různými slevami. Rozdíl mezi prvními orientačními nabídkami byl značný. Pan Batovec, na první pohled tiskař velice kvalitní, avšak poměrně drahý, požadoval v prvním tisíci výtisků za jeden tiskový arch o šestnácti stranách 59 K,³⁴⁶ podobně dr. Grégr – 61,80 K.³⁴⁷ Zřejmě se uvažovalo, že by průvodce mohl, stejně jako Časopis turistů, vytisknout sám klub, ale i ten požadoval za 1000 archů 45 K.³⁴⁸ Edvard Leschinger, žádající za totéž pouhých 27,50 K,³⁴⁹ musel turisty okamžitě zaujmout. Leschniger o sobě psal jako o začátečníkovi a žádal Sušické „by mu jako začátečníkovi neráčili odeprít svou podporu“³⁵⁰ zřejmě proto nabízel cenu tak odlišnou od již zavedených knihtiskáren. Sušickým se risk vyplatil; značně ušetřili,

³⁴³ Tamtéž, Dopis Jos. B. Zápotočného slavnému místnímu odboru Klubu českých turistů... Sušice ze dne 25. března 1902.

³⁴⁴ Tamtéž, Dopis F. B. Batovce Sl. odboru Klubu českých turistů v Sušici ze dne 27. března 1902.; Tamtéž, Dopis Jos. B. Zápotočného slavnému místnímu odboru Klubu českých turistů... Sušice ze dne 25. března 1902.

³⁴⁵ Tamtéž, Dopis Edvarda Grégra slavnému místnímu odboru Klubu českých turistů Sušice ze dne 27. března 1902.

³⁴⁶ Tamtéž, Dopis F. B. Batovce Sl. odboru Klubu českých turistů v Sušici ze dne 27. března 1902.

³⁴⁷ Tamtéž, Dopis Edvarda Grégra slavnému místnímu odboru Klubu českých turistů Sušice ze dne 27. března 1902.

³⁴⁸ Tamtéž, Dopis Klubu českých turistů v Praze ctěnému odboru Klubu českých turistů v Sušici ze dne 4. dubna 1902.

³⁴⁹ Tamtéž, dopis Edvarda Leschnigera velectěnému odboru Klubu českých turistů v Sušici ze dne 31. března 1902.

³⁵⁰ Tamtéž, Dopis Edvarda Leschnigera velectěnému odboru Klubu českých turistů v Sušici ze dne 27. dubna 1902.

aniž by výrazně slevili z požadavků na kvalitu, na výtisku nejsou viditelné žádné známky neprofesionality.

Sušičtí obdrželi první zásilku výtisků 22. června 1907. Dochované zlomky seznamů exemplářů prodaných v létě 1902 ukazují, že jen do konce července se prodalo téměř 200 kusů, poté už pravděpodobně počty prodaných knih klesaly. Nezanedbatelnou část výtisků skoupili sami členové a přátelé sušického odboru, mezi prvními se objevují známá jména jako Angelis, Rosenthaler, Mašťovský nebo Uhl, jeden kus si v červenci 1902 obstaral také profesor Klostermann. Průvodce si okamžitě solidárně objednala také přibližně polovina ostatních odborů i Časopis turistů.³⁵¹ Publikaci si zakoupilo také množství regionálních časopisů, a to nejen klatovský Šumavan, Klatovské listy, Otavan nebo domažlický Posel od Čerchova, ale i Budivoj, Politika, dokonce i Národní listy.³⁵²

Výtisky prodával jak samotný spolek, tak různí knihkupci například Houser v Plzni, Gustav Dubský v Českých Budějovicích, Kraus v Táboře, Prunner v Domažlicích nebo Zachytil v Klatovech. Kupodivu není zaznamenán nikdo, kdo by publikaci prodával v Praze. Mezi prodejci nemohl chybět jeden z tvůrců, sušický knihař Adolf Cyppl, a také obchodník Vojtěch Mašťovský. Publikace se poměrně úspěšně prodávaly zřejmě také v sušické turistické stanici, Rosenthalerově hotelu U Arcivévodý Štěpána, avšak jiní prodejci nebyli vždy s odbytem spokojeni a neprodané výtisky spolku vraceli.³⁵³ Někteří měli průvodce na skladech nejméně do roku 1908³⁵⁴ a ještě v roce 1910 žádal Karel Joachim z Olomouce sušický odbor o zaslání výtisku.³⁵⁵

Během sledovaného období vyšlo nezávisle na sušických turistech několik dalších publikací. První v roce 1905 *Vilímkův průvodce Šumavou*,³⁵⁶ další 1912 *Kafkův ilustrovaný průvodce*³⁵⁷ a ve stejném roce také Bělohlovova *Šumava*.³⁵⁸ Druhý oficiální průvodce sušických turistů na sebe nechal čekat dalších 27 let. Teprve v roce 1929

³⁵¹ SOKA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř), kart. 4, *Průvodce odbyt c. k. poštou*; Tamtéž, seznam *Sám prodal jsem*. Jedná se o seznamy prodaných výtisků průvodce během léta 1902. Viz tabulka příloha č. 2.

³⁵² Tamtéž.

³⁵³ Tamtéž, *Knihkupci*. Jedná se o zlomek seznamu prodejců s informací, kolik výtisků prodejce převzal, vrátil nebo prodal a klubu odvedl peníze.

³⁵⁴ Tamtéž, Korespondenční lístek K. Stiegelmaiera, knihkupce v Českých Budějovicích, Klubu českých turistů v Sušici ze dne 3. března 1908.

³⁵⁵ Tamtéž, Korespondenční lístek Karla Joachima slavnému odboru Klubu českých turistů v Sušici ze dne 9. června 1910.

³⁵⁶ *Vilímkův Průvodce Šumavou: Cestovní rádce po Šumavě, Českém Lese a Novohradských Horách pro turisty a cyklisty*, Praha 1905.

³⁵⁷ Josef Kafka, *Kafkův ilustrovaný průvodce po království českém. III. Šumava a pošumaví*, Praha 1912.

³⁵⁸ Josef Bělohlov, *Šumava*, Praha 1912, (= Knihovna Vlastivědného Sborníku).

sepsal Antonín Friedl, tentokrát sám, publikaci *Sušice a okolí: procházky, vycházky a výlety*.³⁵⁹

³⁵⁹ Antonín Friedl, *Sušice a okolí: procházky, vycházky a výlety*, Sušice 1929.

6. Rozsah další činnosti

Činnost spolku zpočátku prakticky splývala s činností Jednoty okrašlovací, což není nijak překvapivé vzhledem k tomu, že z ní spolek v podstatě vyrostl, navíc v jeho začátcích byla značná část turistů zároveň důležitými členy JO. Oslava deseti let působení JO, první větší akce, na které se nový odbor KČT v Sušici podílel, se po velkém průvodu konala v Mašřovského hotelu *Čáповna*. Při této příležitosti přednášel o turistice dr. Vilém Kurz, přičemž nezapomněl zdůraznit, jaké výhody může rozvoj turistiky městu a jeho okolí přinést.³⁶⁰

Že se činnost Klubu českých turistů ještě mnoho let do velké míry kryla s činností Jednoty okrašlovací, většina čelných členů patřila do obou spolků a uskupení od sebe nebyla striktně oddělována ani v povědomí ostatních spolků, dokládá i dopis Národní jednoty pošumavské adresovaný „*Slavnému výboru odboru KČT a okrašlovacími spolku v Sušici*.“³⁶¹ Ještě v roce 1904 nepociťovala NJP potřebu tyto dva spolky rozlišovat a adresovat dopis každému zvlášť. Situace je o to bizarnější, že představitelé KČT se často kryli i s předními muži NJP. V devadesátých letech působili ve výboru NJP: Alexandr Šebelík³⁶² (do KČT vstoupil 1892), autoři *Průvodce* Jiří Brey (do KČT 1897) a Josef Holý (1898) a Josef Čížek (1906).³⁶³ Po roce 1900 to byl Václav Fingulin (do KČT přistoupil 1891 nebo 1905, není jasné, zda se jedná o Fingulina staršího nebo mladšího), Vojtěch Mašřovský, Leopold Fetter (1901),³⁶⁴ Viktorin Zeithammer (1908) a několik dalších.³⁶⁵

Dne 19. února 1891 konal odbor svou první ustavující schůzi, v úvodní řeči Mašřovský zrekapituloval okolnosti vzniku sušické pobočky Klubu českých turistů a její dosavadní kratičké působení. Zatím nebyli schopni kromě osobně udílených rad a

³⁶⁰ Posel ze Sušice 13, 1891, č. 5.

³⁶¹ SOKA Klatovy, Fond KČST Sušice, kart. 1, Dopis Leopolda Fettera, jednatele a Václava Fingulina, starosty (za odbor Národní Jednoty Pošumavské v Sušici) Slavnému výboru odboru KČT a okrašlovacími spolku v Sušici ze dne 24. února 1904.

³⁶² Alexandr Šebelík byl i předsedou Měšťanské besedy. Tamtéž, Dopis Alexandra Šebelíka (za Měšťanskou besedu) Ctěnému výboru Odboru turistického spolku v Sušici ze dne 12. září 1896.

³⁶³ Čížek byl také předsedou včelařského spolku a důležitým mužem Jednoty učitelské v Sušici. Tamtéž, Dopis Josefa Hoffmana, jednatele a Josefa Čížka, předsedy (za Včelařský spolek v král. m. Sušici) Slavnému Odboru místnímu klubu českých turistů v Sušici., Tamtéž, Dopis Leopolda Fettera, jednatele a Josefa Čížka, předsedy (za Učitelstvo obecných a měšťanských škol v Sušici) Slavnému turistickému výboru v Sušici ze dne 29. července 1908.

³⁶⁴ I Fetter se angažoval mezi sušickými učiteli. Tamtéž; Tamtéž, Dopis Josefa Seidla, starosty města a odboru NJP a Leopolda Fettera jednatele NJP (za místní odbor Národní Jednoty pošumavské) Slavnému výboru odboru klubu českých turistů v Sušici ze dne 16. března 1908;

³⁶⁵ J. Smetanová, *Národní jednota pošumavská v Sušici*, s. 332-333, tabulka 4. *Výbor národní jednoty pošumavské v Sušici 1892 -1914*.

hrstky článků otištěných v místních periodikách, které stručně doporučovaly trasy výletů, výrazněji usnadnit či zatraktivnit cizincům pobyt v Sušici. Dokázali však vymoci několik výhod³⁶⁶ pro členy KČT, jako byly slevy v lázních Vojtěcha Scheinosta.³⁶⁷ Obecně v prvních letech sušického odboru poskytovali slevy členům KČT hlavně sušičtí občané, kteří sami byli členy. Na této schůzi proběhla volba šestičlenného výboru. Zvoleni byli Anger, Bartuněk, Fingulin,³⁶⁸ Maš'ovský, Šrámek a Uhl, za náhradníky Firbas a Lenk, přehlížitelé účtů se pak stali Dvořák a Skála.³⁶⁹ Většina těchto jmen se v čelných funkcích spolku opakovaně objevovala i v následujících letech. Zakladatelská skupinka patřila mezi nejvěrnější a nejdéle působící členy.

6. 1. Komunikace s ústředím i návštěvníky

Ukazuje se, že ústředí klubu s nově vzniklými obory hned od počátku jejich existence aktivně komunikovalo, již v roce 1890 odebírali Sušičtí Časopis turistů, hned na jaře 1891 si nechávali vyrobit legitimace, pražské ústředí rozhodně nijak nečekalo, až se činnost nebo majetek odboru rozroste a okamžitě jej žádalo o finanční příspěvek na zřízení rozhledny a lanové dráhy na Petříně.

Sušičtí však v komunikaci s ústředím příliš nevynikali, v archiváliích spolku se mezi lety 1907 a 1914 nachází mnoho upozornění od ústředí na pozdní dodání zpráv z valné hromady a o dalším stavu spolku, například o finanční situaci a počtech členů. V roce 1914 sušický delegát dokonce dostal od ústředí zákaz účastnit se celoklubové schůze delegátů a valné hromady, protože Sušičtí nedodali včas všechny zprávy a oficiální pověření delegáta místní valnou hromadou.³⁷⁰ Tento zákaz nepřišel bez varování, už předešlý rok ústředí odboru výslovně vyhrožovalo odepřením přístupu

³⁶⁶ Posel ze Sušice 13, 1891, č. 5.

³⁶⁷ SOkA Klatovy, Fond KČST Sušice, kart. 6, složka Cesty a stromořadí k lesu Kalovu. Jednatelská akta a záznamy, *Výhody sjednané odborem Klubu českých turistů v Sušici*, stvrzeno podpisem Augusta Školy, lázeňského.

³⁶⁸ Fingulin působil také v NJP, roku 1904 dokonce jako starosta. Tamtéž, kart.1, Dopis Leopolda Fettera, jednatele a Václava Fingulina, starosty (za odbor Národní Jednoty Pošumavské v Sušici) Slavnému výboru odboru KČT a okrašlovacími spolku v Sušici ze dne 24. února 1904.

³⁶⁹ Posel ze Sušice 13, 1891, č. 5.

³⁷⁰ SOkA Klatovy, Fond KČST Sušice, kart 1, Dopis (XXX), jednatele a Vratislava Pasovského, předsedy, Za ústřední výbor Klubu českých turistů v Praze Odboru Klubu českých turistů v Sušici ze dne 7. května 1914. První podpis se nepodařilo identifikovat.

sušickému delegátovi.³⁷¹ Zvláště v těchto letech je neschopnost dodání dokumentů skutečně zarážející, tou dobou už byl členem, a to dokonce velmi důležitým – v některých letech byl jednatelem – plodný spisovatel a profesor nově vzniklé sušické reálky Viktorin Zeithammer známý též jako *Ursus Šumavský*.³⁷²

Jak sušický turistický spolek sliboval hned ve svých prvních publikovaných člancích, soustředil se také na podávání informací a rad příchozím turistům. Ochotně odpovídal na dotazy typu „*zda jest silnice [ze Sušice do Rejštýna] automobilem sjíždná a jeli veřejná,*“³⁷³ a pokud se představa pisatele neshodovala s realitou, okamžitě navrhoval alternativní řešení.³⁷⁴

A nezůstal jen u rad. Pokud nebyl cestující plně obeznámen s možnostmi ubytování a stravování v Sušici, napsal prosbu sušickému KČT, ve které obvykle uvedl, jaké služby si přeje a do jaké maximální částky by se rád vešel, a zástupce Sušického odboru za pisatele provedl objednávku v odpovídajícím restauračním zařízení.³⁷⁵ Nebylo výjimkou, že sušičtí turisté pomáhali cizincům domlouvat i různé exkurze, zvláště častá byla prohlídka Schejnostovy továrny na zápalky.³⁷⁶

Data četné turistické korespondence dokazují, že spolek, respektive Vojtěch Maš'ovský, odpovídal velmi svědomitě a našel si čas i ve dnech, kdy měl být plně zaměstnán jinou činností. Poměrně dlouhý dopis Maš'ovský napsal například 6. července, kdy se celá Sušice tradičně účastnila velkolepého průvodu na památku Jana Husa.³⁷⁷

³⁷¹ Tamtéž, Dopis Josefa Salláče, jednatele a Vratislava Pasovského, předsedy, za Ústřední výbor Klubu českých turistů v Praze Ctěnému Odboru Klubu českých turistů v Sušici ze dne 11. dubna 1913.

³⁷² Viktorin Zeithammer se přistěhoval do Sušice, aby zde vyučoval češtinu na nové reálce, ihned se zapojil do sušického kulturního života a stal se členem několika spolků (kromě KČT například NJP). Hojně přispíval do sušických periodik a to jak reportážemi z akcí KČT tak povídkami, básněmi nebo líčeními.

Zeithammer je autorem mnoha textů o Šumavě, psal také povídky poukazující na nebezpečí alkoholu, v neposlední řadě se podílel na díle Korbrově. Viktorin Zeithammer, *Šumavské dumy a turistické táčky*: Sušice 1911; Týž, *Jed v žilách: povídky z ovzduší alkoholismu v horách šumavských*, Praha 1922, (= Abstinenci knihovna); František Teplý – Viktorin Zeithammer, *Pošumaví. II, Vimperk - Kašperské Hory a Hartmanicko*, Praha: 1911, (= Korbroy monografie starobylých měst čes.; 6); Viktorin Zeithammer, *Pošumaví. III, Sušicko a Nýrsko*, Praha 1911, (= Korbroy monografie starobylých měst čes.; 7).

³⁷³ SOKA Klatovy, Fond KČST Sušice, kart. 4, složka Vycházky a Výlety. Dotazy a Návrhy. Výpravy, Dopis architekta Nekvasila Veleváženému pánovi panu radovi Maš'ovskému, předsedovi Klubu č. turistů v Sušici ze dne 25. června 1914.

³⁷⁴ Tamtéž, Koncept dopisu (Vojtěcha Maš'ovského) Slovnímu panu architektovi Nakvasilovi ze dne 25. června 1914. Autor dopisu není podepsán, list má však hlavičku odboru Klubu českých turistů v Sušici a písmo je jednoznačně Maš'ovského.

³⁷⁵ Např. Tamtéž, Dopis Josefa Havránka, učitele z Libně u Prahy Vašemu blahorodí z roku 1899.

³⁷⁶ Např. Tamtéž, Koncept dopisu (Vojtěcha Maš'ovského) Vážnému panu profesorovi ze dne 6. července 1897. Maš'ovský identifikován podle rukopisu.

³⁷⁷ Tamtéž.

6. 2. Spolupráce s ostatními spolky

Sušičtí turisté však nepomáhali jen jednotlivcům, spolupracovali především s ostatními spolky v regionu. Obvykle to byly buď spolky ze Sušice, nebo ostatní odbory KČT v jihozápadních Čechách. Již zmíněné oslavy mistra Jana Husa byly ukázkovou spoluprací téměř všech sušických spolků. Podobně velké oslavy a průvody se obvykle týkaly nějakého velkého Čecha nebo historické události pro Čechy významné. Takovéto akce se pak stávaly rozsáhlými národními manifestacemi. Uvedme jen několik příkladů událostí a hlavních spolků, které připravovaly program: „*[N]a oslavu nesmrtelného mučedníka kostnického*“³⁷⁸ zvala ostatní spolky Tělocvičná jednota Sokol, také Veřejná čítárna a knihovna pravidelně připravovala speciální program,³⁷⁹ ani ostatní spolky nezapomínaly. Další významnou národní událostí byla slavnost Palackého, tu pořádala sama městská rada, k účasti samozřejmě zvala sušické spolky.³⁸⁰ Měšťanská beseda zase domluvila návštěvu Jaroslava Vrchlického, který zde přednášel o Janu Nerudovi, turisty žádala o pomoc s organizací přednášky a uvítáním Vrchlického.³⁸¹ Ani na méně známé osobnosti se nezapomínalo; Veřejná čítárna a knihovna v Sušici pořádala vycházku ke hrobu proslulého českého herce Kašky,³⁸² Národní jednota pošumavská společně s dalšími spolky připravila večer věnovaný českému básníkovi Svatopluku Čechovi,³⁸³ Měšťanská beseda se zasloužila o zasazení pamětní desky Františku Pravdovi v Hrádku a k samotnému aktu nezapomněla přizvat ostatní spolky.³⁸⁴ NJP udělala národní manifestaci také z oslav svého pětadvacetiletého působení.³⁸⁵ Zlatým hřebem národních oslav byl jistě průvod pořádaný u příležitosti otevření těžce vybojované české reálky.³⁸⁶

³⁷⁸ Tamtéž, Dopis Výboru Tělocvičné Jednoty Sokol Slavnému výboru, s. d. Dopis zve na akci pořádanou 6. července 1906.

³⁷⁹ Tamtéž, kart.1, Dopis Výboru veřejné čítárny a knihovny v Sušici Slavnému výboru Turistického spolku v Sušici ze dne 3. června 1902.

³⁸⁰ Tamtéž, Dopis Leopolda Fettera jménem městské rady a pořadatelstva, Slavnému turistickému spolku, s. d. Založeno mezi obdobnými dokumenty z let 1898 a 1899.

³⁸¹ Tamtéž, Dopis Emila Seiferta, jednatele a Markuzziho, předsedy (za výbor Měšťanské besedy) Slavnému výboru odboru Českých turistů v Sušici ze dne 2. listopadu 1907.

³⁸² Tamtéž, Oznámení o vycházce Veřejné čítárny a knihovny v Sušici ze dne 12. června 1901.

³⁸³ Tamtéž, Dopis Josefa Seidla, starosty města a odboru NJP a Leopolda Fettera jednatele NJP (za místní odbor Národní Jednoty pošumavské) Slavnému výboru odboru klubu českých turistů v Sušici ze dne 16. března 1908.

³⁸⁴ Tamtéž, Dopis Josefa Kubisty a Adolfa Koba (za Měšťanskou besedu v Sušici) Slavnému výboru Odboru turistů ze Sušice, s. d. Dopis zve na událost 22. června 1913.

³⁸⁵ Tamtéž, dopis místopředsedy Viktorina Zeithammera (za Odbor. Nár. Jednoty Pošumavské v Sušici) Slavnému odboru Klubu českých turistů v Sušici ze dne 3. května 1909.

³⁸⁶ Tamtéž, dopis starosty Seidla Slavnému výboru z 1. září 1911.

Spolky se snažily vypomáhat si také finančně. Spolupráci na rozhledně Svatobor byla věnována samostatná část, finance od ostatních spolků se však hodily i v méně ambiciózních projektech. Turisté byli žádáni například o podporu „*zahradního výboru českých škol hejtmánství sušického*“³⁸⁷ při výsadbě jubilejního sadu k výročí šedesáti let vlády císaře Františka Josefa nebo o příspěvky na knihovnu.³⁸⁸ Také Sokol doufal, že turisté finančně podpoří stavbu vlastní sokolské budovy³⁸⁹ nebo alespoň navštíví biograf zřízený na podporu této stavby.³⁹⁰ Včelařský spolek se možná snažil trochu zneužít neštěstí, při kterém shořela turistická útulna, a získat pro sebe finance tak, že odprodá turistům již nepotřebný altán použitý jako „*zahajovací pavilon výstavní ze „Sjezdu Československých včelařů“ a „Včelařské výstavy“ konané ve městě našem v roce 1907.*“³⁹¹

Ve spolupráci s ostatními spolky i samostatně pořádali sušičtí turisté též množství přednášek. Ty se obvykle konaly buď v turistické stanici, tedy v Rosenthalerově hotelu *U Arcivévodů Štěpána*, nebo v *Čápojně* Vojtěcha Maškovského. Jakési drobné přednášky se mohly odehrávat i v cíli výšlapu spolku, nebo, pokud se jednalo o přednášky pořádané společně s dalším spolkem, mohlo být též využito prostor druhého uskupení. Spolek se snažil, aby byly přednášky pravidelné, ideálně každý druhý týden. Na přednášky byly zvány významné osobnosti české kultury, politiky i sportu, jako byl známý cestovatel E. Stanko Vráz,³⁹² poslanec Vilém Kurz,³⁹³ nebo již výše zmíněný Jaroslav Vrchlický. Hojně však přednášeli i sami řadoví členové KČT, kteří se obvykle dělili s ostatními o své zážitky z cest. Pokud chtěli turisté udržet takto vysokou frekvenci přednášek, museli se však poohlédnout po vhodných adeptech i mimo své řady; mezi další typické přednášející patřili učitelé, například Ferdinand

³⁸⁷ Tamtéž, Dopis Leopolda Fettera, jednatele a Josefa Čížka, předsedy (za Učitelstvo obecných a měšťanských škol v Sušici) Slavnému turistickému výboru v Sušici za dne 29. července 1908.

³⁸⁸ Tamtéž, Dopis Miloslava Bartoše a Kajetána Turka (za Veřejnou čítárnu a knihovnu v Sušici) Slavnému odboru Klubu českých turistů v Sušici ze dne 16. června 1912.

³⁸⁹ Tamtéž, leták Jana Kotrcha, A. V. Šebesety a Jana Seitze, *Tělocvičná jednota „Sokol“ v Sušici. BRATŘI A SESTRY* (výzva k zakoupení dluhopisů), tisk Josef Procházka v Sušici, 22. prosince 1912; Dopis Tělocvičné jednoty „Sokol“ v kral. městě Sušice Slavnému výboru, s. d.

³⁹⁰ Tamtéž, Dopis tělocvičné jednoty „Sokol“ v Sušici Ctěnému odboru Klubu česk. turistů ze dne 16. září 1913.

³⁹¹ Tamtéž, kart.1, Dopis Josefa Čížka (za Včelařský spolek v Sušici) Ctěnému výboru odboru Klubu českých turistů v Sušici za dne 7. března 1913.

³⁹² *Přednáška E. St. Vráze*, Svatobor 3, 1895, č. 9, nestr.; *Přednáška Vrázova v Sušici*, Svatobor 3, 1895, č. 10, nestr.

³⁹³ Tamtéž, kart. 4, složka Zprávy k valným hromadám, *Zpráva jednatele odboru Klubu českých turistů v Sušici, 1899.*

Fišer, učitel z Horažďovic, vhod jistě přišla i ochota kašperskohorského lesmistra Suchánka vyprávět o svém pobytu v Rusku.³⁹⁴

6. 3. Stavební úpravy

Spolek se angažoval i v dalším dění ve městě, zvláště hlasitě se ozýval především v otázkách stavebních úprav Sušice. Jak se dalo očekávat, obvykle vyžadoval zachování estetického dojmu „*by to nebylo na újmu krasocitu*“³⁹⁵ a turistické účelnosti. Například v roce 1910 naléhal na městskou radu, ať koriguje novou výstavbu³⁹⁶ na Burynce,³⁹⁷ nebo ať město provede úpravy kanalizace.³⁹⁸ Následujícího roku se angažoval v otázce kácení stromů v městských sadech a při cestě na Vodolenku.³⁹⁹

Jindy se odbor pokoušel vzít situaci do vlastních rukou a po městské radě požadoval jen schválení navrhovaného projektu a případné připomínky. Jedním z takových případů byla například výsadba stromů podél cesty ke Kalovům.⁴⁰⁰ I v otázkách nové výstavby či zachování původního rázu turisté nadále spolupracovali s Jednotou okrašlovací.⁴⁰¹

Kromě nejdrobnějších úprav bylo vždy nutné, aby spolky konzultovaly případné změny s vedením města. Z těchto dopisů je patrné, že městská rada a spolky se k sobě chovaly velmi uctivě; většina dopisů je adresovaná „*ctěnému*,“⁴⁰² „*slavné*,“⁴⁰³

³⁹⁴ Tamtéž, *Klub českých turistů Místní odbor v Sušici výroční zpráva 1897*.

³⁹⁵ Tamtéž, kart. 6, složka Cesty a stromořadí k lesu Kalovu. Jednatelská akta a záznamy, Koncept dopisu jednatele KČT V. Zeithammera Slavné městské radě a slavnému obecnímu zastupitelstvu královského města Sušice.

³⁹⁶ Tamtéž, Koncept dopisu jednatele KČT V. Z. (Viktorin Zeithammer) Slavné městské radě a sl. obce zást. kr. m. Sušice, s.d.

³⁹⁷ Buryňka je novější část Sušice.

³⁹⁸ SOKA Klatovy, Fond KČST Sušice, kart. 6, složka Cesty a stromořadí k lesu Kalovu. Jednatelská akta a záznamy, dopis Rady král. města Sušice Ctěnému odboru Klubu českých turistů ze dne 9. května 1910.

³⁹⁹ Tamtéž, Dopis Rady král. města Sušice a starosty města Seidla Ctěnému odboru Klubu českých turistů v Sušici ze dne 26. června 1911.

⁴⁰⁰ Tamtéž, Opis dopisu výboru sušického odboru KČT Sl. Radě král. m. Sušice ze dne 6. března 1912; Tamtéž dopis Rady král. města Sušice Ctěnému výboru Klubu českých turistů ze dne 19. března 1912.

⁴⁰¹ Další dopis výslovně hovoří o lavičkách a přístřešcích společně spravovaných KČT a JO. Tamtéž, Dopis Rady král. města Sušice Ctěnému odboru Klubu českých turistů v Sušici ze dne 18. května 1912. Spolupráci lze doložit i tím, že mezi dopisy adresovanými KČT se nachází některé adresované Jednotě okrašlovací, například: Tamtéž, Dopis Rady král. města Sušice Ctěné jednotě pro okrašlování král. města Sušice ze dne 29. března 1913. Rovněž se v archiváliích KČT nachází koncept dopisu JO sušické městské radě. Tamtéž, Koncept dopisu Jednoty pro okrašlování král. m. Sušice Slavné radě král. města Sušice, s.d.

⁴⁰² Tamtéž, dopis Rady král. města Sušice Ctěnému výboru Klubu českých turistů ze dne 19. března 1912.

⁴⁰³ Tamtéž, Koncept dopisu Jednoty pro okrašlování král. m. Sušice Slavné radě král. města Sušice, s.d.

„*slovutné*“ či alespoň „*sl.*“⁴⁰⁴ radě města, případně odboru. Nicméně, vztahy mezi nimi pravděpodobně nebyly přehnaně formální či dokonce pevně zakotvené, městská rada při adresování spolku nepoužívala jednotné oslovení, to se mění dopis od dopisu, někdy ani neodpovídá oficiálnímu názvu.⁴⁰⁵ Mimo Sušici se klub, opět ve spolupráci s JO, pokoušel vymoci například opravu cimbuří na hradě *Rábí*⁴⁰⁶ a opětovné zpřístupnění této části turistům. Roku 1907 dostali povolení provést úpravy, avšak s podmínkou, že je uhradí z vlastních prostředků.⁴⁰⁷ Spolek dále rozpracovával turistické trasy a vyznačoval je.⁴⁰⁸ Mašřovský se prostřednictvím spolku snažil vymoci i úpravu mostu ke své *Čápočně*.⁴⁰⁹

6. 4. Vlaky

Aby rozšířili atraktivitu a dostupnost regionu, usilovali Sušičtí o zavedení nových vlakových spojů nebo úpravu stávajících. A jejich požadavky nebyly zrovna skromné. Turisté naléhali na ředitelství c. k. drah, aby trvale prodloužilo spoje mezi Horažďovicemi a Sušicí až do Klatov. Pokud by trvalá úprava nebyla možná, požadovali změnu jízdního řádu alespoň v letních měsících. Ředitelství c. k. drah se spolkem, s jehož požadavkem souhlasila i rada města Sušice, jednalo, žádost jako celek nezamítalo, nicméně argumentovalo tím, že posílení spoje v požadovaném rozsahu je značně nepřiměřené a vyžádalo by si ze strany drah velké náklady, které by byly téměř jistě nenávratné.⁴¹⁰ Že požadavky turistů nebyly vždy reálné, dokládá koncept dopisu Vojtěcha Mašřovského okresnímu výboru z roku 1912, ve kterém dokonce zvažoval,

⁴⁰⁴ Tamtéž, Opis dopisu výboru sušického odboru KČT Sl. Radě král. m. Sušice ze dne 6. března 1912; Tamtéž dopis Rady král. města Sušice Ctěnému výboru Klubu českých turistů ze dne 19. března 1912.

⁴⁰⁵ Tamtéž, dopis Rady král. města Sušice Ctěnému výboru Klubu českých turistů ze dne 19. března 1912; Dopis Rady král. města Sušice Ctěnému odboru Klubu českých turistů v Sušici ze dne 18. května 1912.

⁴⁰⁶ Turisté v novinách i ve výročních zprávách užívají varianty názvu *Rábí*, dnes je oficiální psaný název *Rábí*, který se však většinou i dnes vyslovuje dlouze

⁴⁰⁷ Tamtéž, kart. 1, koncept dopisu Karla Uhla, předsedy, za odbor kl. č. t. Slavné c. k. okr. hejtm. ze dne 20. června 1896; Opis dopisu Okrašlovacího spolku v *Rábí* slavnému Klubu českých turistů ze dne 21. ledna 1907.

⁴⁰⁸ Např. Tamtéž, sešit, předtištěno *Úkoly ze slohu*, nadepsáno Turisté. Koncepty. Rozhledna 1909-1912, Koncept dopisu V. Mašřovského panu V. Broulímovi ze dne 14. 9. 1909. Jedná se o upřesňování objednávků tabulek, které mají sloužit jako ukazatele směru.

⁴⁰⁹ Tamtéž, kart. 6, složka Most k *Čápočně*.

⁴¹⁰ Tamtéž, složka Komunikační prostředky, Opis dopisu C.k. ředitelství státních drah v Plzni čís. 9623/5 Ctěné radě král. města Sušice ze dne 17. března 1902.

jestli by nebylo možné některé silnice spadající pod správou sušického okresu převést pod stát a snížit tak okresní výdaje.⁴¹¹

Ředitelství drah nakonec žádosti turistů částečně vyhovělo a vyhlásilo, že trasa Horažďovice – Sušice bude v neděli a ve svátek prodloužena až do Klatov.⁴¹² O prodloužení tras nebo zavedení nových spojů usilovaly i další odbory, někdy na žádostech o úpravy spojů různě spolupracovali a to nejen mezi sebou,⁴¹³ ale i s dalšími uskupeními, například s *Klubem průmyslníků v Klatovech*. Ten prosazoval drobnou změnu místního jízdního řádu, která by však, podle nich, přinesla značné výhody, neboť by umožnila Klatovským cestovat ráno do Vídně, tam pobýt celé odpoledne a vrátit se domů ještě téhož večera.⁴¹⁴ Sušické snahy o posílení spojů trvaly i mimo sledované období.⁴¹⁵

6. 5. Plakáty, letáky, fotografie

Spolek se domníval, že je velmi důležité dát o sobě potenciálním návštěvníkům vědět, proto pracoval i na různých způsobech propagace, přičemž nadále spolupracoval s Jednotou okrašlovací, radou města, c. k. státními drahami a nově také s Českým zemským Svazem pro povznesení návštěvy cizinců v Praze.

Jedním z nejjednodušších způsobů bylo vydávání pohlednic, se kterým spolek začal už v druhé polovině devadesátých let,⁴¹⁶ kdy se jejich prodejem pokoušel získat prostředky na stavbu rozhledny. Také v roce 1900 vydal u příležitosti slavnostního otevření rozhledny větší sérii pohledů.⁴¹⁷ I v následujících letech byly účinným nástrojem a začal o ně mít zájem též Svaz pro povznesení návštěvy cizinců. Ten v záležitosti obrazové propagace kontaktoval městskou radu nebo Purkmistrovský

⁴¹¹ Tamtéž, kart 1, předtištěno *Úkoly ze slohu*, nadepsáno Turisté. Koncepty. Rozhledna 1909-1912, Koncept dopisu V. Maškovského Slavnému výboru okresnímu v král. m. Sušice s.d.

⁴¹² Tamtéž kart. 6, složka Komunikační prostředky, Opis dopisu C.k. ředitelství státních drah v Plzni čís. 9623/5 Ctěné radě král. města Sušice ze dne 17. března 1902.

⁴¹³ Tamtéž, Dopis odboru Klubu českých turistů v Nové Kdyni odboru Klubu českých turistů v Sušici ze dne 22. ledna 1911

⁴¹⁴ Tamtéž, Dopis Klubu průmyslníků v Klatovech Velečtému klubu turistů v Sušici ze dne 24. ledna 1911.

⁴¹⁵ Např. hned po vzniku Československé republiky a přejmenování spolku na Klub československých turistů usilovali Sušičtí ve spolupráci s Klatovskými o posílení spojů mezi Klatovy a Železnou Rudou. Železná Ruda, jeden z cílů sušického *Průvodce* z roku 1902, byla ideálním východiskem výletů k dosud poměrně obtížně přístupnému Černé a Čertovu jezeru. SOkA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř.), kart. 6, složka Komunikační prostředky, Dopis odboru Klubu československých turistů v Klatovech a odboru českoslov. turistů v Sušici Ředitelství státních drah v Plzni ze dne 23. května 1919.

⁴¹⁶ A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 68.

⁴¹⁷ Tamtéž, s. 74.

úřad,⁴¹⁸ které předávaly věc k vyjednávání turistům, následně začal Svaz během jednání adresovat přímo sušické turisty.⁴¹⁹ Klub českých turistů především pomáhal Českému zemskému svazu cizineckému kontaktovat místní fotografy a získávat tak obrázky oblasti.⁴²⁰ Obousměrná spolupráce pokračovala i na reklamních plakátech; Sušice Svazu pomáhala získat plakáty, o které měl zájem,⁴²¹ Svaz poté pomáhal Sušici s distribucí jejích plakátů.

Spolek obstaral několik verzí poutačů, většinou požádal o malbu některého z přátel KČT. Samozřejmě se poté snažil zajistit co nejlevnější vytištění plakátů nebo fotografií,⁴²² a pokud možno, bezplatné umístění na turisticky frekventované dopravní uzly.⁴²³ S mnohem větší vstřícností než v otázce rozmnožení spojů se setkali u c. k. drah. Dráhy nejen že povolily zcela bezplatné vyvěšení plakátů, letáků a fotografií Sušicka na tratích směřujících k Sušici a ve stanicích na těchto tratích,⁴²⁴ umožnily i propagaci ve Vídni a Terstu,⁴²⁵ na čemž měl zřejmě opět podíl Svaz pro povznesení návštěvy cizinců, neboť v jednom z dopisů turistům přislíbil, že zajistí vyvěšení plakátů v Rakouských státních drahách na trasách na Šumavu.⁴²⁶ V otázce plakátů Sušičtí spolupracovali opět i s klatovským odborem, domluvili se, že se Klatovští postarají o rozšíření sušických plakátů ve svém městě.⁴²⁷

O obrazy Sušicka a místních významných osobností měl zájem jménem „*Správy biblioteky Musea král. Českého*“ i Čeněk Zíbrt,⁴²⁸ kterému Mašřovský osobně přislíbil

⁴¹⁸ SOKA Klatovy, Fond KČST Sušice (neuspoř.), kart. 6, Dopis předsedy Českého zemského svazu cizineckého Slavné městské radě v Sušicích ze dne 20. prosince 1909.

⁴¹⁹ Tamtéž, např. Dopis předsedy Českého zemského svazu cizineckého váženému odboru klubu českých turistů ze dne 7. dubna.

⁴²⁰ Tamtéž, Dopis předsedy Českého zemského svazu cizineckého váženému odboru klubu českých turistů ze dne 7. dubna 1916.

⁴²¹ Tamtéž, Koncept dopisu Vojtěcha Mašřovského Českému zemskému Svazu pro povznesení návštěvy cizinců v Praze ze dne 7. března 1913. Mašřovský identifikován podle iniciál a rukopisu.

⁴²² Tamtéž, kart 1, předtištěno Úkoly ze slohu, nadepsáno Turisté. Koncepty. Rozhledna 1909-1912, Koncept dopisu V. Mašřovského Ctěné České grafické společnosti v Praze ze dne 13. 4. 1912.

⁴²³ Tamtéž, kart. 5, sešit Koncepty dopisů 1913, Koncept dopisu Vojtěcha Mašřovského (za sušický odbor Klubu českých turistů) Slavnému českému zemskému svazu pro povznesení návštěvy cizinců v království českém v Praze ze dne 29. března 1913.

⁴²⁴ Tamtéž, koncept dopisu Zeithammera neznámému (Velect. pane), s. d. Dopis pravděpodobně pochází z roku 1910.

⁴²⁵ Tamtéž, sešit Koncepty dopisů 1913, Koncept dopisu Vojtěcha Mašřovského (za sušický odbor Klubu českých turistů) Vážen. odb KČT ve Vídni ze dne 9. dubna 1913.

⁴²⁶ Tamtéž, Dopis Českého zemského svazu cizineckého Purkmistrovskému úřadu v Sušici ze dne 30. června 1911, postoupen ctěnému odboru Klubu českých turistů v Sušici 10. července 1911.

⁴²⁷ Tamtéž, kart 1, předtištěno Úkoly ze slohu, nadepsáno Turisté. Koncepty. Rozhledna 1909-1912, Koncept dopisu V. M. (Mašřovského) Odboru Klubu turistů českých v Klatovech ze dne 20. května 1912.

⁴²⁸ Tamtéž, Žádost Čenka Zíbrta (za Správu biblioteky Musea král. Českého) adresát nejmenován, s. d.

pomoc.⁴²⁹ Obrázky z dosud poměrně málo známého regionu se tak během několika let dostaly doslova do celé monarchie.

6. 6. Studentské noclehárny

Další činností, na které si Klub českých turistů zvláště zakládal, bylo zřizování studentských nocleháren. Jak již bylo zmíněno v úvodních kapitolách, první noclehárny vznikaly prakticky okamžitě po založení spolku.⁴³⁰ S rozšiřováním působnosti klubu počet nocleháren prudce narůstal a dosáhl vysokých počtů ještě před rokem 1900. Do roku 1897 vznikly studentské noclehárny v 87 místech, podle údajů zaslaných ústředí poskytl nocleh 1879 studentům, v roce 1899 už to bylo 144 zařízení na 121 místech.⁴³¹ Noclehy byly často zdarma, někdy k nim návštěvníci dostali i bezplatnou snídani. Pokud se za nocleh platilo – tak zvané studentské noclehárny mohly být součástí klasických hostinců – byla cena výrazně zmírněna. Často fungoval také *nocleh z nouze*, v místech, kde se za postel běžně platilo, mohl chudý student přespát zdarma na slavníku.⁴³² KČT se také snažilo rozšiřovat povědomí o noclehárnách mezi studenty. Roku 1900 „byly zaslány [seznamy nocleháren] všem středním, odborným a vysokým školám českým aby bezplatně rozděleny byly mezi žáky.“⁴³³ Klub českých turistů také doufal, že brzdy začnou noclehárny využívat i turisté z ostatních slovanských zemí a zajistil českým studentům možnost ubytování v chatách Slovinského planinského družstva.⁴³⁴

V Sušici byla první studentská noclehárna zřízena v hotelu Josefa Rosenthalera *U Arcivévodů Štěpána*.⁴³⁵ Hned následujícího roku došlo ke změně, turisté se s vedením města domluvili, že přes prázdniny zřídí samostatnou studentskou noclehárnu v prostorách jedné ze škol. Město navíc uvolnilo peníze na pořízení pěti postelí.⁴³⁶ Noclehárnu následně dostal na starosti školník⁴³⁷ a jeho manželka a podle ohlasů mezi

⁴²⁹ Tamtéž, Koncept dopisu Vojtěcha Mašťovského Čeňku Zibrtovi s. d.

⁴³⁰ *Noclehárny*, Časopis turistů 1, 1889, č. 8, s. 137.

⁴³¹ Ant. Kostinec, *O našich noclehárnách*, Časopis turistů 12, 1890, č. 7, s. 252.

⁴³² Tamtéž, s. 233.

⁴³³ *Studentské noclehárny*, Časopis turistů 12, 1890, č. 7, s. 237.

⁴³⁴ Ant. Kostinec, *O našich noclehárnách*, Časopis turistů 12, 1890, č. 7, s. 236.

⁴³⁵ SOKA Klatovy, Fond KČST Sušice, kart. 4, složka Zprávy k valným hromadám, *Klub českých turistů, Místní odbor v Sušici, výroční zpráva 1897*.

⁴³⁶ Tamtéž, *Zpráva jednatelem odboru Klubu českých turistů v Sušici, 1899*.

⁴³⁷ Školník se pravděpodobně jmenoval Töpfer, jediná zmínka o jeho jménu byla nalezena v jednom z poděkování ubytovaných. SOKA Klatovy, Fond KČST Sušice, kart. 1, sešit Kniha přání a stížností

návštěvníky ji vedli skutečně pečlivě. Několik záznamů v *Knize přání a stížností studentské noclehárny* výslovně uvádí, že provozovatelé ostatních zařízení (jmenovitě v Klatovech, Železně Rudě,...) by si ze Sušice měli vzít příklad.⁴³⁸

6. 7. Porovnání s ostatními odbory

A jak si Sušice vedla v porovnání s ostatními odbory? Podrobné porovnání sušického odboru s jiným nebo dokonce několika jinými by snadno vydalo na samostatnou práci. Tato práce nabízí jen značně zúžené a schematické porovnání s ostatními odbory (zvláště těmi nejbližšími) na základě projevů jednotlivých odborů v *Časopise turistů*. Obecně většina odborů nepřispívala svými články příliš často a čím více narůstal počet odborů, tím se snižoval průměrný počet příspěvků na jeden odbor. Značná část odborů o sobě dala vědět maximálně dvakrát do roka s tím, že některé roky vynechaly úplně, pak tu byla skupinka odborů, které pravidelně dodávaly větší množství textů. Mezi ně ne příliš překvapivě patřily Brno a Plzeň a v době své krátké existence mezi roky 1901 až 1907 Praha. Dalšími velmi aktivními odbory byl Turnov, do své transformace v samostatné uskupení i Jičín. Sušice v prvních letech publikovala 2 – 5 článků ročně, po přelomu století se ustálila na pravidelném jednom, výjimečně dvou, člancích ročně. Velmi podobně na tom byly nejbližší Klatovy, druhý nejbližší odbor ve Strakonících byl výrazně slabší. Sušice, co se týče publikační činnosti v časopise, patřila mezi odbory v podobně velkých městech k těm aktivnějším.

Ostrý kontrast však vyvstává při porovnání s dalším blízkým odborem. Odbor v Domažlicích se výrazně vymykal průměru aktivity odborů ve městech odpovídající velikosti a důležitosti. Domněnka, že město polohou i velikostí tak blízké Sušici by mělo provozovat podobné aktivity v přibližně stejném rozsahu, se ukázala být naprosto mylnou. Domažlice, minimálně co se týče aktivity v časopise, nejenže zastínily Sušici, dalece předčily i neaktivnější odbory v Plzni, Brně a Praze. Počet jejich příspěvků nikdy neklesl pod pět, naopak, většinou se pohyboval mezi osmi a dvanácti ročně, v roce 1896 bylo dokonce zveřejněno 14 jejich příspěvků.⁴³⁹ Také mezi archiváliemi

studentské noclehárny v Sušici nad Šumavou 1907, Müller – Novák, poznámka *Děkujeme tímto srdečně* ze dne 20. srpna 1907.

⁴³⁸ SOkA Klatovy, Fond KČST Sušice, kart. 1, sešit *Knihy přání a stížností studentské noclehárny v Sušici nad Šumavou 1907*.

⁴³⁹ *Obsah*, *Časopis turistů* 8, 1896 – 23, 1911.

sušického odboru se nachází mnohonásobně více pozvánek na akce Domažlických než na akce jakéhokoliv jiného odboru.⁴⁴⁰

Přestože se činnost Domažlic dostala na úplně jinou úroveň než v Sušici, mezi vývojem těchto odborů jsou i výrazné analogie. Oba odbory se hned v prvních letech pustily do výstavby rozhleden,⁴⁴¹ které je proslavily a staly se téměř jejich symbolem. Sušici a Domažlice dále spojuje velký vliv vůdčí osobnosti či jakéhosi praotce spolku. V Sušici jím z počátků byl nepochybně Vojtěch Maš'ovský, později by za takovouto osobnost mohl být považován Viktorin Zeithammer. Příklad Domažlic a jejich Maxe Duffka⁴⁴² však dokládá ještě markantněji, že výrazná osobnost mohla být často pro spolek podstatně důležitější než materiální zázemí.

Klub českých turistů funguje v Sušici i v současnosti a má 178 členů.⁴⁴³ V jeho čele stojí Alena Švarcová jako předsedkyně a Ladislav Ptáček a Antonín Skolek jako místopředseda a jednatel.⁴⁴⁴ Odbor dodnes navazuje na výsledky prvních pětadvaceti let svého působení popsané v této práci. Spolek stále pořádá různé výlety a svou značkářskou činností pomáhá zpřístupňovat turistům i odlehlejší části Šumavy.⁴⁴⁵

⁴⁴⁰ SOKA Klatovy, Fond KČST Sušice, kart. 2, (pozvánky).

⁴⁴¹ *Rozhledna na Čerchově*, Svatobor 2, 1894, č. 27.

⁴⁴² Max Duffek (1856 – 1926), členem klubu od 1893, vůdčí osobnost domažlického odboru, iniciátor čerchovské rozhledny a chýše Pasovského. Angažoval se také v Sokole, v městské správě, Měšťanské besedě nebo u hasičů. *Sňh slávy české turistiky*, [online zdroj], dostupné na <http://www.kct.cz/cms/sin-slavy-ceske-turistiky-max-duffek>, [5.7.2016].

⁴⁴³ *Zajímavosti*, [online zdroj], dostupné na <http://kctsusice.wix.com/1890#!blank/sw5r7>, [10. 7. 2016].

⁴⁴⁴ *Výbor OKČT*, [online zdroj], dostupné na <http://kctsusice.wix.com/1890#!blank/t1sgp>, [10. 7. 2016].

⁴⁴⁵ *Tehdy a nyní* [online zdroj], dostupné na <http://kctsusice.wix.com/1890#!blank/c14p0>, [1.7. 2016].

Závěr

Téma činnosti Klubu českých turistů v Sušici se ukázalo být velmi zajímavým a vděčným. V této práci jsem představila místní odbor v jeho prvním čtvrtstoletí existence. Za pomoci široké škály pramenů se mi podařilo získat odpovědi na všechny vytčené otázky, téma však není zdaleka vyčerpané a stále nabízí množství dílčích témat, jejichž zkoumáním by se dal život spolku vykreslit ve větším detailu a podrobněji zasadit do kontextu života města a vztahů mezi různými místními spolky. Další možnosti bádání spatřuji v přesunutí pozornosti na období první republiky – o tomto tématu bych sama uvažovala při výběru diplomové práce.

Jeden z největších přínosů práce spatřuji v detailním soupisu členů, který měl původně sloužit pouze jako pomůcka pro socioprofesionální analýzu členské základny, ukázalo se však, že má pečlivě sestavená tabulka členů může posloužit jako pomůcka i dalším badatelům, kteří se budou zabývat osobnostmi Sušicka na přelomu devatenáctého a dvacátého století. V elektronické verzi je navíc tabulka variabilní a umožňuje tak různé řazení položek například abecedně, podle roku vstupu nebo podle počtu let strávených ve spolku. Tabulka nejenže zaznamenává povolání mnoha osob, díky přehlednému rozpisu, v kterých letech jaký člen ve spolku působil podle ní lze zhruba odhadovat i životní data méně známých a jinde nezaznamenaných osob.

Tabulka dokazuje, že předpoklad ohledně členské základny, tedy že ve spolku působily osoby majetné a společensky vlivné, se potvrdil. Zvláště v počátečních letech do spolku hromadně vstupovali představitelé sušické kulturní a politické elity, kteří zároveň patřili mezi bohatší obyvatele Sušice, a ve spolku obvykle setrvali po mnoho let. Teprve v dalších letech, kdy už byl spolek pevně zakotvený, přicházeli i členové s nižší společenskou prestiží a hůře finančně zabezpečení.

Zcela původní je objev různých fenoménů týkajících se doby členství. Podařilo se mi prokázat, že zde působily dva trendy; členové buď působili ve spolku mnoho let, často až do vysokého věku, dokonce i do své smrti, nebo naopak spolek opustili již po velmi krátké době, jakémsi jedno- či dvouletém „vyzkoušení,“ a jen nepatrné množství osob setrvalo ve spolku 4-6 let. Přičemž se ukázalo, že mezi dlouholeté členy typicky patřily sušické elity, kdežto k nižší stálosti byli náchylnější lidé bez vyššího kulturního kapitálu.

Zajímavé je také sledovat, kolik nových lidí se do spolku přihlašovalo v konkrétních letech, což bylo obvykle úzce spjato se situací na Sušicku nebo

s celkovou náladou v Klubu českých turistů. Velmi málo nových členů se do spolku hlásilo v přibližně mezi lety 1903 a 1906, kdy do Sušice doléhaly ozvuky celoklubového boje o stanovy. Naopak k prvnímu velkému nárůstu počtů turistů došlo v roce 1897 - to nepochybně souviselo se stavbou rozhledny na Svatoboru, která spolek výrazně zviditelnila

V kapitole *Rozhledna na Svatoboru* jsem rozvinula již dříve známé základní informace o stavbě rozhledny a snažila jsem se dokázat, proč byla právě rozhledna na Svatoboru, opředeném mýty, něčím tak důležitým jak pro Sušické, tak pro všechny Čechy. Pátrala jsem o příčinách předčasného chátrání věže, o kterém se tehdy mlčelo a ani dnes se o něm příliš „nemluví“. Poukázala jsem na pochybení během stavby, jako byly různé průtahy, které stavbě jistě ubíraly na kvalitě, a použití jiného materiálu, než se kterým počítal projekt. Existence rozhledny se pro město Sušice, sušické turisty a Jednotu okrašlovací, která s turisty úzce spolupracovala a stala jedním velkým bojem ukončeným až v roce 1934, kdy byla stará rozhledna stržena a vzápětí nahrazena novou. V první polovině devadesátých let devatenáctého století se sušický odbor KČT potýkal s nedostatkem nadšení pro stavbu rozhledny, na samém téhož sklonku století, kdy konečně zahájení stavby vymohl, zase s kritickým nedostatkem financí. Ani v následujících letech si Sušičtí nemohli oddechnout, neboť už v roce 1902 se začala rozhledna viditelně chátrat a roku 1907, kdy začala věž pukát a brzy se i naklánět, začal skutečný boj o její záchranu. Na druhou stranu, rozhledna se během let stala symbolem Sušice, a přestože její následovnice dnes už přitahuje spíše výhledem než symbolikou evokující dobytí a ovládnutí české krajiny je dodnes jedním z nejvyhledávanějších cílů oblasti.

Při zkoumání třetího a posledního velkého tématu - *Průvodce po Sušicku* z roku 1902 – jsem identifikovala tvůrce díla, jádro kolektivu tvořili učitelé. Druhým bodem mého výzkumu byly trasy zde prezentované. Zanesla jsem trasy navrhovaných výletů do několika dílčích map a jedné souhrnné, přičemž jsem zjistila, že 104 let staré trasy a ty dnešní se od sebe liší obvykle jen v krátkých úsecích, například tam, kde se z tehdejší klidné cesty stala frekventovaná silnice, pro pěší nevhodná. Ať už měla česká turistika jakoukoliv nacionální funkci, na předkládaných trasách se česko-německé nepřátelství výrazněji nepromítlo. Ukázalo se také, že tehdejší výkonnostní standardy byly vyšší než dnešní

V poslední kapitole *Rozsah další činnosti* jsem se již nezabývala jednotným fenoménem, spíše jsem se snažila nastínit další možnosti bádání. Ukázala jsem na

několika příkladech, jak spolek přistupoval k propagaci sebe i regionu a jakými způsoby se snažil Sušicko zatraktivnit. Téma distribuce propagačních materiálů i dlouhodobá snaha o posílení vlaků na Šumavě by se dalo úspěšně rozvíjet dále. Stejně tak by bylo zajímavé detailněji zkoumat vztahy mezi sušickými spolky i vzhledem k tomu, že jsem především na základě dopisů dokázala, že Klub českých turistů v Sušici byl ještě mnoho let po svém vzniku výrazně propojen jak osobnostmi, tak činnostmi s ostatními spolky, zvláště s Jednotou okrašlovací a Národní jednotou pošumavskou. Také se nabízí detailnější porovnání aktivit Sušických s ostatními odbory KČT. V této práci jsem poukazovala na to, že Sušice patřila, s přihlédnutím se své velikosti, k mírně nadprůměrně činným a sdílela shodné rysy s blízkými odbory: pro vývoj spolku byla zvláště důležitá výrazná vůdčí osobnost, velký vliv měla i stavba rozhledny, podrobnější výzkum by mohl odhalit i další analogie.

Seznam pramenů a literatury

PRAMENY

Archivní prameny

Státní okresní archiv archiv Klatovy
Fond KČST Sušice (neuspoř.).

Muzeum Šumavy v Sušici

Sign. D 169/1 - Došlá korespondence.

Sign. D 169/2 – Koncepty odeslané korespondence.

Sign. D 169/3 - Stavební plány rozhledny na Svatoboru 1894 – 1934.

Sign. D 169/4 – Návrhy rozpočtu a účty stavby a opravy turistické rozhledny na Svatoboru.

Sign. D 169/5 Rozhledna Svatobor – miscelanea.

Sign. TA 13/1 – Předtištěné stanovy.

Sign. P 92/4 rukopis Vojtěch Maš'ovský, *Poznámky z dob žití svého*, 1915.

Vydané prameny

Hrdina, Karel (ed.), *Kosmova kronika česká*, Praha 1949.

Klostermann, Karel, *Na cestě k domovu = Auf dem Weg nach Hause = En route pour la maison*, Plzeň 2003.

Tichá, Zdena – Businská, Helena (edd.), Bohuslav Balbín, *Krásy a bohatství země české*, Praha 1986.

Winter, Zikmund, *Paměti ze života dvou přátel*, Zvon 9, 1909.

Periodika

Časopis turistů, 1889 – 1914.

Posel ze Sušice. Časopis pro zábavu a poučení, 1890 – 1891.

Svatobor. Časopis pro zábavu a poučení, 1890 – 1914.

Sušické noviny. Časopis pro zábavu a poučení, 1891 – 1893.

Průvodce a mapy

Bělohav, Josef, *Šumava*, Praha 1912, (= Knihovna Vlastivědného Sborníku).

Borovský, František A., *Řivnáčův průvodce po Šumavě: zevrubný popis celé Šumavy, jejích svahů, blízkých důležitých měst a krajín a pohoří Novohradského*, Praha 1883.

Brey, Jiří – Cyppl, Adolf – Holý, Josef, *Průvodce po Sušicku*, Sušice, 1902

Frána, Antonín, *Vycházka do Šumavy. Dospělejší mládeži líčí Antonín Frána*, Praha 1879.

Heršt, Václav, *Mapa politického okresu sušického s vyznačením území zabraného Němci v letech 1938-1945*, in: Václav Halla (ed.), *Sušicko za okupace 1939-1945*, Sušice 1947.

Hora, Josef, *Procházky po hořejší a střední Otavě*, Praha 1879.

Týž, *Procházky po školních okresích Strakonickém a Sušickém, jakož i po přítocích hořejší Otavy*, Praha 1984.

Hostaš, Karel – Vaněk, Ferdinand, *Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století. XII, Politický okres Sušický*, Praha 1900.

Kafka, Josef, *Kafkův ilustrovaný průvodce po království českém. III. Šumava a Pošumaví*, Praha 1912.

Průvodčí do Hvozdu Královského. Vydán péčí a nákladem „Šumavské jednoty pohorské“ ve Klatovech, Klatovy 1884.

Vilímkův průvodce Šumavou. Cestovní rádce po Šumavě, Českém lese a Novohradských horách pro turisty a cyklisty, Praha 1905.

LITERATURA

Červinka, Václav, *U kolébky Sokola*, Praha 1920.

Encyklopedie Diderot VIII, Praha 1999.

Fialová, Ivana, *Role a fungování Klubu českých turistů v cestovním ruchu*, Hradec Králové 2015, (= kvalifikační práce).

Flegl, Michal, *Hradní zříceniny v péči Klubu českých turistů (Poznámky k stavebním a zabezpečovacím pracím před rokem 1945)*, Zříceniny historických staveb a jejich památková ochrana, Příloha časopisu zprávy památkové péče 58, 1998, s. 78-85.

Frolich, Jiří – Lhoták, Jan, *Archeologické nálezy ze Svatoboru u Sušice*, Zlatá stezka. Sborník Prachatického muzea 18, Prachatice 2011, 225-237.

Guth-Jarkovský, Jiří, *Turistika. Turistický katechismus*, Praha 2003.

Hanus, Adam, *Muzeum v Sušici a veřejnost, 1880-1945*, Praha 2015, (= kvalifikační práce).

Judson, Pieter M., *Guardians of the Nation: Activists on the Language Frontiers of Imperial Austria*. Cambridge – Mass 2006.

Kliment, Jiří, *Historie KČT (KČST) v českých zemích od roku 1888 do roku 1949*, České Budějovice 2004, (= kvalifikační práce).

Kořalka, Jiří, *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815-1914: Sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*, Praha 1996.

Kosinová, Kristýna, *Představy českých turistů ze střední třídy o „pravém turistovi“ a jejich snahy šířit zásady turistiky v českých zemích ve druhé polovině 19. století*, *Theatrum historiae* 12, 2013, s. 157-170.

Kozlíková, Eliška, *Nápisy na hrobech významných osobností*, Plzeň 2013, (= kvalifikační práce).

Král, Mojmír a kol., *Československá turistika*, Praha – Brno 1988

Ledvinka, Václav – Pešek, Jiří (edd.), *Od středověkých bratrstev k moderním spolkům*, Praha 2000.

Lenderová, Milena – Macková, Marie – Bezecný, Zdeněk – Jiránek, Tomáš, *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století. II. díl: Život všední i sváteční*, Pardubice 2005.

Lenderová, Milena – Macková, Marie – Jiránek, Tomáš, *Z dějin české každodennosti*, Praha 2009.

Lhoták, Jan – Pachner, Jaroslav – Razím, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012.

Librová, Hana, *Láska ke krajině*, Brno 1988.

Mácha, vzor pěšího turisty, *Národní práce*, 30. 4 1944

Maidl, Václav (ed.), *Znovuobjevená Šumava*, Klatovy 1995.

Malá československá encyklopedie, Praha, 1987.

Maloch, František, *Ke kolébce zlatonosné Otavy*, Sušice 1934.

Masarykův slovník naučný VII, Praha 1933.

Maur, Eduard, *Paměť hor*, Praha 2006.

Nora, Pierre, *Mezi pamětí a historií: problematika míst*, in: *Politika paměti. Antologie francouzských společenských věd*, Praha 1998.

- Nouza, Jan, *Rozhledny Čech, Moravy a Slezska*, Liberec 1999.
- Ottův slovník naučný XXV, Praha 1906.
- Palacký, František, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě I.*, Praha 1843.
- Pelikán, Jan, *Sokolská myšlenka*, Praha 1930
- Peltan, Jan, *Střípky z historie turistiky na Českobudějovicku*, Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 44, 2007, s. 327- 333.
- Pootaví: Sušicko, Horažďovicko a Strakonicko, turistická mapa 1:50 000 [kartografický dokument], Praha 2011. 1 mapa (=edice Klubu českých turistů; 68).
- Rychtařík, Václav, *Základní kameny národního divadla v Praze*, Časopis Národního muzea, ř. hist., 152, 1983, s. 180-204.
- Sborník Sušicka, Vlastivědné dílo, Sušice 1938.
- Slovník naučný IX*, Praha 1872.
- Sochorová, Šárka, *Spolkový život v Telči 1918 – 1938*, České Budějovice 2012, (= kvalifikační práce).
- Spořitelna města Sušice, 49. účetní zpráva za rok 1934, Sušice 1935.
- Spořitelna města Sušice, 55. účetní zpráva za rok 1940, Sušice 1941.
- Šebesta, Josef (ed.), *Pošumaví. Sborník původních prací odboru Národní Jednoty Pošumavské v Sušici*, Praha 1897.
- Štemberk, Jan a kol., *Kapitoly z dějin cestovního ruchu*, Pelhřimov 2012.
- Týž, *Fenomén cestovního ruchu: možnosti a limity cestovního ruchu v meziválečném Československu*, Pelhřimov 2009.
- Štumpfová, Monika, *Role a fungování Klubu českých turistů v cestovním ruchu, kraj Vysočina*, Hradec Králové 2015, (= kvalifikační práce).
- Šumava - Povydrí a národní park Bavorský les = Nationalpark Bayerischer Wald, turistická mapa 1:50 000 [kartografický dokument], Praha 2013 (= edice Klubu českých turistů; 65).
- Šumava – Železnorudsko, turistická mapa 1:50 000 [kartografický dokument], Praha 2009, (= edice Klubu českých turistů; 64).
- Švadlenová, Olga, *Šumava v prázách Karla Klostermanna*, České Budějovice 2001, (= kvalifikační práce).
- Teplý, František – Zeithammer, Viktorin, *Pošumaví. II, Vimperk - Kašperské Hory a Hartmanicko*, Praha: 1911, (= Körbrovy monografie starobylých měst čes.; 6).

Urban, Otto, *Česká společnost 1848-1918*, Praha 1982.

Útulna klubu českých turistů na Svatoboru u Sušice, Technický obzor 13, 1900, č. 34, nestr.

Vaněček, Josef, *100 let turistiky v Sušici 1890 -1990*, Strakonice 1989.

Vlastivědný sborník Muzea Šumavy 8, Sušice 2014.

Zeithammer, Viktorin, *Šumavské dumy a turistické táčky*, Sušice 1911.

Týž, *Jed v žilách: povídky z ovzduší alkoholismu v horách šumavských*, Praha 1922 (= Abstinenční knihovna).

Týž, *Pošumaví. III, Sušicko a Nýrsko*, Praha 1911, (= Korbroy monografie starobylých měst čes.; 7).

Zweig, Stephan, *Svět včerejška*, Praha 1994.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Česká obec sokolská, [online zdroj], dostupné na <http://www.sokol.eu/>.

In počasí, Churáňov, [online zdroj], dostupné na http://www.in-pocasi.cz/archiv/stanice.php?stanice=churanov&historie_bar_mesic=8&historie_bar_rok=1999&typ=teplota

Klub českých turistů Sušice, [online zdroj], dostupné na <http://kctsusice.wix.com/1890#!blank/c14p0>.

My Heritage, [online zdroj], dostupné na <https://www.myheritage.cz/>.

Obec Nezdice, Kniha Nezdice 1243 – 2010, [online zdroj], dostupné na <http://www.obec-nezdice.cz/m/historie-a-kronika-obce/kniha-nezdice-1243-2010/>.

Ruční měření (aplikace na stránce Mapy.cz), [online zdroj], dostupné na <https://mapy.cz/zakladni?mereni-vzdalenosti&x=13.2938000&y=49.6537020&z=11&rm=>.

Síň slávy české turistiky, [online zdroj], dostupné na <http://www.kct.cz/cms/sin-slavy-ceske-turistiky>.

Seznam zkratek

h – Korunová měna - haléře

JO – Jednota okrašlovací

K – Korunová měna - koruny

KČST – Klub československých turistů

KČT – Klub českých turistů

kr – Rakouská měna - krejcary

NJP - Národní jednota pošumavská

SOkA – Státní okresní archiv

zl – Rakouská měna - zlaté

Seznam příloh

Příloha 1 – Série tabulek *Členové KČT v Sušici od roku 1891 do roku 1914, jejich zaměstnání a doba členství.*

Příloha 2 – Tabulka *Jednotlivé odbory KČT a počet jejich článků zveřejněných v Časopise turistů s vyznačením odborů, které si zakoupily sušického Průvodce.*

Příloha 3 – Série map *Trasy odboru KČT v Sušici podle Průvodce po Sušicku.*

Příloha 4 – Fotografie Vojtěcha Maš'ovského. Muzeum Šumavy v Sušici, sign. IX. 2 A 28/2, Fotografie Vojtěcha Maš'ovského, Chr. Šmidt.

Příloha 5 - Ukázka prvních pohlednic sušického odboru KČT. Soukromý archiv.

Příloha 6 – Fotografie chátrající rozhledny na Svatoboru. A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 64.

Příloha 7 – Fotografie pozůstatků první rozhledny na Svatoboru. Tamtéž, s. 75.

Přílohy

Příloha 1 – Série tabulek *Členové KČT v Sušici od roku 1891 do roku 1914, jejich zaměstnání a doba členství*

Díličí tabulky zaznamenávají jména a povolání všech členů KČT v Sušici mezi těmito lety známých z Maš'ovského členských seznamů a účetních záznamů. Případně je u jmen uvedeno i mimosušické bydliště či působiště člena, pokud bylo v seznamech či účetnictví uvedeno.

První sloupec uvádí neoficiální pořadové číslo člena, uměle pracovně přidělené pro snazší orientaci v tabulce a manipulaci s ní.

Druhý sloupec vyjmenovává členy. Na jednotlivých řádkách je pak ke členům uváděno jejich zaměstnání a první a poslední rok působení v klubu. Pokud člen během zaznamenaného období spolek neopustil, je v kolonce "odchod" označen symbolem "?".

Poslední sekce tabulky zobrazuje po jednotlivých rocích přítomnost či nepřítomnost člena ve spolku, přičemž "1" značí, že tento rok daná osoba zaplatila členský poplatek a byla vedena jako člen a "x" značí vystoupení ze spolku nebo nezaplacení členského příspěvku. (V posledních pěti letech, pro které byly údaje získávány jiným způsobem a je zde větší pravděpodobnost chyby, je zaznamenávána pouze zřejmá přítomnost člena symbolem "1".) Pro snazší orientaci je každý pátý rok barevně vyznačen.

Přidružený symbol "+" značí známý rok úmrtí člena.

Poslední sloupec "Trvání" naznačuje dvě tendence v trvání členství. "D" značí dlouholetého člena, který působil ve spolku 6 a více let, "Z" značí členy, kteří vstoupili do spolku zpravidla jen "na zkoušku" a odešli obvykle po jednom až třech letech. Bez označení je malá skupina, která se vymyká těmto trendům a její příslušníci působili v klubu 4 nebo 5 let. U členů, které pro nedostatek informací nemůžeme do žádné kategorie zařadit, je uveden "?".

Sloupce označené červeně představují léta, pro která není dostupné potřebné množství informací a počet členů nemůže být spolehlivě vyhodnocen.

Poslední tři řádky tabulky uvádějí počet členů za příslušný rok. Pokud je to možné součtem z tabulky (řádek 204), případně z oficiálních statistik Časopisu turistů (řádek 206), nebo odhadem na základě částky na členských příspěvcích vybrané (205).

Příloha 1. 1. - Tabulka Členové KČT v Sušici přistoupiví roku 1890, jejich zaměstnání a doba členství

Jméno (bydliště)	Zaměstnání	Příchod	Odchod	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	Trvání	
1 Anger Edmund	c.k. pošťák	1890	1895	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	x								D	
2 Dvořák Hynek - Přestice	c.k. notář	1890	?	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	D
3 Fribas František	lékárník	1890	?	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	D
4 Jednota okrašlovací		1890	?	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	Z
5 Lenk František	stavitel	1890	1906	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	Z
6 Mašťovský Vojtěch	obchodník	1890	?	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	D
7 Říha Vojtěch	statikář	1890	1906	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	Z
8 Scheinost Albert	továrník	1890	1891	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	Z
9 Scheinost Ferdinand	továrník	1890	1891	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	Z
10 Scheinost František	továrník	1890	?	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	D
11 Skála František	páter, katecheta	1890	1892	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	Z
12 Šrámek Karel	c.k. soudce	1890	1892	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	Z
13 Tichý Václav	c.k. přednosta	1890	1898	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	D
14 Uhl Karel	starosta kr.m. S., majitel realit	1890	1907/8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	D
15 Vojgt Karel	c.k. okresní lékař	1890	1891	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	Z
16 Wellner Karel	JUDr advokát	1890	1891	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	Z

Příloha 1. 2. - Tabulka Členové KČT v Sušici přistoupiví roku 1891, jejich zaměstnání a doba členství

Jméno (bydliště)	Zaměstnání	Příchod	Odchod	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	Trvání	
17 Bartunek Cenek	inženýr	1891	1892	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	Z
18 Fingulin Václav	městský radní	1891	1891	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	Z
19 Lips Karel	správce velkostatku Volšov	1891	1893	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	Z
20 Ráth Hynek	majitel domu	1891	1892	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	Z
21 Schwarzkopf Samuel	majitel realit	1891	1892	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	Z

Příloha 1. 3. - Tabulka Členové KČT v Sušici přistoupiví roku 1892, jejich zaměstnání a doba členství

Jméno (bydliště)	Zaměstnání	Příchod	Odchod	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	Trvání	
22 Sebelík Alexander	Dr. advokát	1892	1898+		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	D

Příloha 1. 8. - Tabulka Členové KČT v Sušici přistoupivší roku 1897, jejich zaměstnání a doba členství

0	Jméno (bydliště)	Zaměstnání	Příchod	Odechod	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	Trvání	
36	Angelis Gustav	obehodník	1897	1904+								1	1	1	1	1	1	1	1	1	x	x								D	
37	Schaniel Pavel		1897	1898								1	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x								Z	
38	Valenta Karel	velkostatkař Svojsice	1897	1905								1	1	x	1	1	1	1	1	1	x	x								D	
39	Zahradník Vojtěch	JUDr	1897	1903, 1907/8								1	1	x	x	x	x	x	x	x	1	1								Z	
40	Brey Jiří	MUDr ve Velharticích	1897	?								1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1								D	
41	Fürth Daniel	továrník	1897, 1907	1897, ?								1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x									
42	Fürth Arnošt	Dr	1897	1897								1	x	x	x	x	x	x	x	x	1	1								D	
43	Hlaváček František	JUDr	1897	1897								1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x								Z	
44	Hofbauer Robert		1897	1899								1	1	1	xpřeše do JO	x	x	x	x	x	x	x								Z	
45	Pöner Pavel - Slaný	c.k. finanční rada Slaný	1897	1909								1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1								D	
46	Rücker Marcel	magistr farmacie	1897	1909								1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1								D	
47	Tauer Ján, Praha	, sekretář c.k. místodržitelství, hejtm	1897	?								1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1								D	
48	Jičha František		1897	1903								1	1	1	1	1	1	1	1	1	x	x								D	
49	Klement Karel	majitel ?? Žichovice	1897, ?	1902, ?								1	1	1	1	1	1	1	1	1	x	x								D	
50	Tělov. jednota Sokol		1897	?								1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1								D	
51	Valenta Karel	inženýr v Praze II	1897	1900								1	1	1	1	1	1	1	1	1	x	x									
52	Hamák Josef	konc. pr.	1897	1898								1	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x								Z	
53	Frána	páter, děkan	1897	1901								1	1	1	1	1	1	1	1	1	x	x									
54	Folkner Karel	madlesní v Sušici	1897	1902								1	1	1	1	1	1	1	1	1	x	x								D	

Příloha 1. 11. - Tabulka Členové KČT v Sušici přistoupiví roku 1900, jejich zaměstnání a doba členství

0	Jméno (bydliště)	Zaměstnání	Příchod	Odchod	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	Trvání
79	Skeřík Bohuš	přednosta	1900	1906											1	1	1	1	1	1	1	x								D
80	Stahl Jan F.	v Plzni ?? inspektor banky	1900	1905											1	1	1	1	1	1	x									D
81	Čížek J. ?Adolf	MUDr ve Velharticích	1900	1907/8											1	1	1	1	1	1	1	1								D
82	Seitz Jindřich	páter v Lokti	1900	1905											1	1	1	1	1	1	x									D
83	Angelis Hynek		1900	1903, ?											1	1	1	1	1	1	x				1	1	1	1		D
84	Trnka Václav	majitel vápenek	1900	?											1	1	1	1	1	1	1	1								D
85	Dušek Karel - Hrádek	nadlesní v Sušici	1900	?											1	1	1	1	1	1	1	1								D
86	Inwald Karel		1900	1902											1	1	1	1	1	1	x	x								Z
87	Heneberg Spiegel Bohumil	c.k. komoří v Hrádku	1900	?											1	1	1	1	1	1	1	1								D
88	Heneberg Spiegel Anna	choť	1900	?											1	1	1	1	1	1	1	1								D
89	Waldštejn Wartenberk Arthur	c.k. mistodrž. concepční prakt. v S.	1900	1901											1	1	x	x	x	x	x									Z
90	Horák Karel	c.k. berní inspektor v Sušici	1900	?											1	1	1	1	1	1	1	1								D
91	Anger Moric	kapelník m. d. v Sušici	1900	1905											1	1	1	1	1	1	x									D
92	Dobeš Josef	městský radní	1900	?											1	1	1	1	1	1	1	1								D

Příloha 1. 12. - Tabulka Členové KČT v Sušici přistoupiví roku 1901, jejich zaměstnání a doba členství

0	Jméno (bydliště)	Zaměstnání	Příchod	Odchod	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	Trvání	
93	Pavlík Karel		1901	1901												1	x	x	x	x	x									Z	
94	Odbor NJP v Ostružně		1901	1901												1	x	x	x	x	x										Z
95	Fetter Leopold		1901	1901												1	x	x	x	x	x									Z	
96	Elder Adolf - Nýrsko	adjunkt	1901	?												1	1	1	1	1	1	1								D	
97	Beckmann Oskar	JUDr	1901	?												1	1	1	1	1	1	1								D	
98	Jahodář Vojtěch	farmaceut	1901	1901												1	x	x	x	x	x										Z
99	Vít Hynek	c.k. okresní zvěrolékař	1901	1905												1	1	1	1	1	x										
100	Feder Vilém	soukromník Sušice	1901	1904												1	1	1	1	x	x										
101	Kukla Josef	učitel kr. Stachy	1901	1902												1	1	x	x	x	x										Z
102	Sliva František	učitel	1901	1903												1	1	1	1	x	x										Z
103	Seidl Josef	purkmistr	1901	?												1	1	1	1	1	1	1									D
104	Bláha Jan	asistent c.k. dráhy	1901	1906												1	1	1	1	1	x										D
105	Rubeš Eduard - Stachy	řídící učitel Stachy	1901	1907/8												1	1	1	1	1	1	1									D
106	J/T/Zase Henryk ml.	syn majitele mlýna, elektr	1901	1901												1	x	x	x	x	x										Z
107	Malý Bohumil	c.k. mistodržící ofeneční praktikant a	1901	1902												1	1	x	x	x	x										Z
108	Michalec Antonín	celkožávod uzenářský	1901	1903												1	1	1	1	x	x										Z
109	Heřman Václav - Horažďovice	účetní spořitelny v Horažďovicích	1901	1907/8												1	1	1	1	1	1	1									D

Příloha 1. 13. - Tabulka Členové KČT v Sušici přistoupiví roku 1902, jejich zaměstnání a doba členství

0 Jméno (bydliště)	Zaměstnání	Příchod	Odchod	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	Trvání
110 Cyppl Adolf		1902 ?														1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				D
111 Fialka Josef		1902	1902													1	x	x	x	x	x								Z
112 Jelínek Adolf		1902	1902													1	x	x	x	x	x								Z
113 Petschau Leopold	advokát	1902	1909													1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				D
114 Vales Adolf		1902	1905													1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				
115 Kratochvíl Antonín	c.k. adjunkt, soudce	1902 ?														1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				D
116 Marek Václav	kontrolor městské spořitelny	1902	1903													1	1	x	x	x	x								Z
117 Havlík František	kamenický v Horách stříbr.	1902	1902													1	x	x	x	x	x								Z
118 Klement Josef		1902	1909													1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				D

Příloha 1. 14. - Tabulka Členové KČT v Sušici přistoupiví roku 1903, jejich zaměstnání a doba členství

0 Jméno (bydliště)	Zaměstnání	Příchod	Odchod	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	Trvání
119 Pillman Josef		1903	1905														1	1	1	x	x								Z
120 Olíč Stanislav	okr. lesní	1903 ?														1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				D
121 Vorlíček Ondřej		1903	1903													1	x	x	x	x	x								Z
122 Sedivý Václav	c.k. geometr	1903	1906													1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				Z
123 Májek Daniel		1903	1905													1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				Z
124 Schwarzkopf Mořic	továrník	1903 ?														1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				D
125 Springer Karel	JUC	1903	1904													1	1	x	x	x	x								Z
126 Löffelman Karel	c.k. berní inspektor Pardubice	1903	1905													1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				Z

Příloha 1. 15. - Tabulka Členové KČT v Sušici přistoupiví roku 1904, jejich zaměstnání a doba členství

0 Jméno (bydliště)	Zaměstnání	Příchod	Odchod	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	Trvání
127 Krätzer Augustýn	obvodní lékař, ředitel spořitelny	1904 ?																											D

Příloha 1. 16. - Tabulka Členové KČT v Sušici přistoupiví roku 1905, jejich zaměstnání a doba členství

0 Jméno (bydliště)	Zaměstnání	Příchod	Odchod	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	Trvání
128 Ambrož František		1905	1906																		1	1	1	1	1				Z
129 Fingulín Václav ml.	obchodník	1905 ?																			1	1	1	1	1	1			D
130 Pohl Václav	c.k. okresní hejtman	1905 ?																			1	1	1	1	1	1			D

Příloha 1. 17. - Tabulka Členové KČT v Sušici přistoupení roku 1906, jejich zaměstnání a doba členství

0	Jméno (bydliště)	Zaměstnání	Příchod	Odchod	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	Trvání
131	Haze František	c.k. koncipient v písku	1906	1907/8																	1	1								Z
132	Hajský Josef - Milevsko	dr, c.k. adjunkt	1906	?																	1	1	1	1	1	1	1	1	1	D
133	Valenta Jan - Svojišice	velkostatkář Svojišice	1906	?																	1	1	1	1	1	1	1	1	1	D
134	Weger Václav	hospodářský konzultant S. rady	1906	1909																	1	1	1	1	1	1	1	1	1	Z
135	Pavlovský Václav	c.k. okresní komisař	1906	1907/8																	1	1	1	1	1	1	1	1	1	Z
136	čížek Josef	Učitel	1906	1908/9																	1	1	1	1	1	1	1	1	1	Z
137	Podlešák		1906	1906																	1	x								Z
138	Vlk Josef - Albrecht	Farář	1906	?																	1	1	1	1	1	1	1	1	1	D
139	Malý František - Horažďovice	statkář	1906	1907/8																	1	1	1	1	1	1	1	1	1	Z

Příloha 1. 18. - Tabulka Členové KČT v Sušici přistoupení roku 1907, jejich zaměstnání a doba členství

0	Jméno (bydliště)	Zaměstnání	Příchod	Odechod	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	Trvání
140	Šup František	zvěrolékař Sušice	1907 ?																			1	1	1	1	1				?
141	Dvořák František	asistent c.k. dráhy	1907 ?																			1	?							Z
142	Holl Richard	c.k. mistodrz. koncipient	1907 ?																			1	1	1	1	1	1			D
143	Avenarius Karel	magistr farmacie	1907 1907/8																			1								Z
144	Kratochvíl Vincens	poštmistr	1907 ?																			1	1	1	1	1				?
145	Král Josef	c.k. profesor	1907 1907/8																			1	?							Z
146	Seitz Jan	obchodník	1907 1909																			1	1	1	1	1				Z
147	Schwarzkopf Semin	ekonom	1907 1907/8																			1	?							Z
148	Čížek Josef	tovární inženýr	1907 1907/8																			1	?							Z
149	Fieber Josef	tovární úředník	1907 1907/8																			1	?							Z
150	Fetis Arnošt	tovární úředník	1907 1907/8																			1	?							Z
151	Schwazkopf Rudolf	továrník	1907 ?																			1	1	1	1	1				?
152	Škopek František	geometr	1907 ?																			1	1	1	1	1				?
153	Pospíšil Josef	c.k. profesor	1907 ?																			1	1	1	1	1				?
154	Kintz Jaroslav	tovární úředník	1907 1907/8																			1	?							Z
155	Voigt Karel - Brabčov	statkář	1907 1907/8																			1	?							Z
156	Uhlíř Adolf	materialista	1907 1907/8																			1	?							Z
157	Barth Heřman	obchodník	1907 1907/8																			1	?							Z
158	Faltis Jan	c.k. mistodrz. koncipient	1907 1907/8																			1	?							Z
159	Blahovec Julius	obchodník s tabákem	1907 1907/8																			1	?							Z
160	Šťastný Rudolf - Hrádek	účetní spořitelny v Horázdovicích	1907 ?																			1	1	1	1	1	1			?
161	Fürth Otto	továrník	1907 1907/8																			1	?							Z
162	Koukolík Jan	hotelier	1907 1907/8																			1	?							Z
163	Palme Witezslav	tovární inženýr	1907 1907/7																			1	?							Z
164	Panuška František	bankovní úředník	1907 1907/7																			1	?							Z
165	Mikuláš Martin	c.k. notář	1907 ?																			1	1	1	1	1				?
166	Prosser Engelbert	policejní revizor	1907 1940																			1	1	1	1	1				D
167	Smekal Hubert - Tetražice	hospodářský správce	1907 1909																			1	1	1	1	1				Z
168	Schwarz Maximilián	obchodník	1907 1907/8																			1	?							Z

Příloha 1. 19. - Tabulka Členové KČT v Sušici přistoupiví roku 1908, jejich zaměstnání a doba členství

0	Jméno (bydliště)	Zaměstnání	Příchod	Odchod	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	Trvání	
169	Hammersak Alois	c. k. pošt. komisař, Praha	1908?																												?
170	Chalupský František		1908?																												?
171	Košťálek Václav		1908?																												?
172	Zerthamer	profesor	1908?																												?
173	Maiý Jan	páter	1908?																												?
174	Troniček Ladislav - Praha		1908	1910																											Z
175	Votýpka Václav - Hrádek		1908?																												?
175	Pražil Eduard		1908	1909																											Z
177	Wellner Fr.	Dr	1908?																												?
178	Prušák Arnošt		1908?																												?
178	Uhlíř Adolf		1908	1908																											Z
180	Benedikt		1908	1908																											Z
181	Srazil Ed. - Graz		1908?																												?
182	Kramář Karel	profesor	1908?																												?

Příloha 1. 20. - Tabulka Členové KČT v Sušici přistoupiví roku 1909, jejich zaměstnání a doba členství

0	Jméno (bydliště)	Zaměstnání	Příchod	Odchod	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	Trvání	
183	Němce Luděk		1909	1940																											Z
184	Kaláb Boh. - Hrádek		1909	1909																											Z
185	Vávra Josef		1909?																												?
186	Svatoš Matěj		1909?																												?
187	Salásek?Poláček? Rud.	spřávce	1909?																												?
188	Vaněk Rudolf		1909?																												?
189	Schösser??? Ant		1909	1910																											Z

Příloha 1. 21. - Tabulka Členové KČT v Sušici přistoupiví roku 1910, jejich zaměstnání a doba členství

0	Jméno (bydliště)	Zaměstnání	Příchod	Odchod	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	Trvání	
190	Augustin Tom.		1910	1910																											Z
191	Grabinger Rob.		1910?																												?
192	Petrák J. - Klatovy	stavitel	1910?																												?
193	Myslík Lad. - Praha		1910?																												?
194	Gash? Groh?	dr	1910?																												?

Příloha 1. 22. - Tabulka Členové KČT v Sušici přistoupiví roku 1911, jejich zaměstnání a doba členství

0	Jméno (bydliště)	Zaměstnání	Příchod	Odchod	1911	1910	1909	1908	1907	1906	1905	1904	1903	1902	1901	1900	1899	1898	1897	1896	1895	1894	1893	1892	1891	1890	Trvání
195	Vaigl	dr	1911 ?		1																						?
196	Vobořil		1911 ?		1																						?
197	Krb		1911 ?		1																						?
198	Hrnčíř J.		1911 ?		1							1															?
199	Matuška		1911 ?		1																						?
200	Škorpil	profesor	1911 ?		1																						?
201	Bartoš	učitel	1911 ?		1																						?

Příloha 1. 23. - Tabulka Členové KČT v Sušici přistoupiví roku 1912, jejich zaměstnání a doba členství

0	Jméno (bydliště)	Zaměstnání	Příchod	Odchod	1912 ?	1911	1910	1909	1908	1907	1906	1905	1904	1903	1902	1901	1900	1899	1898	1897	1896	1895	1894	1893	1892	1891	1890	Trvání
202	Prach Vít		1912 ?		1																							?

Příloha 1. 24. - Tabulka Členové KČT v Sušici od roku 1891 do roku 1914

203	Jméno (bydliště)	Zaměstnání	Příchod	Odchod	1914	1913	1912	1911	1910	1909	1908	1907	1906	1905	1904	1903	1902	1901	1899	1898	1897	1896	1895	1894	1893	1892	1891	1890
204	Počet součtem tabulky				?	?	69	67	67	72	?	85	62	61	61	71	73	52	56	42	23	16	13	13	17	19	16	
205	Počet zhruba				60	70	74	74	74	90	95	95	95	95	95	95	95	95	95	95	95	95	95	95	95	95	95	95
206	Počet oficiálně				77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77

Příloha 2 – Tabulka *Jednotlivé odbory KČT a počet jejich článků zveřejněných v Časopise turistů s vyznačením odborů, které si zakoupily sušického Průvodce*

Tabulka vychází z *Obsahů* Časopisu turistů a zaznamenává v příslušných kolonkách, kolika články který odbor přispěl do časopisu. Hodnota “0“ znamená, že odbor byl v obsahu uveden, nepublikoval však toho roku žádný text, hodnota “x“ znamená, že tento rok není odbor v *Obsahu* vůbec zmíněn. Přidružený symbol “Z“ nebo “R“ značí, že v příslušný rok byl odbor založen či rozpuštěn.

Tabulka dále zaznamenává, které odbory si dle dostupných záznamu objednaly *Průvodce po Sušicku*. Tyto odbory jsou barevně zvýrazněné.

Příloha 2 – Tabulka Jednotlivé odbory KČT a počet jejich článků zveřejněných v Časopise turistů s vyznačením odborů, které si zakoupily sušického Průvodce

	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911
Sušice	5	2	1	0	1	1(3)	4	1	3	3	3(4)	2	1	1	x	1	1	1	1	1	2	1
Klatovy					2	2	4(5)	3	2	0	1	1	1	1	x	1	2	1	1	4	0	1
Strakonice							1	2(4)	2	1	2	1	1	0	x	1	1	0	0	0	x	x
Písek												1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	2
Domažlice					12	5	14	12	8(11)	5	10	10	10	12	7	8	8	6	8	9	11	8
Beroun							2	1	2	1	1	1	1	1	x	1	1	1	1	1	0	2
Brno							13	4	6	2	4	8	1	x	x	x	x	x	2	2	4	3
Č. Brod							2	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Dnespeky							2	2	0	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Kutná Hora							3	1	1	1	2	1	x	1	x	1	1	1	2	1	1	2
Humpolec							1	3	1	0	1	3	0	1	x	1	1	0	0	0	x	x
Jičín							6	3	3	3	3	1	2	1	R	x	x	x	x	x	x	x
Jihlava							1	2	0	0	0	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Jilemnice							2	1	1	0	2	1	2	2	1	2	1	2	1	1	1	1
Jindřichův Hradec							2	1	0	1	1	1	0	0	x	1	1	1	1	1	1	1
Kostelec nad O							2	2	0	1	1	0	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Ledeč							2	1	1	0	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Lomnice							3	0	0	0	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Louny							3	2	1	1	1	3	1	2	2	2	1	1	2	4	2	3
Mělník							4	0	0	1	0	0	0	0	x	1	0	0	1	0	x	x
Náchod							2	2	1	1	1	1	1	1	1	2	1	2	2	1	2	1
Nové město nad Metují							0	1	0	0	x	x	x	x	0	x	x	x	x	x	x	x
Pardubice							2	0	0	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	1	0	
Plzeň							8	6	7	3	6	5	3	1	2	2	4	4	2	2	1	1
Příbram							7	3	2	1	1	1	1	1	x	1	2	1	1	0	0	1
Rychnov							3	0	0	1	2	1	2	1	1	1	1	1	2	1	2	
Rokycany							2	0	1	0	1	1	0	0	x	3	3	2	5	1	2	2
Roudnice							1	0	1	2	2	5	2	3	1	2	2	5	3	2	1	1
Rožnov							1	0	0	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Slaný							3	2	1	1	3	1	0	1	x	1	1	1	1	1	0	1
Štramberk							2	2	1	0	1	1	1	1	x	1	1	1	1	1	0	1
Tábor							1	1	1	1	1	1	1	2	x	x	1	1	1	1	1	1
Turnov							6	2	1	2	3	2	1	1	x	1	2	3	4	6	5	5
Uherské Hradiště							4	0	0	0	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Ústí nad Labem							9	2	1	2	1	3	3	5	1	1	2	3	3	1	0	1
Valašské Meziříčí							1	1	0	0	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Volyň							0	1	1	0	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Bystřice pod Hostýnem									1	1	2	1	1	1	0	1	1	1	2	1	1	0
Dvůr Králové									1	2	3	3	1	2	1	x	x	x	x	x	x	x
Nové Město na Moravě									1	1	1	4	1	1	x	2	2	1	1	1	1	1
Moravská Ostrava										2	1	2	1	0	x	x	2	1	2	1	1	0
Německý Brod										2	3	1	1	3	x	x	0	0	0	0	x	x
Čáslav											1	2	0	0	1	1	1	0	0	0	x	x
Liberec											8	3	1	1	x	1	1	1	1	0	x	x
Žamberk											1	x	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Heřmanův Městec												2	2	2	R	x	x	x	x	x	x	x
Chotěboř												1	2	1	x	1	1	1	1	0	x	x
Nová Kdyně												2	10	8	3	1	1	2	1	2	1	1
Praha												3	12	12	2	7	10	8	7	x	x	x

Příloha 2 – Tabulka *Jednotlivé odbory KČT a počet jejich článků zveřejněných v Časopise turistů s vyznačením odborů, které si zakoupily sušického Průvodce*

	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	
Police nad Metují												0	2	0	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Vysoké nad Jizerou												2	1	2	x	1	1	1	1	1	0	1	1
Boskovice													1	4	2	2	2	1	1	0	1	1	1
Lovosice													4	3	x	x	0	0	0	0	x	x	x
Blansko														1	x	2	1	1	1	1	1	1	1
Kladno														2	x	2	1	1	2	2	2	2	1
Mnichovo Hradiště														1	x	x	3	3	3	1	2	3	3
Těšín														0	x	x	0	0	0	0	x	x	x
Král. Dvůr															1	2	1	4	5	1	2	2	2
Sarajevo																1	1	1	1	1	0	1	1
Železný Brod																2	1	1	1	1	0	1	1
Jedovnice																	1	1	1	1	0	1	1
Budějovice																		2	2	1	0	1	1
Sedlčany																	Z	0	1	0	1	1	1
Semily																			Z2	2	1	1	1
Chrudim																					2	2	2
Jablonec nad J.																					0	2	2
Jaroměř																					2	2	2
Vídeň																					2	0	0
Č. Šumburk																							1
Hořejší Hamr																							1
Jarošov																							1
Králové Hradec																							2
Kroměříž																							1
Litovel																							1

Příloha 3 – Série map *Trasy odboru KČT v Sušici podle Průvodce po Sušicku*

Příloha 3. 1. – Mapa 1 - První výlet

Sušice – Velhartice – Sušice

Obce ležící na trase a další zastávky: Svatobor, *Vodolenka* (Odolenov), Svojišice a Borek Velhartice

cestou zpět Hory Matky Boží, Mokrosuky Hrádek, Zdouň, vrch Hrádek se sochou sv. Jana, nebo Hlavňovice, Petrovice a Volšovy

Délka obou variant: přibližně 30 km, stoupání: zhruba 800 m

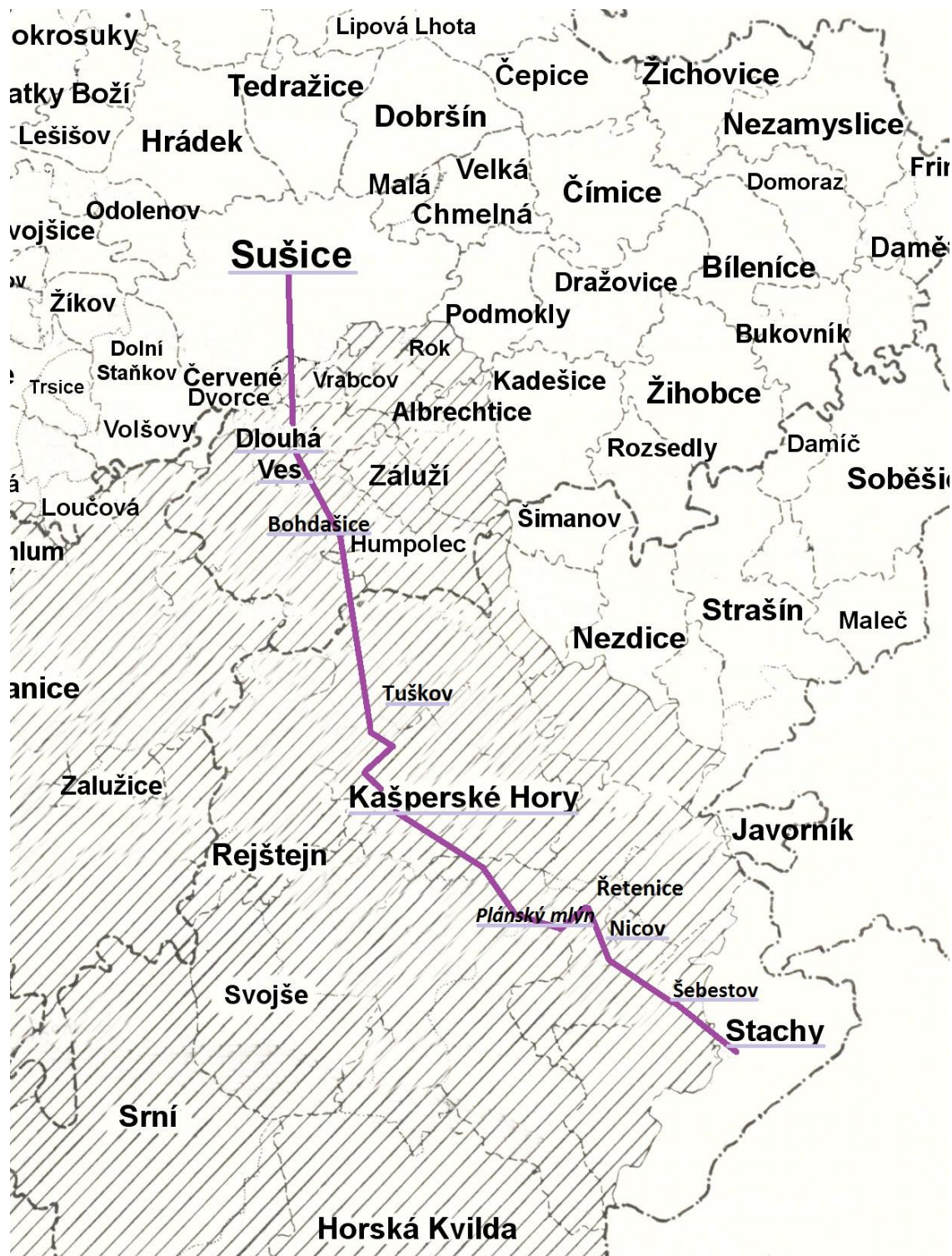

Příloha 3. 2. – Mapa 2 - Druhý výlet

Sušice – Stachy

Obce ležící na trase a další zastávky: Dlouhá Ves, Bohdašice, Kašperské Hory, Plánský mlýn, Nicov a Šebestov

Délka: přibližně 25 km, stoupání: zhruba 650 m

Příloha 3.3. – Mapa 3 - Třetí výlet

Sušice – *Mádr* (Modrava)

Obce ležící na trase a další zastávky: Červené Dvorce, Dlouhá Ves, Nové Městečko, kostel Mouřenec, sklárna v Anníně, Radešov, Rejštejn, vodní elektrárna na Čeňkově pile, Srní, Vchynicko-Tetovský plavební kanál, královácký dvorec Antýgl

Délka: 30-35 km (podle zacházek), stoupání: více než 700 m

Možné další výlety z Modravy: Březník (*Pürstlink*); Roklan, Roklanské jezero a Rokelská chalupa; Luzný a Grafenau; Bučina a Prameny Vltavy

Příloha 3. 4. – Mapa 4 - Čtvrtý výlet

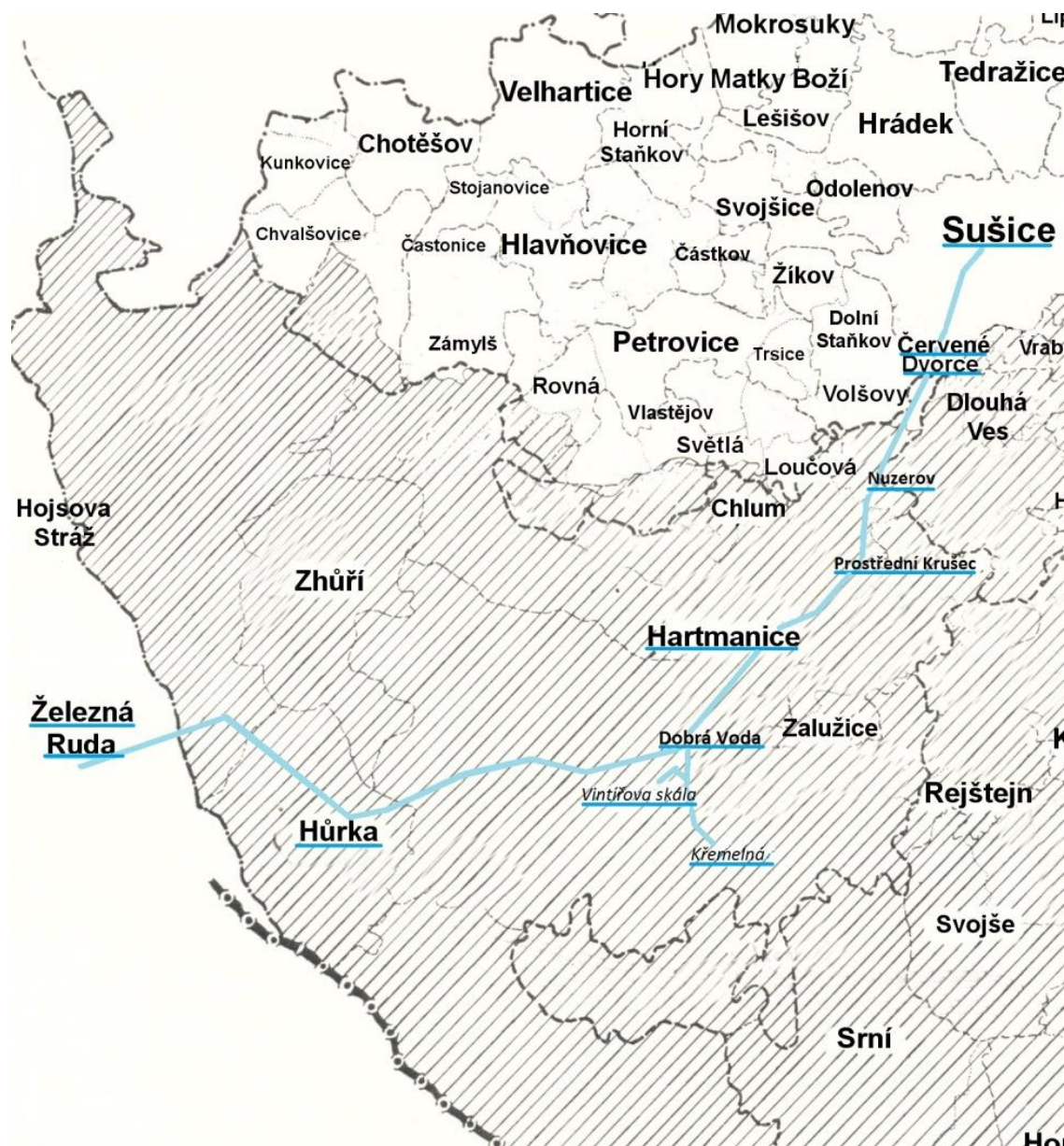
Sušice – *Eizenstein* (Železná Ruda)

Obce ležící na trase a další zastávky: Červené Dvorce, Nuzerov, Prostřední Krušec, Hartmanice, Dobrá Voda, sněžné jámy na vrchu *Kiesleiten* (Křemelná), Vintířova skála, Hůrka

alternativní cesta zpět: Rovina, Loučová, Kojšice, Chamotice, Světlá, Jiříčná, Petrovice, Františkova Ves, Staňkov, Volšovy

Délka: 30 – 40 km (podle zacházek), stoupání: více než 800 m

Možné další výlety z Železné Rudy: přes Hůrku na jezero Laka; přes Prášily na Prášilské jezero, přes Javoří Pilu na *Mádr*

Příloha 3. 5. – Mapa 5 - Návrhy na výlety s použitím železnice:

Příloha 3. 6. – Mapa 6 - Všechny výlety:

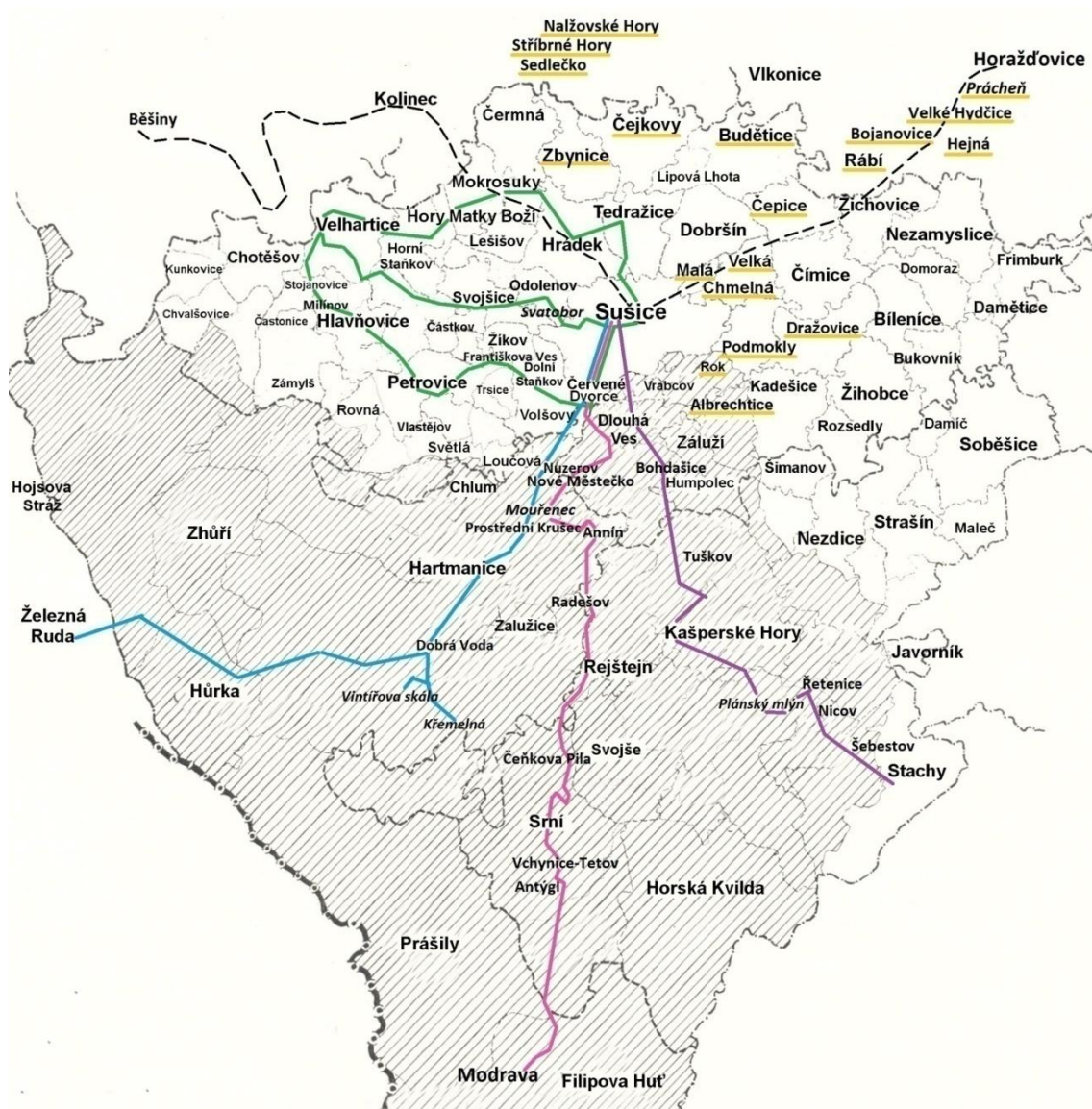
Zelená - První výlet: Sušice – Velhartice – Sušice

Fialová - Druhý výlet: Sušice – Stachy

Růžová - Třetí výlet: Sušice – *Mádr* (Modrava)

Modrá - Čtvrtý výlet Sušice – *Eizenstein* (Železná Ruda)

Žlutá - Návrhy na výlety s použitím železnice:

Příloha 3. 7. – Mapa 7 - Cesta profesora Malocha:

1. den: Horažďovice – předměstí, Horažďovice, Prácheň, Velké Hydčice, Čepice, Sušice, Dlouhá Ves, Bohdašice

Délka: cca 30 km, stoupání: cca 450 m

značeno červeně

2. den: Bohdašice, Dolní Dvorce, Kašperk, Pustý hrádek, Kašperské Hory, Rejštejn, Čeňkova Pila, Antýgl, Tetov

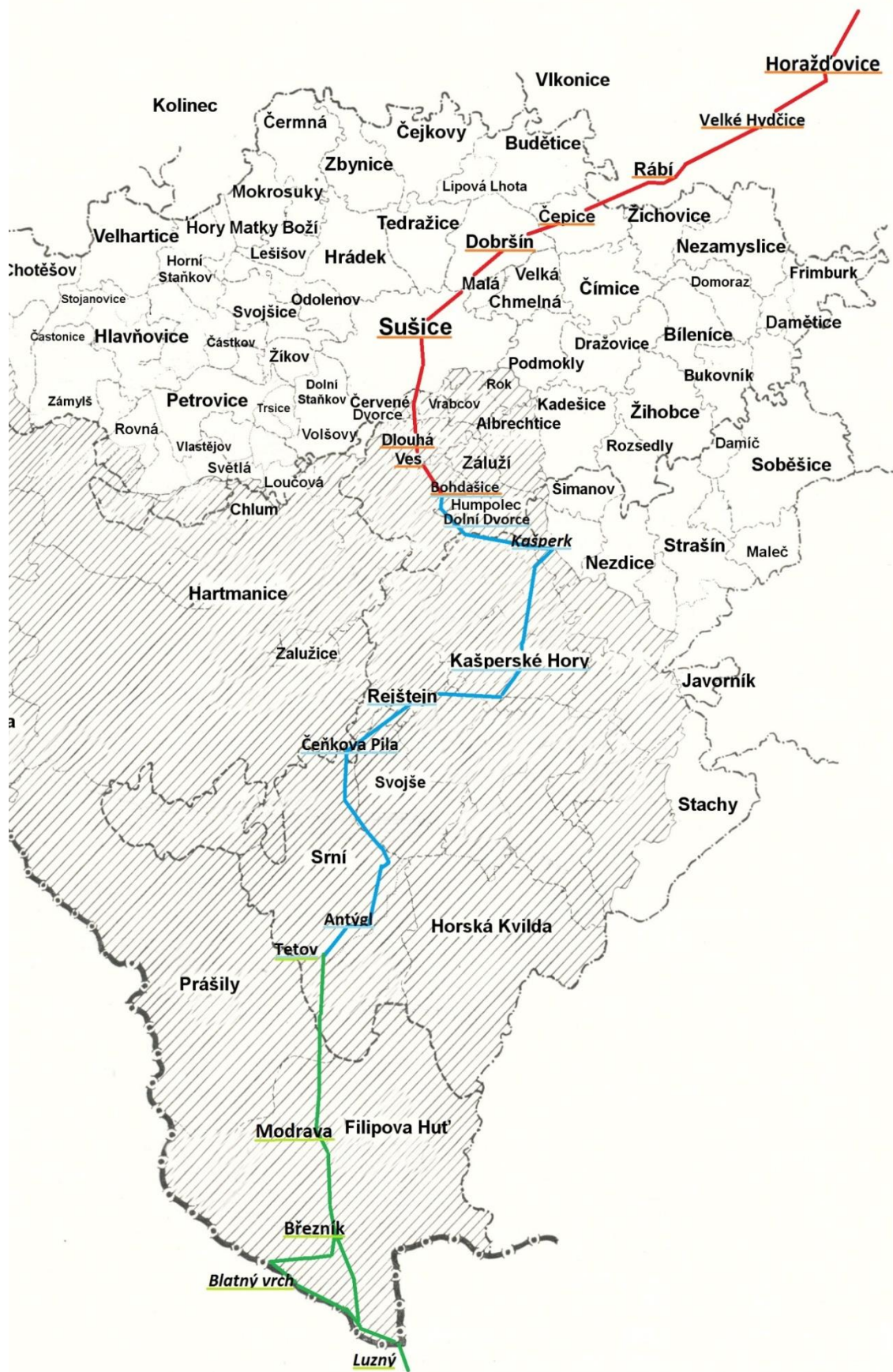
Délka: 25 km, stoupání 1000 m

značeno modře

3. den: Tetov, Modrava, Březník, Blatný Vrch, Luzný, Březník

Délka: 25 km, stoupání: přibližně 700 m

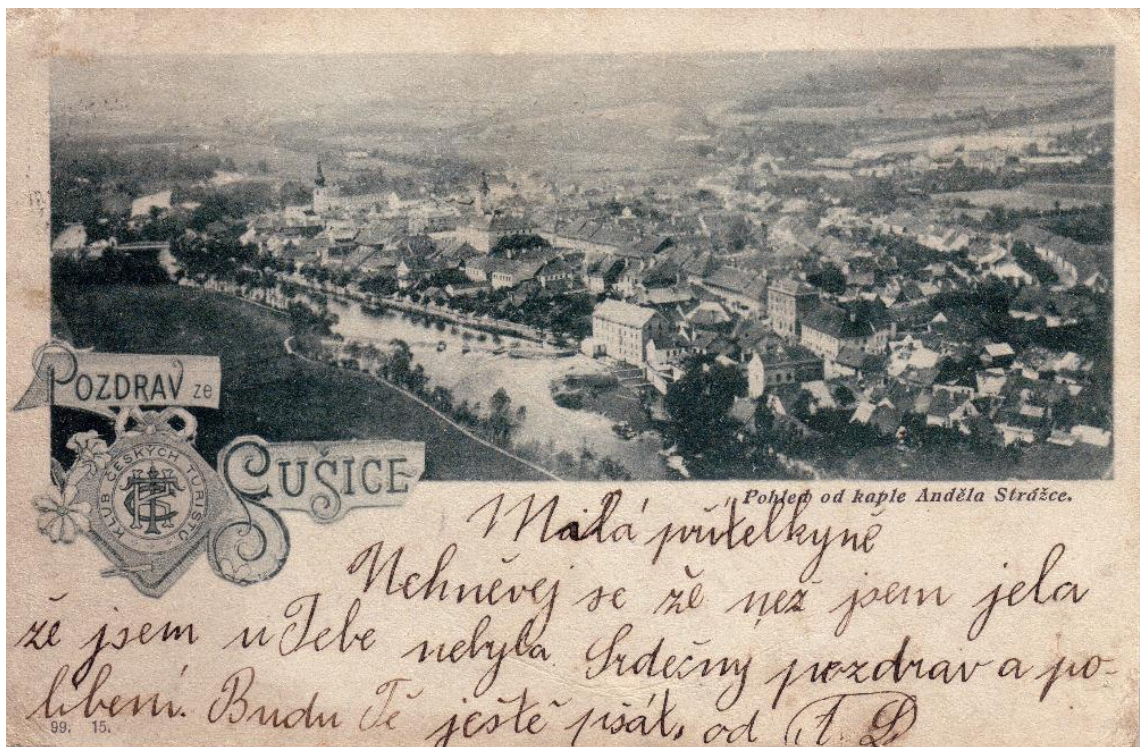
značeno zeleně

**Příloha 4 – Fotografie Vojtěcha
Maš'ovského, vůdčí osobnosti
sušického odboru KČT.**

Příloha 5 - Ukázka prvních pohlednic sušického odboru KČT

Příloha 6 – Fotografie chátrající rozhledny na Svatoboru.

Ke konci její existence dosáhl odklon 25 m vysoké věže neuvěřitelných 1,78 m od svislé osy.

Příloha 7 – Fotografie pozůstatků první rozhledny na Svatoboru poté, co ji Karel Houra strhl mezi 6. a 8. květnem 1934.